

INFORMATOR OŚWIATOWY

BIULETYN OŚRODKA DOSKONALENIA NAUCZYCIELI W SŁUPSKU

EDUKACJA ARTYSTYCZNA KLIMAT I EKOLOGIA

W biuletynie m.in.:

- Przepisy prawne, decyzje, zalecenia i wyjaśnienia...
- Informacje o placówkach oświatowych
- Innowacje i poszukiwania w nauczaniu i wychowaniu
- Propozycje doskonalenia nauczycieli
- Informacje o konkursach i olimpiadach dla uczniów
- Recenzje, nowości wydawnicze
- Komunikaty

ODN
S Ł U P S K

JEDNOSTKA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

INFORMATOR OŚWIATOWY

• Nr 2/22 (198) • Rok XXXII • KWIECIEŃ - CZERWIEC 2022 • ISSN 1505-0904 •

Bożena Żuk: *Wakacje w artystycznych klimatach* 3

INFORMACJE, OPINIE, PROPOZYCJE

Jarosław Chaciński: *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej w Akademii Pomorskiej w Słupsku. Refleksje o rozwoju profilu kształcenia* 4

Katarzyna Wyporska-Wawrzczak: *Wspieranie prawidłowego rozwoju dzieci poprzez działania muzykoterapeutyczne. Mobilna rekreacja muzyczna dr Macieja Kieryła* 7

Magdalena Boruta: *Zabawy logorytmiczne wspierające rozwój dzieci w edukacji szkolnej* 11

Ewa Misiewicz: *Edukacja muzyczna dzieci poprzez zabawę. Ponadczasowy system kształcenia muzycznego Carla Orffa (1895-1982)* 13

Monika Zytke: *Swego nie znacie. Festiwal inny niż wszystkie* 17

Dorota Michałowska, Marika Ługowska, Zofia Jodko, Maja Rybak: *Rozwijanie potencjałów twórczych dzieci i młodzieży w Młodzieżowym Domu Kultury w Słupsku* 19

Dorota Gieruszczak, Bogumiła Kaczyńska: *Przedszkole muzyczne Do-Re-Mi w Słupsku* 21

Alicja Balcerzak: *Edukacja artystyczna w oparciu o edukację historyczną* 23

Lucyna Monikowska: *Działania plastyczne w terapii pedagogicznej* 24

Beata Paszun: *Słupsk oczami „Dziewczyny z muralu”. Propozycje pracy z baśniami Jolanty Nitkowskiej-Węglarz* 26

Dorota Mierzejewska-Czyżyk: *Wielcy Artyści – to My! Innowacja pedagogiczna w Szkole Podstawowej we Włynkówku* 29

Anna Kreft, Władysława Hanuszewicz, Iwona Poźniak: *Bałtyk bez barier. W jaki sposób i dlaczego należy dbać o nasze morze?* 31

Zbigniew Sobisz: *Herbarium Słupensis SLTC w Słupsku* 35

Anna Wolikowska, Edyta Romanczuk-Ozdoba: *Ogródek u Gryfitów i inne działania proekologiczne w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Słupsku* 37

Magdalena Andzielewko: *Eko-Szkoła w Bierkowie. Wszyscy jesteśmy strażnikami przyrody – chrońmy ją* 40

Jolanta Bojarska: *„Lekcja Nieśmiecenia”. Uczniowie z SP w Słonowicach wśród najlepszych w Polsce* 42

Katarzyna Nowak: *O tym, jak Dzień Ziemi warto obchodzić każdego dnia* 44

Agnieszka Olszewska: *Ratujmy pszczoły! Działania ekologiczne w Szkole Podstawowej w Świerczach* 46

Edyta Magińska: *Wychowawczy i edukacyjny potencjał survivalu* 48

DOSKONALENIE NAUCZYCIELI

Irena Czyż: <i>Cyberzaburzenia i cyberuzależnienia. Zjawisko, uwarunkowania, profilaktyka</i>	50
Władysława Hanuszewicz: <i>Inauguracja Specjalistycznego Centrum Wspierającego Edukację Włączającą w Nowym Dworze Gdańskim</i>	53
Kinga Mielczarek: <i>Matura z języka polskiego w roku 2023 i 2024. Wymagania egzaminacyjne</i> ...	54
Tatiana Słojka: <i>Nauczycielskie warsztaty rękodzieła</i>	58
Katarzyna Rydzewska: <i>Europejski wymiar edukacji zawodowej w Zespole Szkół Ekonomicznych w Słupsku</i>	59
Magdalena Warzocha: <i>Doradztwo zawodowe w mojej szkole</i>	62
Mariusz Domański: <i>Eduinnowacje XXI wieku. Budowanie partnerstwa – rola rodzica w szkole</i>	63

OLIMPIADY, IMPREZY, KONKURSY

Agata Szklarkowska: <i>XXVIII Pomorska Wiosna Literacka</i>	66
Beata Łapa: <i>„Piosenka jest dobra na wszystko”. Lecznicze działanie dźwięku i melodii w pracy z dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością intelektualną i ruchową</i>	68
Małgorzata Chudzińska, Danuta Grzechnik: <i>Wojewódzki Konkurs Ekologiczny. Oto nasze słodziaki – małe i duże psiaki</i>	70

KSIĄŻKI, CZASOPISMA, MULTIMEDIA

Joanna Orłowska, Albin Orłowski: <i>Jak poznajesz to rozumiesz. Jak rozumiesz to szanujesz</i>	72
Dorota Iwanowicz: <i>Niezwykłe Bieszczady</i>	74
Jolanta Janonis: <i>Tematyczne zestawienie bibliograficzne na podstawie kartoteki zagadnieniowej PBW w Słupsku</i>	75

Wakacje w artystycznych klimatach

Obecny numer *Informatora Oświatowego* oddajemy w Państwa ręce w przededniu wakacji, kiedy rozpoczyna się czas urlopów i gdy wszyscy czekamy na *Lato pachnące miętą, lato koloru malin, lato zielonych lasów, lato kukulek i czajek*.

Wakacje są doskonałą okazją do rozwoju aktywności, na które w czasie pracy czy nauki nie mamy sposobności. Sprzyjają rozwojowi życia uczuciowego oraz wyrabianiu wrażliwości estetycznej, w szczególności zdolności dostrzegania i przeżywania wszelkiego piękna: przyrody, wytworów ludzkiej pracy i działalności twórczej.

Od jakiegoś czasu obserwujemy modę na ekologiczne wakacje. Decydując się na ekoturystykę, chcemy spędzić wolny czas w taki sposób, by nie szkodzić środowisku. Cenimy wypoczynek na łonie natury, który pozwala wyciszyć się i zregenerować organizm, umożliwia oczyszczanie płuc z miejskiego powietrza i jest okazją odreagowania stresu, co sprzyja kreatywności.

O znaczeniu i sposobach rozbudzania potrzeb wyrażających się w chęci przeżywania piękna, doskonalenia zdolności rozumienia jego istoty, umiejętności dokonywania oceny artystycznej wytworów przyrody i człowieka, a zwłaszcza dzieł sztuki oraz kreatywnego wyrażania własnych doznań artystycznych, wypowiadają się na łamach *Informatora Oświatowego* autorzy, prezentujący różne perspektywy oglądu kreatywności. Możecie Państwo przeczytać w artykułach o: artystycznych doświadczeniach akademików – prof. Moniki Zytke oraz dra. Jarosława Chacińskiego; znaczeniu edukacji muzycznej – artykuł Ewy Misiewicz; rozwijaniu zainteresowań estetycznych przez nauczycieli – teksty Doroty Gieruszczak, Bogumiły Kaczyńskiej, Alicji Balcerzak, Lucyny Monikowskiej, Beaty Paszun, Doroty Mierzejewskiej-Czyżyk oraz przez pracowników i wychowanków domu kultury – Doroty Michałowskiej, Mariki Ługowskiej, Zofii Jodko, Mai Rybak.

Wychowanie estetyczne nie tylko uwrażliwia dzieci i młodzież na sztukę muzyczną, plastyczną czy baletową. Umożliwia także realizację potrzeb duchowych i sprzyja wszechstronnemu rozwojowi osobowości: uczy współprzeżywania, kształci zdolność do empatii skierowanej do człowieka i przyrody. O tym, jakie działania na rzecz natury podejmowane są w pomorskich szkołach i placówkach oświatowych

piszą Anna Wolikowska, Edyta Romanczuk-Ozdoba, Magdalena Andzielewko, Joanna Bojarska, Katarzyna Nowak, Agnieszka Olszewska, Anna Kreft, Władysława Hanuszewicz, Iwona Poźniak. Lektura artykułów wyżej wymienionych autorek z jednej strony buduje gorzką refleksję, dotyczącą funkcjonowania ludzi we współczesnej cywilizacji dobrobytu, nadmiaru dóbr materialnych i zmian technologicznych, z drugiej zaś – daje nadzieję na zachowanie równowagi w przyrodzie.

Życzę Państwu, aby wolny od obowiązków zawodowych i edukacyjnych czas pozwolił odreagować przeciążenia psychiczne mijającego roku szkolnego, a wędrówki szlakami przyrody i kontakt ze sztuką dostarczyły pięknych, zapadających w pamięć i serce wrażeń.

Bożena Żuk

Dyrektor

Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku

Po czym można poznać lato?

Skąd na przykład wiadomo, że już się zaczyna?

Po prostu:

Po słodkich malinach;

Po bitej śmietanie z truskawkami;

Po kompocie z wiśniami;

Po życie, które na polach dojrzewa;

Po letnich ulewach;

Po słowiku, co wieczorami śpiewa;

Po boćkach uczących się latać;

Po ogródkach tonących w kwiatach;

Po świerszczach koncertujących na łące;

Po wygrzewającej się na mleczu biedronce;

Po zapachu skoszonej trawy i róż;

I... już!

Powiedz tato, Barbara Szelałowska

Jarosław Chaciński

Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej w Akademii Pomorskiej w Słupsku REFLEKSJE O ROZWOJU PROFILU KSZTAŁCENIA

Tradycje kształcenia w Katedrze Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku sięgają 1979 r., kiedy w tej jednostce (wówczas Zakładzie Wychowania Muzycznego przy WSP) uruchomiono kierunek

studiów przygotowujący do wykonywania zawodu nauczyciela muzyki. Pomimo że od 43 lat nieprzerwanej działalności, podczas której jednostka musiała się zmierzyć z konsekwencjami wielu zmian w oświacie, reform przedmiotu muzyka, profil nauczycielski jest do tej chwili podstawowym kierunkiem kształcenia.

Zmiany w programie nauczania, o ile były konieczne, zawsze dostosowywano do struktury, celów i treści przedmiotu muzyka, ale także do potrzeb zmieniającego się rynku pracy oraz oczekiwań absolwentów, przyszłych nauczycieli. Dlatego za główne zadanie zawsze uznawano:

- potrzebę poszerzenia oferty kształcenia o nowe specjalności,
- dopasowanie treści nauczania przedmiotów do realiów i wymagań pracy w szkole,
- podnoszenie jakości kształcenia,
- urozmaicenie treści kształcenia o umiejętności praktyczne, w tym doskonalenie warsztatu zawodowego nauczyciela muzyki w zakresie dydaktyki szczegółowej i licznych dyscyplin artystyczno-muzycznych,
- udział studentów w licznych koncertach i praktykach zawodowych, konfrontujących pozyskaną przez nich wiedzę akademicką z sytuacjami bezpośredniego kontaktu z uczniami i środowiskiem lokalnym.

Jednym z podstawowych obowiązków, jakie spoczywają na twórcach programu nauczania na kierunku *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej* prowadzonym w Katedrze Sztuki Muzycznej jest troska o aktualizację tzw. standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela określonego przez najnowsze rozporządzenia.

Kształcenie nauczycieli muzyki w naszej jednostce przebiega wg Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

W myśl art. 68 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668, z późn. zm. 2) – zgodnie z artykułem 2.3. rozporządzenia: *kształcenie na studiach przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela obejmuje przygotowanie merytoryczne i przygotowanie pedagogiczne. Przygotowanie pedagogiczne obejmuje przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne i przygotowanie dydaktyczne. Przygotowanie dydaktyczne obejmuje podstawy dydaktyki i emisję głosu oraz przygotowanie dydaktyczne do nauczania przedmiotu lub prowadzenia zajęć*¹.

W programie ujęto ponadto specyfikę kształcenia na kierunku, gdzie obok wymienionych powyżej przedmiotów kształcenia nauczycielskiego na profilu praktycznym (zawartych w standardzie), uwzględniono dodatkowe zajęcia oraz praktyki kształtujące muzyczne umiejętności praktyczne.

Sformułowana w programie studiów ścieżka kształcenia nauczycielskiego jest procesem zintegrowanym, obejmującym zarówno przedmioty i praktyki realizowane na studiach pierwszego stopnia (licencjat), jak i studiach drugiego stopnia (studia magisterskie). W ten sposób absolwent uzyskuje pełne kwalifikacje nauczycielskie w szkolnictwie ogólnokształcącym na wszystkich poziomach – od przedszkoli, poprzez szkołę podstawową do szkoły ponadpodstawowej włącznie – gdzie uczniowie coraz częściej wybierają fakultatywny przedmiot muzyka.

Ponadto kandydat podejmujący studia na naszym kierunku musi mieć jasno przedstawione informacje, gdzie po ich ukończeniu może podjąć pracę zawodową, oraz to, że dyplom uzyskany u nas nadaje do niej

1. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dzien-nik-ustaw/standard-kształcenia-przygotowujacego-do-wykonywania-zawodu-18880113> (dostęp 05.05.2022)

kwalifikacje. Informacje te zawarte są w dokumencie Programu studiów w części *sylwetka absolwenta*:

Absolwent studiów nabywa kompetencje zawodowe i jest uprawniony do prowadzenia następujących zajęć:

- przedmiotu muzyka w szkolnictwie ogólnokształcącym na etapach edukacyjnych – szkoły podstawowe i średnie;
- umuzykalniających w przedszkolach i placówkach pozaszkolnych;
- zespołów muzycznych w szkolnictwie ogólnokształcącym i ruchu amatorskim;
- działalności organizacyjnej festiwalu, konkursów i imprez muzycznych oraz animacji kultury w społeczeństwie;
- działalności muzycznej w instytucjach kultury.

Tak sformułowana sylwetka absolwenta studiów determinuje również podstawowe cele i treści kształcenia na kierunku, które podporządkowane są wizji przygotowania zawodowego nauczyciela przedmiotu muzyka w szkole podstawowej i ponadpodstawowej, instruktora muzycznego zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych (w tym prowadzącego różnorodne zespoły muzyczne), a także animatora kultury, którego działalność będzie koncentrowała się na inspirowaniu, organizowaniu i wspieraniu głównie amatorskiego ruchu muzycznego w regionie.

Profil nauczania treści programowych opiera się na założeniu kształcenia kompetencji (efektów uczenia się) w przeważającej części praktycznych, a zatem z akcentem na doskonalenie umiejętności związanych z zawodem i kompetencji społecznych, będących udziałem absolwenta – przyszłego nauczyciela muzyki, instruktora muzycznego oraz animatora kultury muzycznej w aktywnym życiu przestrzeni publicznej, działalności artystyczno-kulturalnej.

Program studiów kładzie nacisk nie tylko na praktyczne zajęcia muzyczne, ale również aktywności twórcze, powiązane z procesem nauczania muzyki w szkole, przygotowywanie aranżacji i kompozycji muzycznych dla uczniów oraz innowacyjnych scenariuszy zajęć lekcji muzyki. Przedmioty składające się na tak skonstruowany program studiów zostały dobrane i opisane tak, aby w swych pełnych założeniach realizowały zarówno strategię uczelni, jak i wszystkie główne cele wynikające ze sformułowanej sylwetki absolwenta. Program ma służyć osiągnięciu założonych efektów uczenia się, monitorowanych przez Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia, w którym ujęto także możliwość wpływu studentów na jego kształt i funkcjonowanie. Zaplanowano również przedmioty swobodnego wyboru, w wymiarze 30% wszystkich zajęć na kierunku.

Przyjęto następujące modele kształcenia absolwenta studiów, nauczyciela muzyki, instruktora muzycznego i animatora kultury:

1. Model eksponujący sferę kompetencji nauczyciela zorientowanych na kształcenie wykonawczo-muzyczne.
2. Model dydaktyczno-kulturowy skoncentrowany na uczenie muzyki w różnorodnych kontekstach społecznych (filozoficznych, aksjologicznych, narodowych i etnicznych).
3. Psychologiczno-pedagogiczny z akcentem na kompetencje diagnostyczne nauczyciela i studiowanie literatury na ten temat.
4. Model całościowo-zintegrowany, aspirujący do ujęcia holistycznego.

Ad. 1. W najważniejszym modelu kształcenia nauczyciela muzyki preferowanym na kierunku Edukacja Artystyczna w zakresie sztuki muzycznej kładzie się nacisk na wyposażenie studentów w umiejętności muzyczno-wykonawcze, głównie w grze na instrumentach oraz dyrygowania zespołem muzycznym (wokalnoinstrumentalnym) wraz z metodykami nauczania. Wysoka ranga kształcenia muzycznego na tym kierunku wynika ze struktury programu nauczania, który zakłada w wielu przypadkach wysokie wymagania nauki gry na instrumencie, śpiewu i dyrygowania. Umiejętności te wykorzystywane są zarówno w prowadzeniu aktywności muzycznych na lekcjach muzyki, jak i zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych. W modelu tym wyróżnia się obszary przygotowania specyficznie muzycznego, opartego na następujących umiejętnościach:

- praktyczno-technicznych – nabywanie konkretnych umiejętności gry lub dyrygowania,
- artystyczno-estetycznych – wzbogacenie wykonawstwa o elementy twórczej interpretacji wykonywanych utworów wybranych podstawowych (rytmika, agogika, dynamika, metrum) i nadrzędnych (kształtowanie fraz, melodii, funkcji akompaniamentu) zasad organizacji materiału,
- rozumienia dzieła muzycznego – zawierającego się przede wszystkim w praktycznym wymiarze ujęć formalnych, a także charakterystycznych dla danej epoki stylistyki i faktury utworu.

Model ten uzupełniają kompetencje wynikające z metodyk muzycznych specjalności:

- komunikatywne – umiejętność przekazu uczniom i zespołom określonej wizji utworu i sposobu jego uczenia się do wykonania,
- wspólnotowo-integracyjne – oparte na założeniu, że poprawne związki interpersonalne wspomagają proces przygotowania utworu do wykonania (szczególnie w grze zespołowej).

Ad. 2. Równorzędnie do eksponowania wypracowanych umiejętności muzycznych adepta do zawodu nauczyciela, jednym z najważniejszych celów przygotowania z tym obszarem kształcenia powiązanych, jest nadanie istotnego miejsca dydaktyce przedmiotu „muzyka” w szkole ogólnokształcącej. W koncepcji kształcenia zwraca się więc uwagę na kilka najważniejszych aspektów tego obszaru:

- Opanowanie metod szkolnej dydaktyki muzyki – metod porównawczych, słownych, audiowizualnych. Ponadto tworzenie interesujących wypowiedzi o muzyce, rozpoznawanie podstawowych stylów i gatunków muzycznych, nauczanie słuchania różnorodnego repertuaru, wspólne muzykowanie, akompaniament na wybranym instrumencie muzycznym.
- Oparcie treści kształcenia na narodowym repertuarze muzycznym. Przedmiot „muzyka” staje się w tej koncepcji integralną częścią „wychowania narodowego”, zaś osiąga się to głównie poprzez nauczanie polskich pieśni mających związek ze specyfiką narodową muzyki. Niezależnie od konieczności wychowania muzycznego, jako części wprowadzania w kulturę narodową, nadaje się znaczenie wychowaniu międzykulturowemu, czemu ma służyć stworzenie dialogu z muzyką, kompozytorami różnych epok i narodów i ich kontekstem kulturowym.
- W modelu tym wyróżnia się umiejętności twórczego podejścia do konstruowania treści przedmiotu na skutek zmian w procesach edukacyjno-oświatowych. Absolwent studiów, przyszły nauczyciel, musi więc wykazać się wszechstronnością wykształcenia i elastycznie reagować na zmiany podstaw programowych, wprowadzać nowe formy aktywności muzycznej, rozwijać zainteresowania i preferencje uczniów, kierować ich motywacyjną sferą.

Ad 3. Określone miejsce poświęcać się będzie kształceniu nauczyciela muzyki, w którym znaczenia nabierają przyczynki dotyczące rozwoju kierunkowych kompetencji absolwenta studiów, odnoszące się także do podstaw psychopedagogicznych, stanowiących zarówno podstawy rozumienia rozwoju człowieka, jego osobowości, także w odniesieniu do psychologii i pedagogiki muzyki. Wiedza ta jest niezbędna, aby procesy nauczania i wychowania muzycznego były zgodne z podstawami teoretycznymi szeroko pojętej psychopedagogiki ogólnej, tworzyły z nią zintegrowaną przestrzeń. Zadaniu temu służy również wdrożenie przyszłego nauczyciela muzyki w pogłę-

bianie wiedzy o wszechstronnym, praktyczno-warsztatowym podejściu do przedmiotu muzyka, ale także diagnozowania efektów własnej pracy z uczniami. Powinno się także położyć nacisk na kształcenie nowych metod dydaktycznych oraz diagnozowanie ich skuteczności i wprowadzenie do procesu dydaktycznego. Muzyczna diagnostyka edukacyjna w procesie kształcenia na studiach praktycznych, zajmuje ważną część obszaru studiów, wiąże się integralnie z działalnością i aktywnościami zawodu nauczyciela.

W końcowej konkluzji należy wymienić szczególne walory studiów na kierunku Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej realizowanych w Katedrze Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku:

1. Na rok akademicki 2022/23 stworzono możliwość wyboru jednej z trzech specjalności:
 - muzyka w szkole,
 - zespoły wokalne-instrumentalne,
 - technologie informacyjne.
2. Studenci, oprócz realizacji przedmiotów zawodowych, mają możliwość uczestniczenia w życiu artystycznym, występując na koncertach, jako soliści lub członkowie zespołów muzycznych w regionie, kraju, ale również za granicą.
3. Akademia Pomorska w Słupsku podpisała umowy wymiany semestralnej Erasmus z wieloma uczelniami europejskimi, w których odbywa się również kształcenie muzyczne. Studenci naszego kierunku mają możliwość uczestniczenia w tym programie i mogą wyjechać na semestr do wybranej zagranicznej uczelni.
4. W jednostce zatrudniani są zagraniczni profesoro- wie wizytujący (USA, Niemcy, Holandia), którzy prowadzą zajęcia ze studentami.
5. Studia mają profil praktyczny i główną ich częścią są warsztaty muzyczne ze specjalistami wybranych specjalności. Nacisk kładzie się na kreatywność i indywidualny rozwój przyszłych nauczycieli muzyki, instruktorów muzycznych i animatorów kultury, uwzględniający osobiste zainteresowania studentów.

dr Jarosław Chaciński

Kierownik Katedry Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku. Redaktor naczelny ARS INTER CULTURAS.

Katarzyna Wyporska-Wawrzczak

Wspieranie prawidłowego rozwoju dzieci poprzez działania muzykoterapeutyczne

MOBILNA REKREACJA MUZYCZNA DR MACIEJA KIERYŁA

Muzykoterapia znana jest każdemu z nas. Czując się źle, bardzo często sięgamy do kojących dźwięków w ulubionym stylu muzycznym, idziemy do lasu lub nad morze, gdzie docierające odgłosy natury wprowadzają nas w dobry nastrój, wyciszają i relaksują. To samo dotyczy sytuacji związanych z energetycznym wpływem muzyki. W trakcie zabawy, treningu, wysiłku fizycznego lub chęci podniesienia energii sięgamy często do aktywizujących przykładów muzycznych, które pozwalają nam się zrytmizować i pozytywnie doładować. W trakcie spotkań towarzyskich przyjazna muzyka wprowadza klimat, zachęca do zabawy i sprzyja aktywnościom wokalnemu lub tanecznemu.

Już od pradawnych czasów, dźwięki towarzyszyły człowiekowi budząc go ze snu, informując o zbliżającym się niebezpieczeństwie, uspokajając i zachęcając do odpoczynku, kołyszając do snu oraz wzruszając. Różnorakie dźwięki pobudzały do rytmicznego ruchu lub płynnego kołysania, aktywizowały do tańca, śpiewu lub gry. Maciej Kierył (lekarz-anestezjolog, autor popularnej techniki Mobilnej Rekreacji Muzycznej) podkreśla iż „pierwotny człowiek nie zdawał sobie sprawy, że dźwięki spełniają ważną dla niego służebną funkcję. W początkowym okresie rozwoju ludzkości pojęcie muzyka jeszcze nie było znane, ale już wtedy człowiek korzystał z dobrodziejstw informacyjnych, odreagowujących, rytmizujących i relaksacyjnych działań odgłosów przyrody”¹.

Dziś wiemy na temat wpływu muzyki na człowieka znacznie więcej. Jak podkreśla Kinga Lewandowska „entuzjaści muzykoterapii wymieniają szereg zalet, jakie posiada muzyka jako specyficzny rodzaj leku”². Sama wymienia trzy wartości, z których „pierwsza to możliwość prawie powszechnego zastosowania, gdyż kontakt z nią jest z reguły przeżyciem przyjemnym, druga – brak zagrożenia spowodowanego przyzwyczajeniem do regularnego słuchania muzyki w celach leczniczych oraz łatwość dotarcia i poznania przeżyć pacjenta z powodu pominięcia kontroli intelektualnej występującej przy komunikacji werbalnej”³.

Cele muzykoterapii korespondują z wyróżnionymi przez Elżbietę Galińską siedmioma grupami metod, które opisała pod kątem funkcji, jakie pełni muzyka w muzykoterapii:

1. Odreagowująco-wyobrażeniowe oraz aktywizujące emocjonalnie, w których muzyka jest środkiem katalizującym i intensyfikującym proces wyobrażeniowy pacjenta; wyzwala wyobrażenia wzrokowe o charakterze projekcyjnym, wywołuje dużo skojarzeń pozamuzycznych, pobudzając emocje sprzyja katharsis, czyli wyzwoleniu zablokowanej energii emocjonalnej.
2. Treningowe, oparte na różnych wariantach treningu autogennego Schultza i nawiązujące do teorii uczenia się, w których chodzi o nauczenie pacjenta usuwania napięcia psychofizycznego, umiejętności dowolnego rozluźniania napięcia mięśni, regulowania funkcji wegetatywnych, neutralizowania świadomości i uwalniania jej od nieprzyjemnych stanów napięciowych.
3. Relaksacyjne, stosowane w różnych dziedzinach medycyny, nie tylko w psychiatrii, m.in. stosowanie zestawów nagrań działających wybitnie kojąco i relaksująco.
4. Komunikatywne, związane z uczeniem komunikacji społecznej.
5. Kreatywne, w postaci improwizacji wokalnych, instrumentalnych i ruchowych.

2. K. Lewandowska, *Muzykoterapia dziecięca*, Gdańsk 1996, s. 41

3. Ibidem, s. 42

1. M. Kierył, *Elementy terapii i profilaktyki muzycznej*, Warszawa 2004, s. 6

6. Psychodeliczne, ekstatyczne, estetyzujące, kontemplacyjne; program muzyczny może wywołać intensywne przeżycie piękna.
7. Muzyczny trening uwrażliwienia, uczący dostrzegania przejawów i odgłosów życia w muzyce⁴.

Każda aktywność związana z muzyką – śpiew, gra na instrumentach, ruch oraz percepcja czyli słuchanie, gdy ma na nas pozytywny wpływ – jest muzykoterapią, czyli terapią przez sztukę. Jak opisuje Tadeusz Natanson „muzykoterapia jest metodą postępowania wielostronnie wykorzystującą wieloraki wpływ muzyki na psychosomatyczny ustrój człowieka”⁵. Elementy muzyki takie jak: rytm, melodia, dynamika, agogika, artykulacja czy nastrój, mają wpływ na „określone doznania emocjonalne płynące z biernego lub czynnego kontaktu z muzyką i wywołują odpowiednie reakcje emocjonalne u człowieka, którym z kolei zawsze towarzyszą zachodzące w organizmie przemiany biochemiczne, reakcje wegetatywne itp.”⁶.

Ze względu na wielość form aktywności, muzykoterapia dzieli się na receptywną i aktywną. Muzykoterapia receptywna polega na słuchaniu muzyki w sposób zadaniowy lub swobodny, uruchomieniu procesu wyobraźniowego za pomocą technik projekcyjnych i przekazywaniu odczuć przez pacjentów. Muzykoterapia aktywna obejmuje różnego rodzaju produkcje dźwiękowe pacjentów na instrumentarium Orffa, własnych instrumentach stworzonych w procesie terapeutycznym czy przedmiotach codziennego użytku. Zaliczamy do niej także śpiew – meloterapię, w której repertuarze znajdują się pieśni ludowe, kanony, pieśni artystyczne, piosenki dziecięce, itp., a także ćwiczenia melodyczno-rytmiczne, ćwiczenia głosowe – oddechowe, dykcyjne, emisyjne czy ćwiczenia logopedyczne. Aktywność to także ruch – choreoterapia – mająca na celu podniesienie sprawności psychomotorycznej poprzez zaangażowanie w tańcu (ludowym, integracyjnym, współczesnym, towarzyskim), ćwiczeniach muzyczno-ruchowych wg koncepcji Carla Orffa czy metody Emila Jaques-Dalcroze’a, zabawach rytmicznych, korygujących postawę ciała, improwizacjach ruchowych czy ćwiczeniach zaczerpniętych z metody Weroniki Sherborne, kinezylogii edukacyjnej dr Paula Dennisona, itp.

Ta wielość form, technik i metod daje współczesnemu muzykoterapeucie ogromne możliwości dopasowania się do pacjenta. Gdy jest nim dziecko przeważają techniki aktywne, pomagające odreagować, aczkolwiek uruchomienie procesu wyobraźniowego

pod wpływem muzyki i nauczenie odpoczynku i relaksacji także jest ważnym celem.

Model Mobilnej Rekreacji Muzycznej (MRM), której twórcą jest lekarz anestezjolog i muzykoterapeuta – dr Maciej Kierył wpisuje się w pracę terapeutyczną z małym dzieckiem, gdyż jest to „uporządkowany zbiór ćwiczeń ruchowych, rytmicznych, perkusyjnych, oddechowych, wyobraźni plastycznej, poetyckiej i działań relaksacyjnych stymulowanych różnorodną muzyką. Ćwiczenia nawiązują do rytmów biologicznych człowieka (wolny, spokojny oddech, miarowa akcja serca) i codziennych zachowań (ziewanie, przeciąganie się, klaskanie w dłonie, oklepywanie ud, krok marszowy)”⁷. Twórca podzielił MRM na poszczególne etapy:

- 0 – Zebranie informacji o pacjencie
- I – Uruchomienie
- II – Zrytmizowanie
- III – Odreagowanie
- IV – Uwrażliwienie
- V – Relaksacja
- VI – Aktywizacja łagodna
- VII – Aktywizacja dynamiczna
- VIII – Rozmowa⁸.

Cenne jest podejście twórcy do stworzonego modelu jako do ćwiczeń terapii muzycznej (MT), ale także profilaktyki (PM), której zastosowanie polecam w dzisiejszym artykule, szczególnie dla dzieci w przedszkolach i klasach I-III. Warto podkreślić, iż jest ona jednak przeznaczona dla osób w każdym wieku, w zależności od tego, z kim ma do czynienia terapeuta.

Każdy z etapów zostanie omówiony poniżej. Autorka pozwoli sobie dodać własny komentarz do poszczególnych, stworzonych na bazie wieloletniego doświadczenia ćwiczeń w pracy z dziećmi oraz ćwiczeń ze studentami Katedry Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku, a także rozmów z samym twórcą i obserwacji jego zajęć.

Etap 0 – To zapoznanie się z kompleksową informacją na temat pacjenta z różnych źródeł: rodzice, wychowawca, pedagog szkolny, terapeuta, opinia z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Etap I – URUCHOMIENIE. Akceptując początkową postawę ciała każdego uczestnika (siedząca, leżąca, stojąca), uruchamiamy oddech (faza wdechu przez nos przy zamkniętych ustach i faza wydechu – usta otwarte). Spokojna muzyka odtwarzana lub improwizowana ułatwia i pogłębia oddychanie, zaliczana jest do sklasyfikowanej przez Elżbietę Galińską – muzyki uspokajającej. Kontynuacją uruchomienia są małe

4. E. Galińska, *Psychoterapeutyczne założenia muzykoterapii i ich realizacja*, Biuletyn „Muzykoterapia” 1992, nr. 2, s.25

5. T. Natanson, *Wstęp do nauki o muzykoterapii*, Wrocław 1979, s.51

6. K. Lewandowska, *Muzykoterapia dziecięca*..., s. 42

7. M. Kierył, *Elementy terapii i profilaktyki muzycznej*..... s. 44

8. Ibidem, s.45

ruchy dłoni, krążenie barkami, ostrożny ruch głową a następnie poruszanie kończynami górnymi jak: gałązki, fale, padający śnieg, latające motyle, spadające liście itp. W trakcie uruchomienia można dodać ruchy przeciągania i rozciągania ciała, a także skłony. Przez młodszych uczestników mile widziane są rekwizyty, takie jak kolorowe chustki czy wstążki.

Etap II – ZRYTMIZOWANIE. Pierwsze jest ćwiczenie stóp – imitacja marszu w wybranej pozycji (siedzącej lub leżącej) do rytmicznej muzyki w tempie 60-120 MM – improwizowanej lub odtwarzanej. Różnorodnie kroki wprowadzane przez terapeutę mogą być przeplatane improwizacją uczestników zajęć. Muzyka może zainspirować do ułożenia prostej kombinacji powtarzającej się w refrenie, a także do zróżnicowania

rytmicznego kroków. Warto imitować marsz na określony temat zajęć, np.: wędrowniacy w górach, zawody sportowe, tanecznym krokiem, przeszkody, itp. Zakończenie to wdech i wydech. Następnie przechodzimy do klaskania, które doskonali sprawność dłoni, kształci poczucie rytmu, wprowadza stymulację i różnicuje bodźce dzięki wykorzystaniu różnych elementów muzyki, jak: agogika, dynamika, artykulacja czy rytm. Naśladujemy pogodę (deszcz, grad, śnieg), zwierzęta (myszki, ślimaki, słonie), itp. Aby rozluźnić aparat ruchowy, klaszczemy w różnych przestrzeniach (nad głową, z przodu, z tyłu lub imitując spadający deszcz), w różny sposób (palce o palce, palce o środek dłoni, muszelki) i z różnym nasileniem oraz napięciem mięśni. Klaskanie przechodzi w oklepywanie ud, łydek i stóp – w różnorodny sposób, który jest zarazem masażem, tak ważnym dla unieruchomionych pacjentów. Na etapie tym wykorzystujemy także zabawy ze słowem (powiedzonka, porzekadła, wyliczanki), które opracowujemy w atrakcyjny dla dzieci sposób, ilustrując treść ruchem, dodając instrumenty perkusyjne, muzykując na własnym ciele (dźwiękogesty) lub wreszcie dodając melodię i tworząc z nich piosenki. Wykorzystujemy rytmikę polskich tańców narodowych, jak: polonez, mazur, oberek, kujawiak czy krakowiak. Współmuzykujemy do nagrań muzyki klasycznej odpowiedniej dla wieku dziecka, np.: muzyka z baletu „Dziadek do orzechów” Piotra Czajkowskiego, „Karnawał zwierząt” Camila Saint-Saensa. Wykonujemy ruchem bądź na instrumentach perkusyjnych echo rytmiczne. Korzystamy z piosenek z repertuaru dziecięcego.

Etap III – ODREAGOWANIE. „Etap ten dotyczy redukcji napięć mięśniowych, z którymi związane są wzmożone napięcia psychofizyczne, utrudniające dobry kontakt, wystawianie się i twórcze muzykowanie

perkusyjne”⁹. Powinien on płynnie przechodzić z etapu rytmizowania poprzez przyspieszenie tempa ćwiczeń – wprowadzenie zabaw z przeszkodami (tor przeszkód) do muzyki – z ekspresyjnym dopingiem (nawet krzykiem). Wprowadzamy ćwiczenia muzyczno-ruchowe, zabawy muzyczne, ludowe oraz tańce integracyjne, zabawy z rekwizytami, np.: hula hop, piłki, kolorowe wstążki. Pracujemy w parach i grupie – integrując uczestników zajęć. Muzyka sklasyfikowana jako aktywizująca bazuje na repertuarze klasycznym (np.: Nikolaj Rimski-Korsakow „Lot trzmiela”), piosenkach dziecięcych, muzyce ludowej (oberek, krakowiak, rock and roll) i muzyce improwizowanej przez nauczyciela do zabaw. Każde ćwiczenie ruchowe kontrastujemy spokojnym ćwiczeniem oddechowym.

Etap IV – UWRAŻLIWIENIE. W pozycji siedzącej lub leżącej naśladujemy dźwięki natury (świergot ptaków, szum morza, szum wiatru), wspomagając się muzyką z odgłosami przyrody. Muzykujemy za pomocą instrumentów lub przedmiotów zaadoptowanych (długopisy, kartki papieru, pudełka, kubeczki po jogurtach). Wygrywamy emocje (radość, smutek, złość). Wspomagając się obrazkami naśladujemy las, wodospad, morze, łąkę. Łączymy muzykowanie ze śpiewaniem piosenek. Obserwując uczestników zachęcamy i uwrażliwiamy na dźwięk poszczególnych instrumentów perkusyjnych, zmieniamy tempo, dynamikę, artykulację. Malujemy do muzyki. Przygotowujemy pacjentów do relaksu. Etap ten ma za zadanie wyciszyć, ale także inspirować do poszukiwań dźwiękiem, delikatnym ruchem i sztukami plastycznymi.

Etap V – RELAKSACJA. „Poprzedzamy symetrycznymi ćwiczeniami izometrycznymi i kilkoma spokojnymi, głębokimi oddechami. Nieznaczne zmęczenie fizyczne ułatwia uzyskanie odprężenia. Każdy z uczestników przyjmuje wygodną dla siebie pozycję ciała (leżąca, siedząca)”¹⁰. Muzyka relaksacyjna pomaga w procesie wyobraźniowym uruchomionym przez terapeutę sugestią słowną. Może to być sugestia odpoczynku (nad morzem, na polanie, w sosnowym lesie, na kwiecistej łące) demonstrowana odpowiednimi fotografiami. Opowieść może zawierać elementy treningu autogennego Schultza, może to być także bajka terapeutyczna. Jak podkreśla M. Kierył, należy „demonstrować znaczenie słowa cisza. Czas trwania wypoczynku wyznacza zachowanie grupy. Przy pierwszych objawach nieakceptacji skracamy czas ekspozycji muzyki i sugestii słownej, stopniowo i łagodnie uruchamiamy grupę”¹¹.

9. M. Kierył, *Elementy terapii i profilaktyki muzycznej.....*, s. 53

10. Ibidem, s. 47

11. M. Kierył, *Elementy terapii i profilaktyki muzycznej.....*, s. 47

Etap VI – AKTYWIZACJA ŁAGODNA. Ma ona na celu spionizowanie uczestnika terapii poprzez pogłębienie oddechu, łagodne poruszanie poszczególnymi częściami ciała aż do siadu i wstania. Wykonujemy ćwiczenia, które opisane były w etapie URUCHOMIENIA. Muzyka, początkowo relaksująca, może w trakcie zostać przyspieszona i wykorzystana z etapu Zrytmizowania. Pojawia się tu czas na podsumowanie relaksu, opowiedzenie skojarzeń, które się pojawiły lub zaklaskanie emocji towarzyszących uczestnikom. Przy zainteresowaniu muzykowaniem, można wykorzystać instrumentarium orffowskie.

Etap VII – AKTYWIZACJA DYNAMICZNA. Na tym etapie eskalujemy działania zabawowe. Jeśli grupa tego potrzebuje, możemy powtórzyć taniec integracyjny nauczony w etapie Odreagowania lub zakończyć zajęcia wspólną, ulubioną zabawą. Muzyka wspomaga i aktywizuje powyższe aktywności. Nie jest to etap wskazany w grupach nadpobudliwych. Zajęcia terapeutyczne kończymy wtedy na aktywizacji łagodnej.

Etap VIII – ROZMOWA. Jest to ostatni etap MRM podczas którego pacjenci mogą werbalizować swoje wrażenia z zajęć, a także wypowiedzieć się na temat przysłego spotkania.

Model stworzony przez dr Macieja Kieryła wpisuje się w działania profilaktyczne każdego pedagoga pracującego z małym dzieckiem. Może być także wykorzystywany w samej terapii, bądź poszczególnymi ćwiczeniami, które przeplatają się z edukacyjnymi działaniami szkolnymi i przedszkolnymi. Ogromną wartością jest różnorodność ćwiczeń i aktywności dzieci, które pozwalają grupie odreagować, ale także zintegrować się i uwrażliwić na muzykę i jej elementy. Bardzo ważne jest stworzenie przyjaznej atmosfery i dopasowanie ćwiczeń w taki sposób, aby każdy z uczestników czuł się na zajęciach zrelaksowany i opuszczał je uśmiechnięty i pełen pozytywnych emocji.

Katarzyna Wyporska-Wawrzczak

Wykładowca Katedry Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku w zakresie przedmiotów związanych z metodyką nauczania muzyki, rytmiki, tańca oraz muzykoterapii. Nauczyciel rytmiki w Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia w Słupsku – przedmioty kierunkowe na wydziale rytmiki oraz kształcenia słuchu i rytmiki w kl. 1-3. Ekspert prowadzący warsztaty z muzykoterapii w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku zaprasza w roku szkolnym 2022/2023 nauczycieli muzyki, wychowania przedszkolnego, edukacji wczesnoszkolnej, wychowania fizycznego, instruktorów muzyki, nauczycieli SOSW i wszystkich zainteresowanych

na bezpłatne warsztaty stacjonarne:

Muzykoterapia dziecięca

W programie:

1. Poznanie metod i technik zajęć z elementami muzykoterapii.
2. Metoda muzykoterapii MRM dr Macieja Kieryła – teoria i praktyka.
3. Wykorzystanie instrumentów perkusyjnych i muzyki do ćwiczeń.
4. Elementy choreoterapii.
5. Kształtowanie wrażliwości na muzykę i uświadomienie jej wpływu na sferę emocjonalną człowieka.
6. Poznanie literatury muzycznej wybranych twórców różnych epok i narodów.

Szukaj od września w nowej ofercie szkoleń ODN: www.odn.slupsk.pl

Magdalena Boruta

Zabawy logorytmiczne wspierające rozwój dzieci w edukacji szkolnej

Dziecko, jako uczestnik w komunikacji językowej, musi mieć do dyspozycji pewne kompetencje i sprawności. Powyższe umiejętności są nabywane między innymi w różnego typu procesach przyswajania języka, ale także na drodze wspierania tego rozwoju przez logopedów, terapeutów, nauczycieli i rodziców. Jedną z popularnych metod jest logorytmika, która wspiera działania w zakresie logopedii od początku lat 70. XX wieku.

Logorytmika i jej cele

Logorytmika jest to *rodzaj oddziaływań muzykoterapeutycznych, korygująca lub usprawniająca komunikację językową*. Terapeuta wykorzystuje ćwiczenia muzyczne i muzyczno-ruchowe, w celu kształtowania zaburzonych funkcji percepcyjnych, motorycznych i psychomotorycznych. Osoba prowadząca wykorzystuje wybraną muzykę oraz odpowiednio dobrane teksty (wykorzystywane są wycieczki, piosenki).

Za dr Walencik-Topiłko, ćwiczenia logorytmiczne można podzielić na 4 grupy:

1. *Ćwiczenia usprawniające motorykę* – kształtujące chód, bieg, podskoki, poruszanie się w przestrzeni, koordynację. Ćwiczenia te są przeznaczone dla dzieci, u których zauważalna są trudności w zakresie motoryki dużej lub w zaburzeniach ruchu.
2. *Ćwiczenia słuchowe* – kształtujące umiejętności różnicowania cech dźwięku (wysokość, długość trwania dźwięku, natężenie, barwa, artykulacja, akcent). Wykorzystujemy je u dzieci z zaburzoną percepcją słuchową (zaburzony słuch fizjologiczny, zaburzony słuch fonemowy). Terapeuta łączy wrażenia słuchowe z ruchem.

3. *Ćwiczenia kształtujące szybką reakcję ruchową na sygnały dźwiękowe* – wprowadzane są ćwiczenia, na których dziecko uczy się szybkiej reakcji psychoruchowej na określony sygnał (dźwięk lub hasło słowne).
4. *Ćwiczenia słowno-ruchowe* – wprowadzane są zabawy słowne połączone z ruchem. Zalecane są wszystkim dzieciom na każdym etapie terapii. Poszerzają i utrwalają umiejętności z zakresu komunikacji językowej.

Zajęcia logorytmiczne odbywają się indywidualnie lub grupowo. Na zajęciach indywidualnych raczej korzysta się z jej elementów. Z kolei na ćwiczeniach grupowych ważne jest to, aby grupa była jednorodna ze względu na rodzaj zaburzeń mowy lub pod względem poziomu psychospołecznego.

Terapeuta wykorzystuje różnego typu akcesoria takie jak: instrumenty muzyczne, rekwizyty do ćwiczeń (szarfy, piłki, koce, itd.), sprzęt do odtwarzania muzyki. Prowadzący kontroluje przebieg ćwiczeń, zapewniając także bezpieczeństwo uczestnikom i ewentualnie modyfikuje przebieg zajęć. Ważne jest, aby uczestnicy byli ubrani w wygodne stroje oraz antypoślizgowe obuwie.

Wybrane ćwiczenia usprawniające motorykę

W pierwszej kolejności trzeba ocenić realne możliwości dziecka w aspekcie ruchowym. Zdarza się, iż ucznia trzeba sprowokować do ruchu lub odwrotnie. Zaleca się, aby prosto opisać ruch i zademonstrować go.

Początkowo zajęcia prowadzimy bez muzyki, gdy dziecko prawidłowo odtwarza ruch, wprowadzamy akompaniament. W tym wypadku muzyka jest utrudnieniem narzucającym tempo i zakres ruchu.

Ćwiczenia rozpoczynamy od biegu w dowolnym kierunku, w różnym tempie. Dla niektórych dzieci, łatwiej jest biec w miejscu. Możemy dodać przeszkody ułożone na podłodze, np.: woreczki z piaskiem, które uczeń może omijać. Dodając element muzyczny, terapeuta uczy, iż szybki rytm jest charakterystyczny dla biegu a wolniejszy dla marszu.

Podobnie zabawy ze skokami: zaczynamy od podskoków w miejscu, „pajacyków” do przeskoków w różnych kierunkach.

Uczestnik uczy się umiejscowienia swojego ciała w przestrzeni. Terapeuta uczący marszu w dowolnym kierunku, może narysować różne figury na podłodze

jako ułatwienie wyobrażenia sobie kształtu, a tym samym i ruchu, np.: figury geometrycznej, linii prostej.

Ważne jest, aby uczestnik oprócz ruchu nauczył się hamowania, czyli zatrzymywania się w miejscu na wybrane hasło lub na określone miejsce.

Ćwiczenia ruchowe i hamowania przyczyniają się do rozwoju koordynacji ruchowej. Można je wprowadzać z różnymi akcesoriami np.: piłki. Dzieci mogą przrzucać piłeczkę z jednej ręki do drugiej w pewnym rytmie. Mogą na zmianę skakać i klaskać lub maszerować z jednoczesnym klaskaniem.

Wybrane ćwiczenia słuchowe i słowno-ruchowe

Poniższe ćwiczenia mają wspierać nie tylko słuch fizjologiczny, ale w głównej mierze odbiór zjawisk prozodycznych mowy (intonacja, akcent, rytm mowy). Alina Kowalska opracowała metodę, w której ćwiczenia są podzielone na: ćwiczenia emisji głosu, ćwiczenia słuchu muzycznego i ćwiczenia prozodii mowy.

Ćwiczenia emisyjne trenują oddech dynamiczny, koordynacje oddechowo-fonacyjną oraz jakość emisji głosu. Uczestnik może wydłużać fazę wydechową przez fonację samogłosek [a, o, u]. Można realizować mormorando sylab zawierających głoski [m] i [n], jako naukę podparcia oddechowego. Z kolei ćwiczenia na samogłoskach poszerzają skalę głosu.

Ćwiczenia słuchu muzycznego są związane z poszczególnymi parametrami rozwoju słuchu. Zaleca się, szczególnie u młodszych dzieci, wprowadzać ćwiczenia słuchu muzycznego razem z motoryką dużą. Warto rozpocząć zajęcia od instrumentów generujących niskie częstotliwości, tj. bębny; z czasem wprowadzamy instrumenty o wysokich częstotliwościach, np.: kastaniety, marakasy. Przykładowo ćwiczenia związane ze różnicowaniem tempa możemy wprowadzać w trakcie chodu lub biegu. Dziecko uczy się różnicowania szybkiej i wolnej melodii. Warto zastoso-
wować także akompaniament naturalny, tj. klaskanie, tupanie, pstrykanie palcami, w trakcie korzystania z instrumentów muzycznych.

Ćwiczenia prozodii mowy są ostatnim etapem nabywania umiejętności prozodycznych i są ściśle związane z poprzednimi ćwiczeniami. Należy pamiętać, że zjawiska prozodyczne są bardziej wyraziste w muzyce – w pierwszej kolejności przedstawiamy ćwiczenia na materiale muzycznym, potem w trakcie artykulacji. Przykładowo dziecko wypowiada wyrazy i zdania w szybkim, potem w wolnym tempie. Starsze dzieci mogą określać kierunek intonacji (wznoszący lub opadający), z wykorzystaniem ruchów ręki. Najczęstszym ćwiczeniem jest odczytywanie emocji z głosu nadawcy, uwzględniając jego mowę ciała i mimikę.

Wybrane ćwiczenia szybkiej reakcji ruchowej na sygnał dźwiękowy

Celem ich jest wypracowanie jak najszybszej reakcji psychoruchowej na określony sygnał. Zadania z tego zakresu uczą umiejętności koncentrowania się. Zalecane jest, aby terapeuta przed realizacją każdego zadania wyjaśnił w jaki sposób dzieci będą wykonywały ćwiczenia; warto zaprezentować przebieg treningu i w razie konieczności go omówić. Zabawy z tego zakresu mogą sprawiać wiele trudności, między innymi ze względu na wymóg stałej gotowości u dziecka. Najprostszym ćwiczeniem jest wariant, w którym dzieci chodzą w rozsypce i na dźwięk instrumentu stają. Trudniejszym zadaniem jest moment zatrzymania się na hasło słowne. W kolejnym ćwiczeniu dzieci chodzą, a na hasło „hop” mają podskoczyć i wrócić do chodu. Zaleca się korzystanie z różnych akcesoriów, np.: piłek – dzieci maszerują trzymając piłki, na dźwięk instrumentu uderzają piłką o podłogę. Można zmodyfikować to ćwiczenie wprowadzając dźwięki niskie i wysokie – przy pojawieniu się dźwięków niskich uczeń uderza piłką o podłogę, a przy pojawieniu się dźwięków wysokich, podrzuca ją w górę.

Powyższe ćwiczenia to tylko wybrane przykłady spośród wielu ćwiczeń logorytmicznych. Przez wprowadzenie zadań w formie atrakcyjnych zabaw, dziecko ma możliwość doskonalenia motoryki dużej, motoryki małej i funkcji językowych. Jednak najważniejszym jej celem jest wychowanie słuchowe, a tym samym kształtowanie odbioru i ekspresji prozodii mowy. Możliwości wykorzystania elementów logorytmiki na zajęciach są nieograniczone i dają okazję, aby dzieci poznały aspekt prozodyczny mowy w trakcie atrakcyjnych zabaw.

Bibliografia:

1. *Surdologopedia. Teoria i praktyka*, red. naukowa S. Milewski, E. Czapiewska, wyd. Harmonia.
2. *Wczesna interwencja logopedyczna*, red. naukowa K. Kaczorowska-Bray, S. Milewski, wyd. Harmonia.
3. Kowalska A., *Metodyka kształtowania elementów prozodycznych w wypowiedziach dzieci z upośledzeniem słuchu*, wyd. UMCS.
4. Walencik Topiłko A., *Słowa, dźwięki i piosenki. Multimedialna logorytmika*, Young Digital Planet.

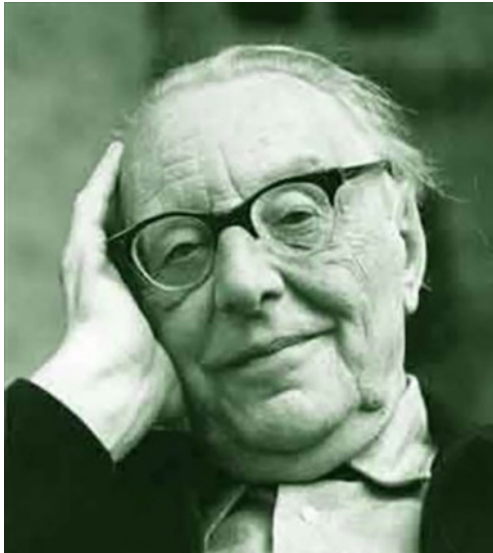
Magdalena Boruta

Pracuje w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Chojnicach oraz na oddziale rehabilitacji neurologicznej w szpitalu w Jarcewie. Terapeuta manualnej terapii dysfagii, metody ETTHNO w podejściu Esther de Ru, metody ENMOT oraz MFT 9-99 sTARS (miofunkcjonalna terapia dla osób w wieku 9-99).

Ewa Misiewicz

Edukacja muzyczna dzieci poprzez zabawę

PONADCZASOWY SYSTEM KSZTAŁCENIA MUZYCZNEGO CARLA ORFFA (1895-1982)

System kształcenia muzycznego Carla Orffa funkcjonuje w Polsce od ponad 30 lat, zajmując ponadczasowe miejsce w powszechnej edukacji muzycznej. Niewątpliwie jest to zasługa profesor Urszuli Smoczyńskiej – muzyka, pedagoga, wybitnego metodyka, autorki wielu znakomitych podręczników do muzyki w szkole podstawowej (WSiP) oraz licznych publikacji dla nauczycieli edukacji przedszkolnej, wczesnoszkolnej i rytmiki. Znana jest również z wielu muzycznych programów telewizyjnych, np. *Tik – Tak; 5, 10, 15; czy Domowe przedszkole*, którego emisja – z wieloletnim udziałem tysięcy dzieci w Polsce – trwała nieprzerwanie 18 lat!

W latach 80 XX wieku, Urszula Smoczyńska jako absolwentka Instytutu Orffa w Salzburgu podjęła się polskiej adaptacji systemu Carla Orffa. W efekcie powstała „Muzyka dla dzieci” – 500 stronicowa książka oparta na rdzennie polskim materiale słownym i muzycznym. Oprócz cennych przykładów muzycznych, publikacja zawiera również propozycje gotowych ćwiczeń i zabaw muzyczno-ruchowych na cztery pory roku oraz istotne wskazówki metodyczne do wykorzystania przez nauczycieli. Zgodnie z ideą Orffa, Autorka sięga do korzeni naszej kultury – pieśni ludowych, zwyczajów i zabaw dla dzieci (rymowanki, wyliczanki, porzekadła, przysłowia, magiczne zaklęcia, krótkie wierszyki).

„Muzyka dla dzieci” to trudno dostępny bestseller, który do dzisiaj (nie wiedzieć dlaczego), nie doczekał

się – mimo tak ogromnego zainteresowania i oczekiwań odbiorców –wznowienia nakładu. Warto wiedzieć, iż „Schulwerk” (z niemieckiego: „Praca szkolna”), który jest dziełem życiowym Carla Orffa, ma również swoje adaptacje w innych krajach całego świata, między innymi: „Music for Children” w Stanach Zjednoczonych, „An Orff Mosaic from Canada” w Kanadzie, „Musica per bambini” we Włoszech, „Ceska Orffowa Skola” w Czechach¹.

W 1993 roku, z inicjatywy profesor Urszuli Smoczyńskiej, powstało Studium Wychowania Muzycznego Carla Orffa przy Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie. Miałam ogromne szczęście znaleźć się w gronie jego absolwentów. Korzyści płynące z uczestnictwa w zajęciach były nie do przecenienia i wytyczyły metody pracy w edukacji muzycznej dzieci i dorosłych, które od lat towarzyszą mi w zawodowym życiu. To były studia wypełnione zajęciami praktycznymi, a uczestnictwo w nich stanowiło niezapomnianą przyjemność przeżyć estetycznych w obcowaniu z muzyką wielu kultur.

W 2004 roku również z inicjatywy Urszuli Smoczyńskiej powstało Polskie Towarzystwo Carla Orffa w zakresie krzewienia idei twórcy, które działa prężnie do dziś. Organizowane są coroczne warsztaty prowadzone przez takie autorytety jak²: Ernst i Christiane Wieblitz, Reinhold Wirsching, Peter Cubasch, Werner Beidinger, Verena Maschat, Lenka Pospíšilova, Soili Perkiö, Uli Jungm i wielu innych znakomitych wykładowców z Instytutu Orffa w Salzburgu, z którymi miałam zaszczyt mieć zajęcia w Studium. Prowadzona jest również cenna działalność wydawnicza.

W marcu 2008 roku w dwumiesięczniku Wychowanie Muzyczne ukazał się artykuł Urszuli Smoczyńskiej pt.: „Moja przygoda z Orffem. Czy wszystko stało się przypadkiem? „Zachęcam do interesującej lektury².

Od wielu lat, pracując zarówno jako konsultant ds. edukacji artystycznej w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, jak również prowadząc zaję-

1. Michalak B., Schulwerk Carla Orffa. Idea muzyki elementarnej i jej recepcja, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2009, s.10

2. Smoczyńska U., Moja przygoda z Orffem. Czy wszystko stało się przypadkiem?, Wychowanie muzyczne w szkole nr 3, 2008, s.48-58

cia dydaktyczne w Katedrze Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku, dzielę się swoją wiedzą i umiejętnościami w zakresie metodyki Carla Orffa. Tematyka wzbudza zawsze pozytywny, czasem wręcz entuzjastyczny odbiór, co świadczy o ponadczasowym wymiarze systemu. Metoda sprawdza się na różnych poziomach edukacji, zaczynając od umuzykalnienia małych dzieci, aż po zajęcia z ludźmi starszymi. W warsztatach metodycznych uczestniczą nauczyciele wielu specjalności z różnych etapów edukacyjnych: edukacji przedszkolnej, wczesnoszkolnej, muzyki, ale również terapeuci zajęciowi, muzykoterapeuci, nauczyciele ośrodków szkolno-wychowawczych.

Na wstępie pytam zawsze o skojarzenia z nazwiskiem Orffa. Odpowiedzi są różne. Studenci kierunków artystycznych, jak również często nauczyciele uczący muzyki nazwisko Orffa łączą na ogół ze znanym dziełem, jakim jest monumentalna kantata sceniczna „Carmina Burana” (https://www.youtube.com/watch?v=EJC-_j3SnXk), oparta na średniowiecznym zbiorze pieśni „Codex buranus”. Całość otwiera i zamyka chór z „Hymnem do Fortuny” – kapryśnej bogini ludzkich losów, która ma niestety nad nami władzę.

Nadmienię, iż najbardziej znana „Carmina Burana” – światowe śpiewy na głos solo i chór z towarzyszeniem instrumentów i obrazów, to I część tryptyku scenicznego, w skład którego wchodzi również: Catulli Carmina oraz Trionfodi Afrodite. Dla innych uczestników zajęć, Orff – to twórca systemu kształcenia muzycznego oraz prekursor wprowadzenia instrumentarium do powszechnej edukacji muzycznej. Dla bardziej wtajemniczonych, autor „Schulwerku”.

Mimo dużego zainteresowania nauczycieli systemem kształcenia muzycznego Carla Orffa, kiedy pytam o elementy biografii, źródła inspiracji, muzyczne fascynacje twórcy, adaptację systemu w Polsce, to niestety zapada cisza. I właśnie ta cisza zainspirowała mnie do przybliżenia działalności, głównie pedagogicznej, autora tak cenionego i lubianego przez nauczycieli systemu kształcenia muzycznego.

Kim był?

Carl Orff (1895-1982) – kompozytor niemiecki, pedagog, humanista należący do najwybitniejszych twórców muzyki XX wieku. Autor metody kształcenia muzycznego, która powstała w centrum Europy, a zaadoptowała się w krajach sąsiednich, jak i w kulturach tak odległych, jak państwa Afryki, Ameryki Łacińskiej czy Azji. Autor aforyzmu: „Bądź uroczy dla swych wrogów – nic ich bardziej nie rozżłości”.

Oprócz twórczości kompozytorskiej, prowadził jednocześnie działalność pedagogiczną w Günter-Schule w Monachium. Była to szkoła muzyki, ruchu, tańca i gimnastyki rytmicznej. W następstwie tych

założeń powstał wspomniany już Schulwerk (Praca szkolna). Cechą jest **charakter wybitnie narodowy**, ze względu i na muzykę i na teksty. Dzieło Orffa zawiera wyłącznie przykłady muzyczne do grania lub do śpiewu, nie ma w nim żadnych wskazówek metodycznych. Orff zawierzył kontynuatorom swej idei i pozostawił im całkowitą swobodę, zarówno w doborze materiału, jak i sposobie realizacji.³

System kształcenia muzycznego

System polega na autentycznej aktywności dziecka w obcowaniu z muzyką, obejmuje wszystkie formy wychowania muzycznego – śpiew, ruch, grę, tworzenie, percepcję – zintegrowane w jedną całość, tzw. synkretyzm⁴.

❖ Zabawa muzyczna

Składa się na nią: ruch, gest, taniec, muzyka (śpiew, gra na instrumentach) oraz słowo. Orff uważał, że skoro tak bawią się dzieci na wszystkich kontynentach, gdy czynią to spontanicznie, to taką skłonność do muzyki trzeba wykorzystać. Materiałem do pracy z dziećmi są tu: folklor słowno-muzyczny dzieci niemieckich i innych narodów; magiczne zaklęcia, powiedzonka, wyliczanki, porzekadła, wierszyki, w których tkwi zabawa i rytm. W odniesieniu do dzieci starszych, a zwłaszcza młodzieży, materiałem tym są fragmenty prozy, poezji oraz dramatów wielkich twórców. Dla Orffa muzyka mowy jest bardzo istotna, gdyż w wyniku tych zabaw rodzi się rytm, na bazie którego można wprowadzić wiele elementów muzycznych, takich jak: nastrój, agogika, artykulacja, dynamika, metrum, kierunek linii melodycznej, polimetryczność, polirytmiczność, intonacja, wyraz... Dodanie do zabawy instrumentów perkusyjnych i śpiewu opartego na najprostszych motywach (pentatonika) wzbogaca rytmikę i brzmienie. Poza traktowaniem słowa jako źródła brzmienia i wyrazu Orff dba również o prawidłową dykcję i ekspresję mowy⁵.

❖ Śpiew

Jest zawsze ściśle związany ze słowem i często towarzyszą mu gestodźwięki (dźwięki wydobywane dzięki możliwościom własnego ciała – Klanggeste). Nie ma tradycyjnej nauki śpiewu i emisyjnych ćwiczeń wokalnych. Mniejsze znaczenie ma precyzja i czystość wykonania, ważniejsza jest ekspresja wynikająca z emocjonalnego zaangażowania dziecka. Głównie jest to śpiew a capella, bądź z towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych. Nie występuje akompaniament fortepianowy.

3. Przychodzińska M., Wychowanie Muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju, WSiP, Warszawa, s.121-122

4. Uchyla – Zroski J., Wybrane zagadnienia z dydaktyki wychowania muzycznego, Katowice 1991, s.10

5. Przychodzińska M., Wychowanie Muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju, WSiP, Warszawa 1989, s.123

❖ Ruch

Ma charakter kreatywny, rodzi się spontanicznie w trakcie zabawy. Jest swobodny, dyktowany wewnętrznym nastrojem ćwiczącego. Formą ruchu u Orffa są też tańce: tradycyjne (np. regionalne, ludowe, narodowe, historyczne) oraz integracyjne z różnych narodów świata – nie uczące jednak precyzyjnego odwzorowywania ruchu, a stwarzające raczej możliwości improwizacyjne. Tańce te mają również ogromne znaczenie wychowawcze w przełamywaniu barier komunikacyjnych, szczególnie osób nieśmiałych i czujących się niepewnie. Służą także odreagowaniu napięć i stresów, poprawiają nastrój i stają się również formą aktywnego wypoczynku.

❖ Gra na instrumentach

Wchodzące w skład zestawu orffowskiego instrumenty wzorowane są na przykładach wywodzących się z różnych rejonów świata: z **Afryki** pochodzą ksylofony, instrumenty drewniane i bębny; z **Europy** – flety proste, dzwonki, wiole; z **Azji** metalofony, instrumenty perkusyjne zbudowane z metalu; z **Ameryki** – instrumenty stosowane w zespołach jazzowych – gitary basowe; z **Ameryki Łacińskiej** – instrumenty perkusyjne. Wszystkie dostosowane są do możliwości dzieci, są mniejszych rozmiarów, posiadają wymienne sztabki, umożliwiające zmianę skali⁶. Standardowy zestaw orffowski, stosowany w polskich szkołach, składa się głównie z instrumentów perkusyjnych:

o nieokreślonej wysokości dźwięku:

- ✓ **membranofony:** bębenki, tamburyna, bongosy, werble, półkociołki;
- ✓ **idiofony metalowe:** trójkąty, talerze, janczary, gong;
- ✓ **idiofony drewniane:** kastaniety (kołatki), marakasy (grzechotki), tarki, blok akustyczny, clavesy;

o określonej wysokości dźwięku:

- ✓ dzwonki diatoniczne i chromatyczne/ sopranowe, altowe,
- ✓ metalofony, również sopranowe i altowe, wibrafony,
- ✓ ksylofony sopranowe, altowe i basowe, marimby.

Co ważne, wszystkie instrumenty są w tonacji C, mają jednak wymienne sztabki i dzięki temu dzieci same mogą układać skale, w oparciu o które grają melodie i akompaniament.

Oprócz instrumentów perkusyjnych wykorzystywał również flety proste sopranowe, altowe, tenorowe i basowe oraz wiole, lutnie, czasem gitarę.

Istotną rolę w systemie odgrywają również różne instrumenty egzotyczne przywożone do Instytutu Orffa z odległych krajów i kultur, a także instrumenty

niekonwencjonalne tworzone przez samych uczestników zajęć (np.: kubki po jogurtach, szklanki napełnione wodą, butelki, gazety, guziki, balony, patyki, ...).

❖ Improwizacja

Dużą rolę odgrywa kreatywność – improwizacja wokalna, instrumentalna i ruchowa. Rodzaje improwizacji:

- **swobodna**, spontaniczna wypowiedź dziecka, które odczuwa potrzebę tej wypowiedzi i improwizuje, jak umie, jak podpowiadają mu emocje i muzyczne doświadczenie, nie myśląc o zasadach, np. śpiewanie melodii do porzekadeł, wyliczanek, ale też umuzycznianie wierszy, baśni, opowieści. Utwory literackie są tu traktowane, jak swoista partytura muzyczna.
- **poddana dyscyplinie muzycznej**, czyli stawiająca dzieciom różne zadania, które mogą dotyczyć rytmu, melodii, np. wstępne ćwiczenie „echo rytmiczne” – dokładne powtarzanie tematu rytmicznego i zadanie własnego improwizowanego tematu, który powtórzy ktoś inny; rytmizowanie tekstów z uwzględnieniem różnych zjawisk rytmicznych; improwizowanie rytmu do ruchu; form-kanonu, AB, ABA, rondo, wariacji, różne zadania polirytmiczne; układanie akompaniamentów ostinatowych, burdnowych do melodii⁷.

Kontynuacja idei

- W Salzburgu działa Centrum Orffa, a od 1961 r. w Akademii Muzycznej „Mozarteum” powołano wydział specjalny Instytut Orffa, w którym kształcą się nauczycieli z całego świata oraz spotykają się ci, którzy chcą się nauczyć korzystania z Schulwerku (letnie kursy i seminaria).
- Schulwerk doczekał się adaptacji w wielu krajach, m.in.: w Argentynie, w Australii, Brazylii, Czechach, Danii, Francji, Grecji, Holandii, Izraelu, Japonii, Kanadzie, Meksyku Stanach Zjednoczonych,

6. Michalak B., Schulwerk Carla Orffa. Idea muzyki elementarnej i jej recepcja, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2009, s.88

7. Przychodzińska M., Wychowanie Muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju, WSiP, Warszawa 1989

Włoszech, jak również w Polsce (o czym wspominałam wyżej).

- W 1994 roku powstało Polskie Towarzystwo Carla Orffa, które działa prężnie do dzisiaj.
- W Polsce elementy systemu są szeroko stosowane przez nauczycieli przedszkoli, szkół podstawowych (elementy metodyczne orffowskie weszły do podręczników szkolnych), w szkolnictwie specjalnym oraz w ramach zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych.
- Aktualne podręczniki do przedmiotu *Muzyka* na II etapie edukacyjnym, współautorstwa Urszuli Smoczyńskiej, oparte o ideę Carla Orffa są bardzo atrakcyjne, zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli, ponieważ zawierają literaturę muzyczną z różnych stron świata (np.: Chin, Czech, Niemiec, Włoch, USA, Tanzanii, krajów Afryki, głównie Ghany).

Zachęcam nauczycieli do udziału w warsztatach metodycznych, inspirowanych Systemem kształcenia muzycznego organizowanych przez ODN w Słupsku.

Literatura:

- Goriszowski W., Kowalik P., Metodologiczno – metodyczne problemy wychowania muzycznego w zarysie, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1994

- Komorowska M., Teatr Orffa w stulecie urodzin jego twórcy, Polskie Towarzystwo Carla Orffa III, Akademia Muzyczna im. F.Chopina, Warszawa 1995
- Michalak B., Schulwerk Carla Orffa. Idea muzyki elementarnej i jej recepcja, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2009
- Przychodzińska M., Wychowanie Muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju, WSiP, Warszawa 1989
- Smoczyńska-Nachtman U.- Muzyka dla dzieci. WSiP, Warszawa 1992
- Smoczyńska U., Moja przygoda z Orffem. Czy wszystko stało się przypadkiem?, Wychowanie muzyczne w szkole nr 3 2008, s.48-58
- Uchyła – Zroski J. Wybrane zagadnienia z dydaktyki wychowania muzycznego, Katowice 1991, s.10
- https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fopen.spotify.com%2Fartist%2F4LXsm5B-F85PWnQ1dUDAze&psig=AOvVaw0sqjVe2ndqCYL7L_KltbU&ust=1651048620294000&source=images&cd=vfe&ved=0CA0QjhxqFwoTCLC4INipsfcCFQAAAAAdAAAAABAD (dostęp: 26.04.2022)
- <http://orff.pl/> (dostęp: 26.04.2022)
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Carl_Orff (dostęp: 26.04.2022)

Ewa Misiewicz

Konsultant ds. edukacji artystycznej w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku. Wykładowca w Katedrze Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku.

dr hab. prof. nadzw. Monika Zytke

Swego nie znacie FESTIWAL INNY NIŻ WSZYSTKIE

„Możemy nosić chińskie ciuchy, jeździć czeskimi autami, patrzeć w japońskie telewizory, gotować w niemieckich garnkach hiszpańskie pomidory i norweskie łososie. Co do kultury, to jednak wypadałoby mieć własną.”

Andrzej Sapkowski

FESTIWAL POLSKIEJ PIOSENKI

Swego
nie
Znacie

Akademia
Pomorska
w Słupsku

Katedra Sztuki
Muzycznej

Festiwal SWEGO NIE ZNACIE wymyśliłam jako remedium na dwie główne bolączki konkursów tego typu w Polsce, które widzę bywając na nich jako juror. Pierwszą z nich jest przerost repertuaru anglojęzycznego. Nie dotyczy on tylko konkursów, a również stacji radiowych i telewizyjnych kanałów muzycznych. Nie mam nic przeciw dobrej muzyce w każdym języku, sama taką wykonuję, pięknie jest otwierać się na inne kultury. Ale oprócz swojej, a nie zamiast. Nie czuję się dobrze, gdy w polskich stacjach radiowych i na polskich konkursach nie sprawdzają się słowa mistrza renesansu, że Polacy nie gęsi i swój język mają. Stacje radiowe podlegają wprawdzie prawu narzucającemu określony minimalny procent muzyki polskiej, jaki ma być obecny na antenie. Jeśli jednak większość tego procenta emitowana jest między godz. 2.00 a 6.00, trudno się nie oprzeć wrażeniu zanglicyzowania naszej sceny muzycznej. To samo zresztą dotyczy nazw zespołów i firm, a także instytucji i festiwali. Mamy piękny język, którym można wyrazić dużo więcej niż w innych, a nie chcemy z niego korzystać...

Drugim problemem konkursów, zwłaszcza wokalnych, jest moda na półplayback. Obecnie można dostać naprawdę dobrze zrobione gotowe akompaniamenty, często w wersjach orkiestrowych. Wydaje się to lepszym wyjściem niż zaśpiewanie tylko z gitarą czy fortepianem. Tak naprawdę jednak oducza muzykalności – solista musi zaśpiewać za każdym razem tak samo, nie ma własnego wyczucia tempa ani frazy, bo tu rządzi gotowe nagranie, któremu musi się bez-

względnie podporządkować. Nagrania te są bardzo często zupełnie jednolite dynamicznie, przez co pojęcie pracy nad dynamiką głosu nie istnieje. Dlatego na festiwalu SWEGO NIE ZNACIE dajemy szansę finalistom na występ z Orkiestrą Katedry Sztuki Muzycznej, w specjalnie dla nich przygotowanych aranżacjach – stąd odległość czasowa między II a III etapem festiwalu.

Ostatnią sprawą jest inwazja muzyki typu disco polo, jaka mnie osobiście nieco przeraża. Sprawdza się – niestety – słowa Krzysztofa Vargi w piosence „Pismo”, że dla wielu naszych rodaków obecnie „najważniejsze są te teksty, które nie niosą treści, najważniejsze te melodie, które nie tworzą pieśni”. Dlatego jestem dumna z uczestników festiwalu SWEGO NIE ZNACIE, często bardzo młodych ludzi, którzy śpiewają tu i grają piosenki Wojciecha Młynarskiego, Agnieszki Osieckiej, Marka Grechuty, piosenki z repertuaru Ewy Demarczyk, Anny German, Mieczysława Ścześnieka i wielu innych tuzów polskiej piosenki. Wzruszona publiczność, po koncercie finałowym i będących kontynuacją festiwalu koncertach piosenki polskiej, upewnia mnie, że nie wszystkim Polakom wystarcza muzyczne byle co. Na całe szczęście...

Organizatorem Festiwalu jest Katedra Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku. Patronat medialny sprawuje czasopismo „Muzyk”. Kolejne edycje ogłaszamy we wrześniu. I etap przeprowadzany jest internetowo i polega na przysłaniu nagrań. II etap – dla uczestników, którzy przejdą przez eliminacje – odbywa się już na żywo około 11 listopada. Nie chodzi nam jednak w tej konotacji dat o tematykę wprost patriotyczną, a o ukazanie, że patriotyzmem jest również wspieranie rodzimej twórczości na artystycznym poziomie, niezależnie od jej tematyki. W tym etapie jury złożone z wykładowców Katedry Sztuki Muzycznej wyłania finalistów. Wybieramy z nimi utwory finałowe, następnie aranżerzy orkiestry – Monika Zytke, Łukasz Jankowski, Przemysław Sysojew-Osiński i Małgorzata Łukaszewicz – przygotowują orkiestrowe aranżacje i zaczynają się próby. Koncert finałowy, poprzedzony warsztatami dla uczestników, odbywa się wiosną. Soli-

stom towarzyszy Orkiestra Katedry Sztuki Muzycznej AP w Słupsku pod moją batutą. Wedle takiego harmonogramu odbyły się pierwsze cztery edycje Festiwalu SWEGO NIE ZNACIE w latach 2015-2019. Potem sprawa się skomplikowała ze względu na epidemię Covid-19. Edycja V, rozpoczęta jesienią 2019, zakończyła się dopiero wiosną 2021 i to w formie online. W edycji VI – etapy I i II odbyły się łącznie online, a finał – już na szczęście na żywo – został przesunięty na czerwiec 2022. Mamy nadzieję, że edycja VII odbędzie się już planowo.

Festiwal SWEGO NIE ZNACIE skierowany jest nie tylko do wokalistów, ale także do instrumentalistów, którzy wykonują parafrazy instrumentalne polskich piosenek – i to również stanowi o jego wyjątkowości. Ograniczenie wiekowe jest jednostronne – przyjmujemy uczestników od 13 roku życia, górna granica wiekowa nie istnieje. Są trzy kategorie wiekowe: 13-15 lat, 16-19 lat i dorośli. Repertuar jest dowolny, tyle, że muszą być to piosenki polskich twórców na artystycznym poziomie (nie wchodzi w grę disco polo czy muzyka chodnikowa, itp.). Oczywiście repertuar winien być odpowiedni do wieku, możliwości muzycznych i typu osobowości wykonawcy. W finale przyznawane są nagrody w poszczególnych kategoriach wiekowych i wykonawczych (wokaliści, instrumentalisci) oraz nagrody specjalne – indeksy do Katedry Sztuki Muzycznej AP w Słupsku, będące pomocą w przygotowaniu się do egzaminów wstępnych na studia muzyczne.

Festiwal SWEGO NIE ZNACIE pomaga docenić twórczość polskich kompozytorów i autorów tekstów, umożliwia konfrontację dokonań artystycznych wokalistów i instrumentalistów, integruje środowisko muzyczne i czynnie wspiera rozwój muzyczny finalistów przez współpracę z Orkiestrą Katedry Sztuki Muzycznej.

Często zastanawiam się, dlaczego jadąc samochodem we Francji słyszymy w radiu ciągle piosenki francuskie, w Niemczech – niemieckie, a w Polsce – angielskie? Ciągle – i nie tylko w muzyce – nie doceniaamy swoich... A przecież mamy świetnych kompozytorów i świetnych autorów tekstów. Propagowanie ich twórczości i naszego rodzimego języka będzie naszym sposobem na świętowanie polskości. Mamy z czego i z kogo być dumni, więc niech nie będzie tak, że tylko cudze chwalimy...

Zapraszamy na kolejne edycje Festiwalu Polskiej Piosenki SWEGO NIE ZNACIE.

dr hab. prof. nadzw. Monika Zytke

Dyrektor Artystyczny Festiwalu SWEGO NIE ZNACIE.
Katedra Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Dorota Michałowska, Marika Ługowska, Zofia Jodko, Maja Rybak

Rozwijanie potencjałów twórczych dzieci i młodzieży w Młodzieżowym Domu Kultury w Słupsku

„Edukacją nazywamy ogół czynności i procesów mających na celu przekazywanie wiedzy oraz kształtowanie określonych cech i umiejętności. Jej celami jest ogólny rozwój sprawności umysłowej i zdolności poznawczych, z uwzględnieniem myślenia i twórczych uzdolnień, rozwój potrzeb kulturalnych, motywacji i zainteresowań poznawczych, społecznych, estetycznych i technicznych”. Tak czytamy na stronie encyklopedia.pwn.pl. Edukacja to również wdrożenie do samokształcenia i pracy nad sobą przez całe życie. Naszym zdaniem edukacja ogólnokształcąca w szkołach publicznych absolutnie nie spełnia tych celów. Trudno się dziwić, skoro na ponad dwudziestoosobową klasę przypada jeden nauczyciel, który ma tylko 45 minutową lekcję do dyspozycji. Arytmetyka wskazuje, że jednemu uczniowi w najlepszym przypadku można poświęcić zaledwie 2 minuty i 15 sekund.

Istnieje wiele instytucji zajmujących się uzupełnianiem lub poszerzaniem wiedzy oraz umiejętności uczniów. Jedną z nich jest Młodzieżowy Dom Kultury w Słupsku, do którego na zajęcia, w roku szkolnym 2021/2022, w 53 grupach, uczęszcza łącznie aż 2978 osób w wieku od 3 do 22 lat, z czego 2367 to dzieci ze szkół podstawowych i przedszkoli, które uczestniczą w zajęciach z rytmiki, poza MDK-iem.

Co dają dzieciom zajęcia z rytmiki? Ich głównym celem jest rozwijanie koordynacji ruchowej. Jest ona niezmiernie potrzebna, gdyż pomaga między innymi w zachowaniu równowagi, ale także sprawia, że rzadziej ulegają kontuzjom. Zajęcia odbywają się w placówkach macierzystych, dzięki czemu jest to forma integracji z grupą przedszkolną. Dzieci są bardziej zżyte i o wiele efektywniej pracują przy różnych wspólnych projektach.

Z warsztatów odbywających się w budynku Młodzieżowego Domu Kultury w Słupsku największą popularnością cieszą się zajęcia taneczne, na które uczęszcza aż 103 osoby. Forma ta jest bardzo ważna w uzupełnianiu edukacji ogólnokształcącej, ponie-

waż doskonalili sprawność ruchową w sposób, w jaki nie rozwija się jej na przykład na lekcjach wychowania fizycznego czy też muzyki.

Młodzieżowy Dom Kultury, jako placówka szkolnictwa artystycznego, obok rytmiki/tańca oferuje mnóstwo innych form aktywności. Kreatywność i pomysłowość rozwijają również zajęcia teatralne, między innymi w ramach Grupy Teatralnej „Dream”. Najlepszym przykładem jest m.in. spektakl „Nie bądźcie tacy rozmemłani”. Jest to przedstawienie, które powstało na podstawie improwizacji młodych aktorów. Zajęcia teatralne uczą interpretacji wierszy i prozy, na podstawie których mogą powstawać spektakle, rozwijają także umiejętność współpracy w grupie. Aktorstwo pomaga też w życiu codziennym – uczeń może lepiej poradzić sobie z wysławianiem się, pokazaniem swoich emocji, a także „utrzymaniem ich na wodzy” w różnych sytuacjach. Uczestnicy warsztatów uczą się wyrażania samych siebie, improwizacji, rozwijania wyobraźni, wychodzenia z izolacji, a także tworzą własne scenariusze. Istotna jest również pomoc, jaką otrzymują w przełamywaniu swoich barier, w tym przypadku na przykład radzenia sobie z treścią podczas wychodzenia na scenę przed publiczność. Zarówno zajęcia teatralne, taneczne, jak i koło dziennikarskie uczą pracy zespołowej oraz tworzenia relacji międzyludzkich. Jest to niezmiernie istotne w edukacji ogólnokształcącej, która przygotowuje młodego człowieka do życia w społeczeństwie, do ważnych momentów, jak na przykład egzaminu ósmoklasisty czy matury.

Warsztaty dziennikarskie również odgrywają istotną rolę. Dają możliwość uczestnictwa w spektaklach teatralnych i ich relacjonowania. Uczą analizowania tekstów literackich, recenzowania spektakli teatralnych i innych wytworów sztuki, krytycznego spojrzenia na rzeczywistość, kształtowania właściwych relacji z rozmówcą i zachowań w miejscach publicznych. Częste pisanie artykułów na zajęciach pomaga w wyrażaniu i wyrażaniu własnego zdania, co przydaje się przy pisaniu wypracowań typu rozprawka, recenzja, sprawozdanie oraz na maturze pisemnej i ustnej z języka polskiego. Młodzi dziennikarze z MDK-u często też przekraczają swoje granice i pokonują nieśmiałość, wychodząc do ludzi, na przykład podczas przeprowadzanych wywiadów. Koło dziennikarskie rozwija również umiejętność tworzenia różnych form literackich, fotografowania i filmowania. Wszystko to udoskonala

potencjał młodzi, która marzy, by w przyszłości zostać na przykład operatorem kamery, fotografem, pisarzem, dziennikarzem, reporterem, fotoreporterem czy też pisarzem.

Dawniej na lekcjach techniki w szkole dzieci uczyły się prozaicznego (?) wbijania gwoździ, przyszywania guzików, robienia karmników, a nawet gotowania. Obecnie na technice rozwijanie takich umiejętności to rzadkość, a bardziej powszechne jest uczenie przepisów ruchu drogowego czy pisma technicznego. Ta wiedza również jest potrzebna, jednak w późniejszym życiu okazuje się, że młodzież – nie posiadając tych prozaicznych umiejętności – jest coraz mniej samodzielna i poszukuje specjalisty do najprostszych czynności dnia codziennego. „Fabryka pluszaków” wspomaga dzieci i młodzież w nabywaniu i rozwijaniu praktycznych, prozaicznych, a wręcz niezbędnych umiejętności. Dzieci uczą się projektowania oraz szycia zabawek.

Kolejny przykład to zajęcia „Studia piosenki”, na które obecnie uczęszcza 69 osób. Dzięki temu, że wszyscy podopieczni są traktowani indywidualnie, mogą rozwijać swoje talenty wokalne, są inspirowani do własnych interpretacji oraz tworzenia muzyki i tekstów do piosenek. Uczestnicy zajęć nauki gry na gitarze, keyboardzie i w zespołach muzycznych mogą również zostać natchnieni do komponowania własnej muzyki i jej prezentacji podczas koncertów i przeglądów artystycznych.

Przyszli malarze, graficy, rzeźbiarze rozwijają swoje potencjały twórcze na różnego rodzaju zajęciach plastycznych. Często stają się one formą przygotowania młodzieży do szkół plastycznych czy wymarzonych studiów. Niewątpliwie bezcenne jest zaangażowanie i pracowitość młodego człowieka, który uczestnicząc w różnych aktywnościach, nabiera doświadczenia, a jego wytwory zyskują na wartości artystycznej.

Warto też wspomnieć o kole szachowym, które uczy logicznego myślenia, a przez to pozwala znajdować nieszablonowe rozwiązania w różnych sytuacjach życiowych.

Młodzieżowy Dom Kultury w Słupsku oferuje także lekcje z przedmiotów szkolnych, na przykład z języka angielskiego. Zajęcia te prowadzone są w małych grupach, co daje możliwość bieżącego wychwycenia i skorygowania błędów. Nie jest to także kolokwialne „leczenie do przodu z tematem”, a dostosowanie tempa pracy do poziomu uczestników.

Przy omawianiu znaczenia placówek kultury i szkolnictwa artystycznego w rozwoju potencjału twórczego dzieci i młodzieży, nie możemy pominąć festiwali, konkursów, czy przeglądów talentów. Od dawien dawna ludzie konkurują ze sobą w różnych dziedzinach, a najlepsi są nagradzani. Dlaczego właściwie ludzie chcą rywalizować ze sobą? Czy to dla nagrody? A może zależy im na poszukiwaniu nowych kontaktów, doświadczeń? Wypromowanie i wyróżnienie swojej osoby na tle innych? To wszystko łączy się ze sobą. Nasz MDK przygotowuje do współzawodnictwa na wielu płaszczyznach. Młodzież i dzieci uczęszczające na zajęcia są przygotowywane przez nauczycieli do udziału w konkursach, które być może będą wstępem do przyszłej kariery artystycznej. Bardzo ważna jest nauka samodyscypliny, opanowania i samodoskonalenia. Młodzież biorąca udział w zajęciach w MDK-u uczy się wszystkich najpotrzebniejszych, najbardziej cennych umiejętności i cech potrzebnych nie tylko na konkursach, ale też w życiu codziennym i pracy zawodowej. Często angażuje się w ciekawe projekty, konkursy czy festiwale, zajmując czołowe miejsca. Zwycięstwa, wyróżnienia, nagrody to dla dzieci i młodzieży źródło ogromnej satysfakcji oraz motywacji do dalszych działań, a dla Miejskiego Domu Kultury w Słupsku – inspiracja do wzbogacania oferty zajęć pozalekcyjnych.

Marika Ługowska, Zofia Jodko, Maja Rybak

Uczestniczki zajęć Koła Dziennikarskiego „Szpila” przy Młodzieżowym Domu Kultury w Słupsku.

Dorota Michałowska

Opiekunka Koła Dziennikarskiego „Szpila” przy Młodzieżowym Domu Kultury w Słupsku.

Dorota Gieruszczak, Bogumiła Kaczyńska

Przedszkole Muzyczne Do-Re-Mi w Słupsku

Gdy w 2001 roku otwieraliśmy pierwsze w regionie niepubliczne przedszkole, nikt nie wierzył, że nasze plany mają szansę na powodzenie. Ciągłe słyszałyśmy o niżu demograficznym, braku chętnych i małym zaufaniu do placówek prywatnych. Pomimo tego, postanowiłyśmy wykorzystać nasze wieloletnie doświadczenie pedagogiczne i stworzyć miejsce, w którym dzieci mogą rozwijać swoje talenty – również muzyczne – i uczyć się od siebie nawzajem tolerancji i zrozumienia.

Początkowo było to bardzo małe, kameralne przedszkole, które wyremontowałyśmy w okresie wakacji. Pierwszych ośmiu wychowanków przywitałyśmy we wrześniu, a prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i muzycznych godziłyśmy z wykładami dla studentów Instytutu Muzyki Pomorskiej Akademii Pedagogicznej.

Czas płynął, dzieci rosły, a wraz z nimi nasze przedszkole. W chwili obecnej *Do-Re-Mi* to tak naprawdę trzy placówki przedszkolne i Klub dziecięcy dla dzieci do lat trzech.

To, z czego jesteśmy najbardziej dumne, to rodzinna atmosfera, jaka panuje w naszych placówkach. Zawdzięczamy to przede wszystkim wspaniałej kadrze, która aktywnie uczestniczy w procesie edukacji każdego dziecka i angażuje się w życie przedszkola.

Zapewniamy odpowiedzialne, twórcze i ciepłe podejście do naszych podopiecznych, a wychowawcy posiadają dużą swobodę w kwestii organizacji zajęć. Pozwala to nam wdrażać indywidualne programy dostosowane do aktualnych potrzeb i predyspozycji dzieci, nie zapominając o potrzebie stałej i rzetelnej współpracy z rodzicami.

Lata pracy w środowisku muzycznym uświadomiły nam nieoceniony wpływ szeroko pojętej aktywności muzycznej na indywidualny rozwój każdego dziecka. Stymuluje ona pracę mózgu, wspomaga koncentrację i rozwija kreatywność, a także umiejętności czytania, pisanie, nauki języków obcych i radzenia sobie ze stresem. Kontakt z muzyką stymuluje u dzieci również aktywną i twórczą wyobraźnię. Szereg zadań muzycznych proponowanych przez nauczyciela, zakłada samodzielne ich rozwiązywanie i jednocześnie poprzez zabawę uczy współzawodnictwa w grupie rówieśniczej. Rozwiązania te mają stopniowo coraz bardziej indywidualny charakter, przez co uczą myślenia dywergencyjnego. W naszych placówkach odchodzimy więc od schematów i typowości.

Podopiecznym oferujemy bogaty program kształcenia oparty na poniższych metodach:

- metoda wspomagania rozwoju umysłowego w zakresie matematyki profesor Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej,
- metoda dobrego startu Marty Bogdanowicz,
- pedagogika zabawy Klanza,
- metoda Carla Orffa,
- metoda ruchu rozwijającego Weroniki Sherborne,
- praca metodą projektów,
- drama – zabawy w teatr na co dzień,
- bajkoterapia,
- aktywne słuchanie muzyki.

Stosujemy na naszych zajęciach wszystkie formy aktywności muzycznej:

- **Ruch przy muzyce** – który pozwala dzieciom początkowo na spontaniczne, a w późniejszym czasie na zorganizowane i kontrolowane wyrażanie swoich emocji. W ten sposób uczymy kreatywności i ekspresji ruchowej, uwalniamy na barwę i wysokość dźwięku, a przy tym pozwalamy bawić się rytmem oraz tempem muzyki.
- **Śpiew** – w naszych placówkach jest on obecny codziennie. Śpiewane piosenki, wyliczanki, rytmiczanki pozwalają dzieciom w przyjazny, wesoły i pogod-

ny sposób zrozumieć otaczającą je rzeczywistość. Wzbogacają kalendarz wydarzeń przedszkolnych. Uatrakcyjnają nasze teatrzyki i przedstawienia. Zajęcia wykorzystujące tę formę aktywności uczą przy okazji prawidłowego oddechu, interpretacji, poszerzają słownictwo i skalę głosu dziecka.

- **Gra na instrumentach** – przez lata istnienia naszych placówek systematycznie poszerzałyśmy bazę i ofertę w tej materii. Możliwość gry na instrumentach to najżywiej odbierana i najciekawsza dla dzieci forma obcowania z zaczarowanym światem muzyki. Podopieczni poznają stopniowo wszystkie instrumenty z całego bogatego instrumentarium Carla Orffa. Zapoznają się z ich wyglądem i brzmieniem, a bawiąc się tworzą “żywą orkiestrę”. Ćwiczą przy okazji poczucie rytmu, pamięć muzyczną i zdolności manualne. Uczą się współuczestnictwa i współdziałania w grupie rówieśniczej. Bardzo często rekwizyt w dłoni małego dziecka, jakim jest w tym wypadku instrument perkusyjny pozwala mu zapomnieć o tremie, pozbyć się zahamowań i strachu przed grupą.
- **Działania twórcze** w Przedszkolu Muzycznym *Do-Re-Mi* są bardzo istotne. Dzieci bowiem od pierwszych zajęć muzycznych mając kontakt z tworzeniem, uznają ją za czynność naturalną oraz przyjmują, że ich muzyczne improwizacje nie są ani popisem, ani szczególnie trudnym ćwiczeniem. Staramy się, aby improwizacja muzyczna była wtopiona w całość procesu dydaktycznego i dotyczyła śpiewu, gry na instrumentach i ruchu z muzyką.
- **Aktywne słuchanie muzyki** – ulubiona forma aktywności naszych podopiecznych. Głównym celem słuchania muzyki w ten nowatorski sposób jest przysparzanie uczniom doświadczeń słuchowych, stanowiących sposób kształcenia pamięci i wyobraźni muzycznej. Drugim celem jest przekazywanie wychowankom wiadomości o muzyce i kulturze muzycznej. Do tej formy aktywności na naszych zajęciach wykorzystujemy instrumenty perkusyjne, rekwizyty oraz taniec i śpiew.

Podczas zajęć muzycznych opieramy się przede wszystkim na metodzie Carla Orffa, którego studium przy Akademii Muzycznej w Warszawie ukończyły-

śmy w 1992 roku. Metoda ta stała się naszą dewizą i sposobem pracy z dziećmi. Według niej wszystko, co w dziecku zostanie obudzone i rozwinięte, pozostanie mu właściwe przez całe życie. Każde dziecko jest ponadto wyjątkowe i powinno czuć się wartościowe i odpowiedzialne za grupę.

U podstaw tego systemu leży założenie ogólnowychowawcze, które wykorzystuje muzykę i aktywność muzyczną dziecka do celów wychowawczych. Orff skupiał się na tym, aby rozbudzić u dzieci zainteresowania muzyczne poprzez tworzenie muzyki – improwizację, a nie przez jej odtwarzanie. Jego ideę kierujemy więc nie tylko do dzieci uzdolnionych muzycznie, ale również do dzieci z dysfunkcjami i wszelkiego rodzaju zaburzeniami.

W ramach współpracy z Akademią Pomorską w Słupsku i Katedrą Sztuki Muzycznej stworzyłyśmy wyjątkowy most wymiany doświadczeń pomiędzy naszymi najmłodszymi i dorosłymi już wychowankami. W zajęciach umuzykalniających i muzyczno-ruchowych uczestniczą studenci *Edukacji artystycznej w zakresie sztuki muzycznej*, realizując swoje praktyki i organizując koncerty oraz warsztaty muzyczne.

Dowodem na powodzenie projektu są sukcesy absolwentów *Przedszkola Muzycznego Do-Re-Mi* w Słupsku. Mamy wśród nich wielu uczniów Państwowej Szkoły Muzycznej w Słupsku, a nasi podopieczni biorą udział w przedstawieniach realizowanych przez Nowy Teatr w Słupsku i koncertach Polskiej Filharmonii „Sinfonia Baltica” im. Wojciecha Kilara w Słupsku. Cieszy nas fakt, że wielu absolwentów pozostaje z nami w kontakcie, również po zakończonej edukacji przedszkolnej. Rodzice przekazują nam, że ich dzieci nie mają problemów z nauką, są odważne, pomysłowe, koleżeńskie i ambitne.

Dorota Gieruszczak, Bogumiła Kaczyńska

Dyrekcja Przedszkola Muzycznego Do-Re-Mi. Wykładowcy w Katedrze Sztuki Muzycznej Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Alicja Balcerzak

Edukacja artystyczna w oparciu o edukację historyczną

Każdy człowiek aby rozwinąć swoją wrażliwość artystyczną oraz doświadczyć radości i satysfakcji z twórczego obcowania ze sztuką, powinien zaznać wsparcia, inspiracji i entuzjazmu ze strony nauczyciela. Rola prowadzącego zajęcia jest kluczowa, gdyż ma on bezpośredni wpływ na rozwój osobowości młodego człowieka. Działalność artystyczna wiąże się z umiejętnością krytycznego myślenia na wielu poziomach. W poniższym tekście przybliżę proces realizacji i efekt końcowy projektu teatralnego z młodzieżą Zespołu Szkół Morskich w Darłowie. Postaram się wskazać, iż edukacja artystyczna – w powiązaniu z historią XX wieku – daje wiele wymiernych korzyści, zwłaszcza dla świadomości historycznej młodzieży.

Proponując wybranym uczniom udział w spektaklu *Moralność* na podstawie dramatu Leona Kruczkowskiego (który był kiedyś obowiązkową pozycją w kanonie lektur szkolnych) najpierw należało odbyć rozmowę z całym zespołem. Spotkanie organizacyjne było prelekcją dotyczącą tła historycznego i jego kontekstu wobec omawianego tekstu. Dopiero po przeczytaniu całej lektury, następnie scenariusza sztuki, osoby zaangażowane mogły podjąć ostateczną decyzję o swoim udziale w przygotowaniach do premiery teatralnej. W kolejnym etapie należało wypracować wspólną interpretację sceniczną. Grupa teatralna musiała zgodnie wypracować wizję przedstawienia. Dobranie ról odbywało się przy samodzielnym wskazaniu przez uczestników projektu odpowiadających im postaci. Każda próba teatralna budowała efekt całościowy. Pomysł na tło graficzne afiszu teatralnego również było wspólnym pomysłem, który zrealizowała plastyczka Paulina Feicht. Tytuł naszego spektaklu także jest dziełem zespołu. Do ostatniego spotkania przed premierą sztuka była dopracowywana. W trakcie kilkumiesięcznych przygotowań grupa odwiedziła pobliski Teatr im. Witkacego w Słupsku, aby móc obejrzeć najnowsze realizacje teatralne współczesnych dramaturgów. Miało to na celu rozbudzenie ich kreatywności i wyobraźni sceniczej. Uwieńczeniem prac aktorskich było znalezienie odpowiednich rekwizytów oraz wypożyczenie kostiumów zgodnych z epoką z Bałtyckiego Teatru Dramatycznego w Koszalinie. Uczniowie doskonale poradzili sobie z opanowaniem pamięciowym tekstu, ruchem scenicznym, a także z tremą. Uwieńczeniem ich poziomu zrozumienia tematu, którego dotknęli, było udzielenie wywiadu dla Radia Koszalin. 16 i 19-latkowie dowiedli, że rozumieją historię, którą opowiedzieli na scenie.

Historia osadzona w latach 40. XX wieku była bardzo odległa dla młodzieży XXI wieku. Jednak ich

zaangażowanie, chęć tworzenia oraz – co najważniejsze – pełne oddanie swojej postaci scenicznej. Ostatecznie spektakl był wystawiany kilkakrotnie, w tym dla szerokiej publiczności, nie tylko szkolnej oraz na dwóch konkursach teatralnych z sukcesem zdobycia nagrody.

Pomysł na spektakl zatytułowany *Moralność* na podstawie dramatu Leona Kruczkowskiego *Niemcy* był pomysłem odważnym. Powróciliśmy do lektury dramatu, który został już odłożony na półkę przeszłości. Dzieło Leona Kruczkowskiego powstało w 1949 roku i było wówczas niestandardowym i kontrowersyjnym spojrzeniem na różne postawy Niemców wobec nazizmu i faszystów doprowadzającego do II wojny światowej. Historia przedstawia szersze spojrzenie na ludzkie postawy wobec tego samego problemu. Pomimo upływu lat od chwili powstania *Niemców*, dramat nadal zachowuje aktualność swojego przesłania, ukazując destrukcyjny wpływ totalitaryzmu na ludzki los, moralność każdego człowieka i humanitarne wartości. Przypomina, że zło, które człowiek ignoruje i przeciwko któremu nie protestuje, może pojawić się w każdej chwili. Nikt z nas nie jest samotną wyspą, żyjemy wśród ludzi i wydarzeń, których nie sposób nie dostrzec... Nie da się uciec od rzeczywistości. Ale czy mamy prawo mówić o jednej rzeczywistości, bowiem wielość jej odbiorców implikuje wielość jej wizji. Historia podlega tym samym prawom, co literatura, gdyż jest to zbiór opowieści zinterpretowanych według pewnej ideologii, metody i czasu. Opowieść ma tę właściwość, iż kreuje pewną wizję świata, która pozostaje wyłącznie wycinkiem jego obrazu i niesie ze sobą emocje. Daje możliwość budowy relacji teraźniejszości z tym, co było. Wspólnie z uczniami mieliśmy nadzieję, że nasza opowieść o moralności w czasach niepokoju i szalejącego zła poruszy współczesnych widzów do refleksji nad tym, czy po kilkudziesięciu latach w naszym ludzkim świecie tak wiele się zmieniło?

Alicja Balcerzak

Doktorantka Literaturoznawstwa Akademii Pomorskiej w Słupsku. Nauczyciel mianowany z 10-letnim stażem pracy. Współtwórczyni i reżyserka *Teatru w kinie*. Instruktor teatralna dla dorosłych i młodzieży. Organizatorka spotkań autorskich i konferencji naukowych. Trzykrotna beneficjentka programu Narodowego Centrum Kultury *Bardzo Młoda Kultura*. Autorka książki popularnonaukowej *Niewymazane z pamięci* oraz artykułów w pracach zbiorowych.

Lucyna Monikowska

Działania plastyczne w terapii pedagogicznej

Jestem nauczycielem dyplomowanym – terapeutą pedagogicznym i oligofrenopedagogiem, specjalistą wczesnego wspomagania rozwoju dziecka. Od wielu lat prowadzę w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Człuchowie zajęcia indywidualne i grupowe dla dzieci i uczniów z trudnościami w nabywaniu umiejętności edukacyjnych. Trudności moich podopiecznych spowodowane są najczęściej deficytami rozwojowymi w zakresie funkcji percepcyjno-motorycznych oraz obniżonymi możliwościami poznawczymi. Aktualnie towarzyszą dzieciom i uczniom różnego rodzaju lęki, frustracje, izolacja, uzależnienia od wysokich technologii, itp., które dysharmonijnie wpływają na ich życie. Dlatego w swojej pracy jako terapeuta, szukam inspiracji do nawiązania prawidłowego i bezpiecznego kontaktu z dziećmi, które często mają problemy z nawiązaniem właściwej komunikacji. Obcowanie terapeutyczne z najmłodszymi dziećmi uświadomiło mi, że to właśnie wszelkie formy aktywności plastycznej są dobrymi łącznikami ich rozwoju w sferze biopsychospołecznej. Nadmienię, że powyższe sfery rozumiem jako:

- BIO – rozwój motoryki małej i pośrednio dużej, koordynacji ruchowo-wzrokowo-słuchowej, sprawności manualnej;
- PSYCHO – rozwój zainteresowań i zdolności poznawczych;

- SPOŁECZNE – rozwijanie kompetencji współzycia i współpracy w grupie rówieśniczej.

W swojej stałej ofercie terapii pedagogicznej – oprócz standardowych ćwiczeń wspomagających i rozwijających umiejętności w zakresie czytania, pisania i liczenia – mam ofertę czynności stricte manualno-plastycznych. Te ostatnie sprawdzają się zawsze, niezależnie od pory roku, dnia, samopoczucia i potrzeb dziecka/ucznia. Nawet najbardziej wycofany, zaburzony lub „przekorny” uczeń na propozycję wykonania pracy plastycznej podejmie wysiłek. Ćwiczenia sprawności manualnej spełniają także inne cele, bo usprawniają orientację kierunkową, organizację przestrzenną, pośrednio ćwiczą koncentrację uwagi oraz eliminują nadmierne pobudzenie ruchowe. Poza tym poprzez swoją atrakcyjną formę zajęcia manualne dodatkowo podnoszą motywację do pracy i pozytywne nastawienie do zajęć. Na przykład wielu uczniów z rozpoznaną dysleksją – oprócz zaburzeń funkcji percepcyjno-motorycznych – wykazuje również zaburzenia emocjonalne i dynamiki procesów nerwowych, dlatego wskazane jest prowadzenie zajęć manualnych, równoległe z ćwiczeniami w czytaniu i pisaniu.

Każdego roku na początku zajęć w zakresie terapii pedagogicznej, diagnozuję oraz obserwuję poczynania moich dzieci i rozpoznaję ich zainteresowania. Wiem co lubią robić, jakimi grami edukacyjnymi mogą ich zachęcić do pracy, ale też znam ich upodobania w sferze plastycznej. Jedne dzieci lubią rysować lub malować, inne lepić z plasteliny albo wycinać, a jeszcze inne tworzyć z wielu materiałów prace przestrzenne. Najważniejsze, aby wykorzystać każdy moment gotowości do współpracy, a następnie prowadzić właściwe i planowe zajęcia terapeutyczne. Ważnym elementem jest również moment, w którym prace umieszczam na tablicy i dzieci mogą pochwalić się nimi przed rodzicami, ponieważ nie zawsze ich wytwory są umieszczane w innych placówkach na widocznym miejscu. Dostrzegam wówczas zadowolenie, a ich poczucie wartości wyraźnie wzrasta – i oto między innymi chodzi w terapii pedagogicznej.

Obecnie mamy dostęp do wielu materiałów wykorzystywanych do pracy plastycznej. W sklepach dostępne są całe zestawy artykułów do kreatywnych dzieł manualnych. Pamiętajmy jednak też o „starych” spo-

sobach wykonywania sztuki dziecięcej. Tu warto przypomnieć:

- pastę do zębów wykorzystywaną do malowania krajobrazu zimowego;
- białą świecę, którą rysujemy różne kształty na białym papierze, a następnie malujemy całą powierzchnię jednolitym kolorem;
- rzeźbienie w mydle;
- samodzielne robienie pieczętek z ziemniaków;
- masę solną, która jest bezpieczna na każdym etapie rozwoju dziecka;
- zabawy z kolorowym kisiem;
- pieczenie ciasteczek, które zawsze wzbudza wiele emocji.

Zaprezentowane powyżej techniki manualne wprowadzają wśród dzieci i uczniów pewną tajemniczość, magię, zainteresowanie, przeżywanie wzruszeń, a tym samym potrzebę wypowiedzi i porozumiewania się.

Pracując w Poradni opracowałam i wdrożyłam innowację pedagogiczną „Ładne litery”, której myślą przewodnią jest rozwój zdolności manualnych i grafomotorycznych dzieci z klas 0-I. Jestem także współautorką innowacji w ramach wczesnej interwencji „Pobawmy się razem” dla dzieci z opóźnionym rozwojem psychoruchowym w wieku przedszkolnym. Ponadto współtworzyłam programy zajęć grupowych „Pobaw się z nami trudnymi słowami” dla uczniów z trudnościami w pisaniu z klas IV-VI oraz programu dla uczniów klas VII-VIII z trudnościami w pisaniu i czytaniu. Co roku w naszej Poradni prowadzone są w czasie ferii zimowych zajęcia „Zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży w okresach wolnych od nauki szkolnej”, podczas których mam możliwość wspomaganie rozwoju dzieci i uczniów poprzez różne techniki plastyczne.

Wszelka działalność artystyczna, w tym tworzenie prac plastycznych, to atrakcyjna forma zajęć, która sprawia dzieciom i uczniom wiele radości, rozwija kreatywność i empatię, zapoznaje ze światem emocji oraz inspirowanie do dalszej aktywności. Zachęcam nauczycieli, aby podczas terapii pedagogicznej indywidualnej lub grupowej przeznaczyć kilka minut na ćwiczenia manualne, w trakcie których powstaną dzieła plastyczne.

Lucyna Monikowska

37 lat pracy pedagogicznej, nauczyciel dyplomowany, terapeuta pedagogiczny, oligofrenopedagog, specjalista wczesnego wspomaganie rozwoju w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Czulchowie.

Beata Paszun

Słupsk oczami „Dziewczyny z muralu” – propozycje pracy z baśniami Jolanty Nitkowskiej-Węglarz

Pani Jolanta Nitkowska-Węglarz jest znaną dorosłym i dzieciom pisarką oraz propagatorką kultury regionu słupskiego. Jej najnowsza książka „Dziewczyna z muralu” – dedykowana słupskim dzieciom – jest zbiorem trzech baśni. Pierwsza z nich to tytułowa „Dziewczyna z muralu”, druga

„Niezwykłe schody” i ostatnia „Bursztynowe serduszko”. Autorka, w magiczny i niezwykle plastyczny sposób, świetnie przemawiający do wyobraźni dziecka, opowiada historie związane z naszym miastem. Książka ta jest ciekawą propozycją literacką, którą można wykorzystać na zajęciach w klasach I-III – zarówno na edukacji polonistycznej, ale także plastycznej, społecznej czy informatycznej. Podczas pierwszego czytania zbioru tych

baśni narodziły się liczne pomysły do pracy z moimi uczniami klasy II. Mam nadzieję, że moje doświadczenie w pracy z tą lekturą zainspiruje innych nauczycieli i zachęci do wykorzystania jej na lekcjach.

Temat: Opracowanie baśni pt. „Dziewczyna z muralu”

Cele ogólne:

- rozwijanie zainteresowań czytelniczych i artystycznych,
- rozbudzanie zainteresowania zabytkami Słupska oraz poszerzanie wiedzy o regionie,
- rozwijanie umiejętności kodowania z wykorzystaniem robotów edukacyjnych,
- kształtowanie współpracy w grupie i planowania własnej pracy.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- rozumie treść przeczytanej baśni,
- potrafi ułożyć we właściwej kolejności punkty z planu wydarzeń,
- potrafi rozpoznać słupskie zabytki,
- zna nazwy kierunków,
- potrafi pracować z mapą Słupska, wskazuje obiekty znajdujące się na północy, południu, wschodzie i zachodzie miasta,
- ilustruje wybrane sceny z baśni,
- projektuje buty dla Rudej, pelerynę dla Magazyniera Historyjek,
- uzupełnia trasę dla ozobotów kodami, zgodnie z podanymi warunkami,
- współpracuje z rówieśnikami podczas wykonywania zadań.

Metody: podające, poszukujące, praktycznego działania.

Formy: indywidualna, zbiorowa, grupowa.

Pomoce dydaktyczne: egzemplarze książki „Dziewczyna z muralu”, tablica multimedialna, plan wydarzeń w baśni, ilustrowana mapa Słupska, zdjęcia zabytków Słupska, karty pracy – trasa dla ozobota, roboty edukacyjne – ozoboty, materiały plastyczne.

Wprowadzenie do zajęć – historia muralu na ulicy Bema (na podstawie informacji: www.slupsk.pl).

Mural powstał w 2016 r. w ramach projektu „Słowiańskie bratanie”, pod okiem Rosjanina Alexa Menuhova, artysty, plastyka i twórcy wielu murali w Polsce i za granicą. Razem z nim pracowała 22 osobowa grupa chętnych wolontariuszy, którzy przez sześć dni intensywnie tworzyli projekt. Artyści na muralu przedstawili rudowłosą, bosą kobietę, która obejmuje Basztę Czarownic. U jej stóp widzimy słupskie zabytki: jest Muzeum Pomorza Środkowego, Ratusz, Kaplica św. Jerzego, zabytkowa kamienica, która stoi na Starym Rynku.

Propozycje zadań:

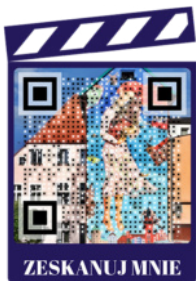
1. Tworzenie ilustrowanej książeczki z przygodami Rudej.

Nauczyciel tworzy plan wydarzeń baśni. Przygotowuje tyle punktów, ile ma dzieci w klasie. W moim przypadku to 27. Uczniowie losują kartkę A4 z napisanym punktem z planu wydarzeń. Ilustrują ten frag-

ment baśni. Kiedy wszystkie dzieci stworzą już swoje rysunki, układamy je zgodnie z przebiegiem wydarzeń i tworzymy ilustrowaną książeczkę. Można ją powielić w tyłu egzemplarzach, ilu jest uczniów. Taka książeczka jest cudowną pamiątką dla każdego dziecka.

Przykładowy plan wydarzeń w baśni „Dziewczyna z muralu”:

1. Rozmowa kota z Rudą.
2. Nocny spacer bohaterów.
3. Spotkanie Magazyniera Historyjek.
4. Poszukiwanie butów dla Rudej.
5. Taniec dziewczyny na placu.
6. Powrót bohaterów na mural.
7. Zauważenie zmian na muralu przez Matkę Fotografkę.
8. Wizyta kota i Rudej w teatrze.
9. Rodzina przed telewizorem.
10. Kłótnia małżeństwa.
11. Rozmowa babci z wnuczką.
12. Smutek Rudej z powodu braku rodziny.
13. Powrót Rudej z kotem na mural.
14. Kolejne zmiany na muralu.
15. Nocna przejażdżka czerwonym tramwajem.
16. Przystanek w Lasku Północnym.
17. Wyprawa do Lasku Południowego.
18. Ruda i kot na muralu.
19. Zdziwienie uczniów Matki Fotografki.
20. Wyprawa Rudej i kota syrenką.
21. Uszkodzenie zegara na ratuszu.
22. Przenoszenie się bohaterów w czasie.
23. Pomoc Magazyniera Historyjek.
24. Zamieszanie na muralu.
25. Porządkowanie muralu przez powiększonego kota.
26. Pozostawienie syrenki na Placu Zwycięstwa.
27. Sylwestrowa wizyta twórców muralu.

Gotową książeczkę można zobaczyć w formie prezentacji filmowej zamieszczonej na YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=itBqNwy66wg>)

2. Układanie logogryfu.

Zadaniem dzieci jest ułożenie logogryfu do podanego rozwiązania MURAL, z użyciem wyrazów kojarzących się z treścią baśni lub ze Słupskiem.

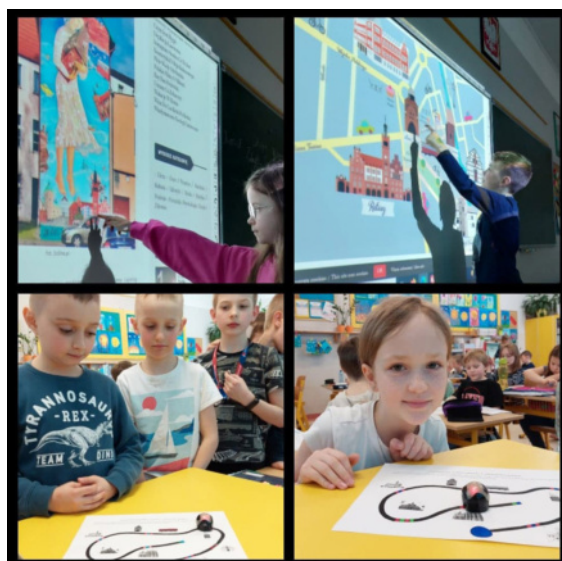
Przykładowy logogryf utworzony przez moich uczniów:

		M	a	g	a	z	y	n	i	e	r
S	ł	U	p	s	k						
		R	a	t	u	s	z				
t	r	A	m	w	a	j					
	p	L	a	c							

3. Wycieczka po Słupsku śladami budowli z muralu – tworzenie trasy dla ozobota (roboty edukacyjnego).

Przed przystąpieniem do zadania uczniowie pracowali z ilustrowaną mapą Słupska, rozpoznawali i określali położenie charakterystycznych budowli w naszym mieście. Następnie oglądali zdjęcie muralu na ulicy Bema i wskazywali budowle, które się na nim znajdują.

Zadanie polegało na zakodowaniu trasy dla ozobota, zgodnie z podanymi warunkami. Karta do zadania jest mojego autorstwa (załącznik nr 1). Jej wykonanie pozwala dzieciom w ciekawy i pełen zabawy sposób zapamiętać nazwy i położenie słupskich zabytków.

4. Ilustrowanie peleryny Magazyniera Historyjek.

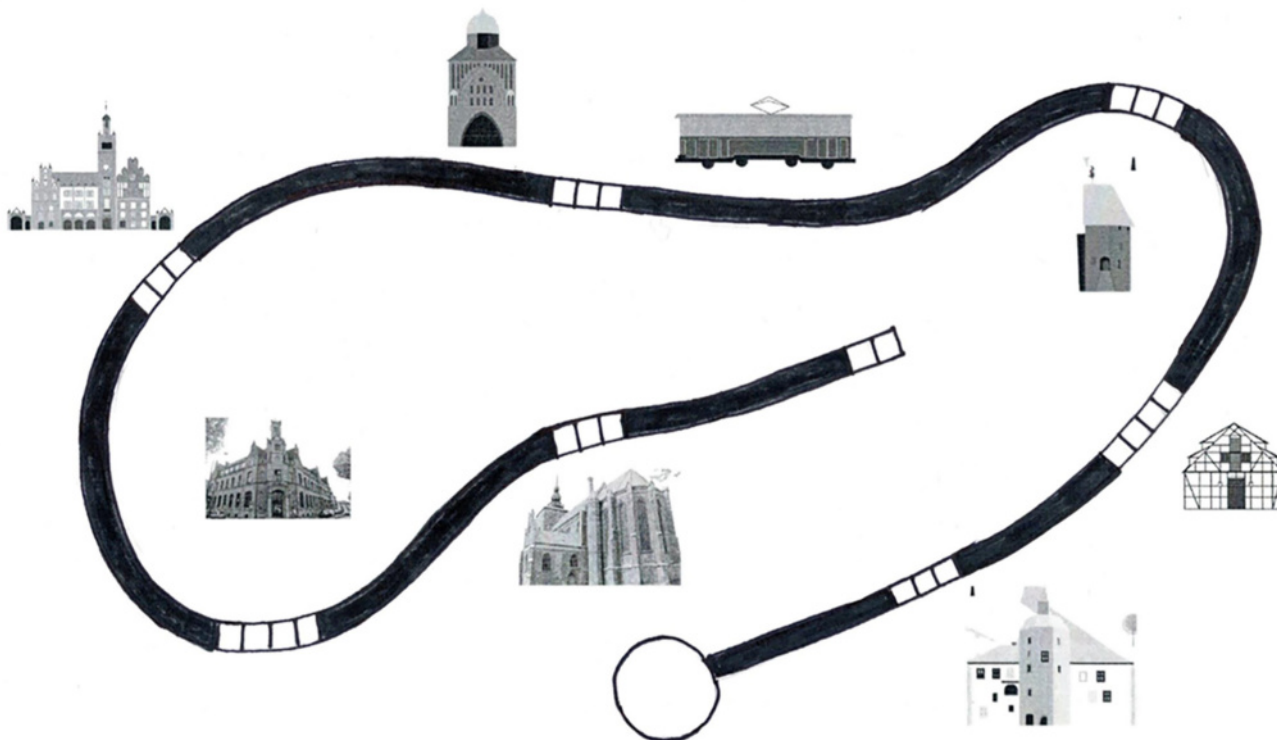
Jedną z głównych postaci baśni jest Magazynier Historyjek. Niezwykle tajemniczy bohater nosi pelerynę. Zadaniem dzieci było jej zaprezentowanie w formie plastycznej. Powstały przepiękne i kolorowe prace.

Załącznik nr 1

SPACER ŚLADAMI SŁUPSKICH BUDOWLI Z "DZIEWCZYNY Z MURALU"

Uzupełnij trasę dla ozobota odpowiednimi kodami. Przy budowlach, które są na muralu robot powinien się zatrzymać (kod Pauza 3 sekundy), zaś przy budowlach, których na muralu nie ma, ozobot powinien się zakręcić (kod tornado).

5. Projektowanie butów dla Rudej.

Dziewczyna przedstawiona na muralu jest bosa. Jeden z fragmentów baśni opowiada o poszukiwaniu butów dla Rudej. Dzieci miały za zadanie zaprojektować wygodne i ciekawe buty, dzięki którym bohaterka będzie mogła swobodnie tańczyć i wędrować po Słupsku. Uczniowie najpierw wykonali projekt butów na papierze. Następnie uczestniczyli w warsztatach w Ceramikarni, gdzie lepiли buty z gliny według sporządzonych projektów. Buty zostały wypalone i pokryte szkliwem, aby nabrały koloru i blasku. Zwieńczeniem pracy dzieci jest szkolna wystawa butów dla dziewczyny z muralu.

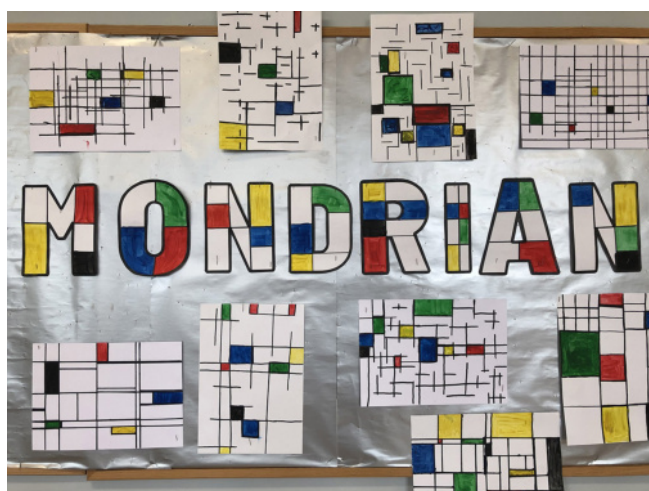
Beata Paszun

Nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej z 30-letnim stażem pracy w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 5 im. Gryfitów w Słupsku. Pasją są działania artystyczne. Od wielu lat prowadzi dodatkowe zajęcia plastyczne dla uczniów kl. I-III.

Dorota Mierzejewska-Czyżyk

Wielcy artyści – to My!

INNOWACJA PEDAGOGICZNA W SZKOLE PODSTAWOWEJ WE WŁYŃKÓWKU

Słowa Pablo Picasso: „Każde dziecko jest artystą. Wyzwaniem jest pozostać artystą, kiedy się dorośnie” przyświecały mi podczas tworzenia–innowacji pedagogicznej pt. „Wielcy artyści – to My!”. Nie od dziś wiadomo, że rozwijając umiejętności plastyczne, dzieci kształtują kreatywność oraz poszerzają horyzonty myślowe. Malowanie to jedna z tych rzeczy, która większości uczniów przychodzi naturalnie, a w dodatku daje im wiele radości.

Co zatem zrobić, żeby rozwijać w dziecku zdolności manualne, miłość do sztuki i wrażliwość na piękno? Zgadzam się z Olą Jurkowską, autorką bloga o wychowaniu, edukacji i zabawie *naszekluski.pl*, że te trzy elementy są najważniejsze: **Stworzyć możliwość do malowania** (rysowania czy tworzenia jakiegokolwiek innej formy artystycznej) – czyli zapewnić dziecku miejsce i materiały do malowania, wybierając przy tym takie, które zachęcają do tworzenia. **Rozmawiać** – po prostu rozmawiać o powstającej pracy, zadawać pytania, np.: co uczeń rysuje?, czemu narysował to tak?, dlaczego wybrał taki kolor?, o co jeszcze można by było uzupełnić rysunek?, czy podoba mu się to, co jest na kartce?, czy malowanie sprawiło mu przyjemność?, jak się czuł, kiedy to malował?. **Dać dziecku szansę na poznanie wielkich twórców i prawdziwej sztuki** – pokazywać dzieła sztuki, odwiedzać wystawy, wspólnie czytać i rozmawiać na temat wielkich dzieł. W ten sposób budujemy w uczniach poczucie estetyki. Wszystkie dzieci rodzą się z mniejszą lub większą wrażliwością estetyczną. Jej zachowanie w dalszych latach życia jest uzależnione od środowiska, które może tę wrażliwość

rozwinąć lub zagłuszyć. Warto więc zachęcać i choć próbować zaciekawić sztuką.

Z własnych doświadczeń wyniosłam przekonanie, że ciekawość milusińskich dotycząca dzieł sztuki jest częstym przejawem rodzenia się ekspresji twórczej. Zafascynowanie sztuką wyzwala w dzieciach chęć poszukiwań, dociekań i potrzebę zrozumienia kultury, sposobów i warunków tworzenia z zastosowaniem odpowiednich technik, narzędzi oraz materiałów plastycznych.

W swojej innowacji skupiłam się właśnie na daniu szansy poznawania wielkich artystów i sztuki, inspirowaniu się dziełami innych i tworzeniu swoich własnych.

„Rozumie sztukę najlepiej ten, który najwięcej o niej wie.” Biorąc pod uwagę tę krótką, ale jakże wymowną myśl, trudno nie łączyć lekcji plastyki z historią sztuki. W każdej z epok żyli i pracowali artyści, którzy pozostawili po sobie ogromny dorobek. Uważam, że ich poznanie to nieodłączny element w procesie twórczości plastycznej dzieci.

Co wspólnego ma rozwój malucha z poznaniem dzieł sztuki? Warto podkreślić, że głównym czynnikiem doskonalenia spostrzegawczości dziecka są jego doświadczenia wzrokowe. Obserwacja otoczenia, w tym dzieł sztuki, rozwija wycucie kształtu, barwy i przestrzeni. Wdrażanie do percepcji różnych przejawów sztuki jest najlepszą drogą wprowadzającą w kulturę plastyczną. Nie każdy przecież musi być artystą, ale każdy z nas może być dobrym odbiorcą sztuki!

Jak rozmawiać z dziećmi 7-10 letnimi o historii sztuki? Punktem wyjścia naszych lekcji były książeczki przybliżające artystów lub ich dzieła. Ulubioną przez dzieci okazała się „Linnea w ogrodzie Moneta” autorstwa Christiny Björk i pięknie ilustrowana przez Lenę Andersson oraz książeczki z serii „Malarze Dzieciom” Agnieszki Starok (np.: „Czyj to domek”, „Baletnice”, „W sekretnym ogrodzie”). Moją zaś ukochaną pozycją została „Gwieździsta noc Vincenta i inne opowieści”, którą napisał Michael Bird. Po przeczytaniu książeczki lub fragmentu, obserwowałam u uczniów zaciekawienie artystą lub obrazem. Starałam się stosować na zajęciach różnorodne metody pracy wspierające kreatywność: eksponujące – pokazowe, budujące nastrój, atmosferę emocjonalną dzieł, dyskusje na temat przykładowych dzieł sztuki, burzę mózgow.

Grupą docelową, z którą pracuję wdrażając innowację w ramach jednej godziny plastyki w miesiącu, są uczniowie klas 1-3. Realizujemy różne tematy, wprowadzeniem do których są informacje o artystach i obrazach. Te pozyskujemy m.in. oglądając reprodukcje w albumach lub w internecie, czytając książeczki lub ich adaptacje w formie prezentacji przygotowanych przeze mnie w Genial.ly. Prace uczniów (patrz zdjęcia w artykule) zawsze eksponujemy na gazetce ściennej, bo ważne jest, aby każdy poczuł się artystą i był doceniony. Przykładowe tematy realizowane podczas zajęć:

- **Międzynarodowy Dzień Kropki.** Działania: czytanie książki pt. „Kropka” Petera H. Reynoldsa, tworzenie własnych kropek, wspólne zastanawianie się, co to jest twórczość i kim jest artysta.
- **Inspirują nas „Słoneczniki” Vincenta van Gogha.** Działania: wyklejanka z plasteliny i naturalnych-ziaren słonecznika, tworzenie w wazonie kompozycji ze wszystkich słoneczników przygotowanych przez każdego ucznia.
- **Oscar Claude Monet – przedstawiciel impresjonizmu.** Działania: czytanie książki pt. „Linnea w ogrodzie Moneta”, malowanie gąbką papierowych talerzy, doklejanie papierowych lilii wodnych.
- **Pointilizm – przedstawiciel Georges Seurat.** Działania: malowanie jesiennego liścia za pomocą patyczka kosmetycznego, z wykorzystaniem kolorów ciepłych i zimnych.
- **Pop art – przedstawiciel Andy Warhol.** Działania: wspólne wykonanie pracy plastycznej pt. „Dłoń”, każde dziecko odbijało swoją dłoń na kolorowym papierze; z dłoni tych powstała praca zbiorowa.
- **Kandynski i jego słynne „Kółka”.** Działania: malowanie farbami kół, zwrócenie uwagi na kontrast, dobór kolorów.
- **Sztuka Edgara Degasa, przedstawiciela impresjonizmu.** Działania: poznanie historii dziewczynki opisanej w książeczce „Baletnice” poprzez prezentację w Genial.ly, samodzielne wykonanie baletnicy 3D.

- **Vincent van Gogh i jego twórczość.** Działania: obejrzenie prezentacji w Genial.ly pt. „Czy to domek?” inspirowanej książeczką z serii „Malarze Dzieciom” Agnieszki Starok o tym samym tytule, prezentacja dzieł artysty w aplikacji Genial.ly, tworzenie pracy pt. „Mój wymarzony dom” w technice dowolnej.

- **Kubizm – przedstawiciel Picasso.** Działania: rysowanie pastelami pracy na temat „Motyl”.
- **Giacometti.** Działania: kształtowanie wrażliwości na formę, stworzenie z folii aluminiowej rzeźby, obserwacja cech formy przestrzennej – cień.
- **Matisse i jego twórczość.** Działania: wykonanie wycinanki z kolorowego papieru.

Dziś już wiem, że poprzez realizację innowacji udało mi się namówić dzieci do obserwowania dzieł sztuki i inspirowania się nimi. Szczególną uwagę zwracam na to, by obserwacje te prowadziły do własnej pracy artystycznej, a nie tylko naśladownictwa, odwzorowania. Jestem przekonana, że dziś bardziej niż kiedykolwiek – w dobie smartfonów i gier komputerowych – należy zachęcać dzieci do obcowania ze sztuką, odwiedzania muzeów, wystaw, a także do sięgania po książki opowiadające o różnych dziedzinach sztuki lub albumy z reprodukcjami. Efekty zaprzyjaźniania się uczniów ze sztuką widzę już dziś.

Dorota Mierzejewska-Czyżyk

Nauczyciel dyplomowany o specjalizacji edukacja wczesna, z 21-letnim doświadczeniem. Absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku na wydziale pedagogiczno-filozoficznym. Pracowała w słupskich przedszkolach, w szkole podstawowej Fitzjohn’s Primary School w Północno-Zachodnim Londynie przez 6 lat oraz 2 lata w prywatnych Day Care w Stanach Zjednoczonych. Pasjonuje się poznawaniem systemów edukacyjnych innych krajów, szczególnie ze skandynawskim modelem nauczania. Obecnie pracuje w Szkole Podstawowej im. Leopolda Staffa we Włynkówku.

Anna Kreft, Władysława Hanuszewicz, Iwona Poźniak

Bałtyk bez barier – W JAKI SPOSÓB I DLACZEGO NALEŻY DBAĆ O NASZE MORZE?

Edukacja morska to istotny obszar w strategii oświatowej Pomorza. Dotyczy ona nie tylko terenów położonych nad samym Bałtykiem, ale wszystkich akwenów (także rzek i jezior) i jest interdyscyplinarnym narzędziem, integrującym wiedzę i umiejętności z wielu dziedzin nauki. W jej zakresie mieszczą się elementy regionalizmu, zagadnienia przyrodnicze, ekologiczne, matematyczne, fizyczne, chemiczne, a także artystyczne i humanistyczne oraz uprawianie różnorodnych aktywności wodnych na morzu, jeziorach, rzekach, pozwalające w sposób wszechstronny, ciekawy i kreatywny kształtować kompetencje kluczowe uczniów i ich pomorską tożsamość.

Edukacja morska jest realizowana przede wszystkim podczas zajęć przedmiotowych z biologii, chemii, fizyki, geografii. Wiele z zapisów podstaw programowych z tych przedmiotów odwołuje się do zagadnień związanych z ekologią, ochroną wód, poznawaniem organizmów zamieszkujących środowisko wodne. Liczne działania w tym zakresie podejmują również szkoły w formie edukacji pozaformalnej, realizowanej w macierzystej placówce, np. poprzez organizację kół przedmiotowych dla uczniów, czy też udział w różnych programach edukacyjnych oferowanych przez różne jednostki edukacyjne.

W województwie pomorskim realizowany jest Pomorski Program Edukacji Morskiej (PPEM), który stanowi propozycję działań skierowanych do pomorskich szkół oraz placówek oświatowych wszystkich etapów kształcenia, integruje wiedzę z wielu przedmiotów, proponując całościowe postrzeganie problematyki morsko-żeglarskiej w procesie edukacyjnym. Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku koordynuje działania PPEM.

Ze względu na bogate doświadczenie we wdrażaniu i realizacji edukacji morskiej, zarówno w edukacji formalnej, jak i nieformalnej, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku został zaproszony do współpracy przez Fundację Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego i uczestniczy również w działaniach projektu: *Bałtyk bez barier – zwiększenie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży poprzez wykorzystanie metod aktywizujących*, którego ce-

lem jest opracowanie Programu edukacyjnego z zakresu ochrony Morza Bałtyckiego. W przygotowanie Programu zaangażowani zostali eksperci edukacji pozaformalnej i formalnej z różnych instytucji z Polski i Norwegii, tj. Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego (FRUG) – będąca liderem Projektu oraz partnerzy: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, Stacja Morska im. Profesora Krzysztofa Skóry Instytutu Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego, Stowarzyszenie Grønlands flytende bybondelag z Oslo (eng. Urban floating farmers association) i Uniwersytet Metropolitalny w Oslo (OsloMet). Wśród ekspertów opracowujących Program są przedstawiciele szkół podstawowych, liceów, nauczyciele pracujący z dziećmi i młodzieżą o różnym stopniu niepełnosprawności, animatorzy, edukatorzy, naukowiec.

Celem projektu jest opracowanie i wdrożenie innowacyjnych metod nauczania oraz programu edukacyjnego z zakresu ochrony Morza Bałtyckiego dla różnych grup wiekowych tj. uczniów klas V-VIII ze szkół podstawowych i uczniów ze szkół ponadpodstawowych. Dodatkowo wsparciem zostaną objęte dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną i słabowidzące.

Dzięki współpracy instytucjonalnej Program otrzyma wsparcie we wdrażaniu będąc bazą programową kształcenia pozaformalnego oraz stanie się ogólnodostępnym narzędziem do wykorzystania w kształceniu formalnym. Projekt poprzez stworzenie rzetelnego programu edukacyjnego, jako narzędzia nauki i pracy, wpłynie na poprawę jakości kapitału ludzi z niego korzystających oraz wzbogaci bazy wiedzy. Jak podano we wniosku projektowym, zwiększy wskaźnik współpracy dwustronnej pomiędzy Polską a Państwami – Darczyńcami w obszarze edukacji, poprzez zawiązanie partnerstwa z instytucjami z Norwegii. Znacząco wpłynie na poprawę jakości kształcenia oraz na rozwój edukacji włączającej.

Liderem projektu jest FRUG, która jest instytucją zarządzającą, nadzorującą realizację oraz zatrudniająca dziesięciu wykwalifikowanych ekspertów. Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku reprezentują: dr Anna Kreft (konsultant ds. diagnozy edukacyjnej, pracy z uczniem zdolnym oraz edukacji przyrodniczej), Władysława Hanuszewicz (konsultant ds. wspomaganie nauczycieli w zakresie pracy z uczniami niepełnosprawnymi i z zaburzeniami rozwoju) oraz Iwona Poźniak (konsultant ds. edukacji morskiej oraz projektów edukacyjnych). Osobą nadzorującą pracę w ramach działań projektowych z ramienia ODN jest Anna Kreft. Łącznie nad programem pracuje siedemnastu ekspertów z wszystkich instytucji partnerskich.

Program zawiera wybrane informacje z podstawy programowej kształcenia ogólnego, odpowiednio dla każdego poziomu kształcenia, w których ujęto cele kształcenia – wymagania ogólne oraz treści nauczania – wymagania szczegółowe oraz cele kształcenia i treści nauczania, wykraczające poza podstawę programową. Program oparty jest o realizację sześciu modułów dla każdego poziomu edukacyjnego – wymienione poniżej:

- Podstawowe pojęcia z zakresu ekologii morza.
- Cechy geograficzne Morza Bałtyckiego stanowiące o jego wyjątkowości.
- Cechy hydrologiczne Morza Bałtyckiego mające wpływ na jego wrażliwość na oddziaływanie czynników antropogenicznych.
- Grupy organizmów zamieszkujące Morze Bałtyckie.
- Ranking zagrożeń dla bioróżnorodności Morza Bałtyckiego.
- Sposoby przeciwdziałania zagrożeniom dla bioróżnorodności Morza Bałtyckiego.

Realizacja Programu jest możliwa dzięki bogatej obudowie dydaktycznej. Wykorzystane metody, techniki i środki pracy to m.in.: • puzzle wielkoformatowe, • gry online – na platformie Wordwall, • zajęcia w terenie, • zajęcia doświadczalne, • gry memory, • metoda fiszek, • karty pracy (przykładowa karta pracy jest częścią artykułu), • klocki edukacyjne, • rozpoznawanie zwierząt na podstawie nauki wykonania własnego rysunku. Dodatkowo przygotowane zostanie pięć podcastów edukacyjnych, prezentujących zagadnienia związane z biologią Morza Bałtyckiego, które stanowiąc będą uzupełnienie obudowy dydaktycznej.

Program z założenia ma również wspierać dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim oraz słabowidzące. Ma integrować umiejętności i wiedzę z przedmiotów przyrodniczych i proponować całościowe spojrzenie na problematykę Morza Bałtyckiego. Zajęcia doświadczalne, zajęcia w terenie, gry interaktywne, puzzle, klocki, to aktywizujące ucznia z niepełnosprawnością metody i formy pracy przewidziane w realizacji programu. Indywidualny kontakt z otoczeniem, z morzem i zwierzętami, żywy kontakt z naturą poprzez emocje i zmysły pomogą nauczycielowi w zmotywowaniu uczniów z niepełnosprawnością do zdobywania wiedzy na każdym etapie edukacji włączającej. Praca oparta na działaniu, wiele możliwości wizualizacji przedstawianych treści, wycieczki edukacyjne to przykłady, które zostaną wykorzystane w programie w celu pobudzenia i ukierunkowywania zainteresowania uczniów z niepełnosprawnością intelektualną. Jednocześnie wszystkie zadania zostaną tak przygotowane, aby nauczyciel, w oparciu o znajomość swoich uczniów, mógł je odpowiednio dostosować do aktualnych potrzeb i indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży.

W ramach działań projektowych odbyły się już spotkania robocze, celem których było opracowanie Programu edukacyjnego oraz wizyta studyjna w Oslo. Podczas pierwszego dnia wizyty studyjnej miało miejsce spotkanie robocze na Uniwersytecie OsloMet. Uczestnicy zaprezentowali tam swoje instytucje i działania, zapoznali się z przedsięwzięciami proekologicznymi w Norwegii oraz uczestniczyli w zajęciach warsztatowych, podczas których wykonali proste pomoce dydaktyczne do badań Bałtyku. Pomoce te można wykorzystać na zajęciach szkolnych i pozaszkolnych. W drugim dniu odbyła się wizyta w stacji badawczej OsloMet, rezerwacie przyrody Husbergøya, szkole edukacji morskiej oraz w Urban floating farmers association („pływające ogrody”).

Wypracowany przez powołaną grupę ekspertów Program został już przedstawiony do konsultacji nauczycielom podczas warsztatów organizowanych w Stacji Morskiej w Helu. Obecnie realizowany jest cykl szkoleń dla dzieci i młodzieży również w Stacji Morskiej w Helu, a w przyszłym roku szkolnym organizatorzy będą weryfikować Program podczas 15 warsztatów realizowanych w szkołach/placówkach macierzystych uczniów. Ostateczna wersja Programu zostanie zmodyfikowana i wypracowana w oparciu o wnioski wynikające z konsultacji z nauczycielami i z warsztatów z dziećmi i młodzieżą szkolną. Realizatorzy żywią nadzieję, że Program będzie jedynym w swoim rodzaju, wsparciem w kompleksowej morskiej edukacji włączającej. W momencie upublicznienia i wdrażania przejdzie jeszcze fazę intensywnych konsultacji i weryfikacji przez jego docelowych odbiorców – nauczycieli i uczniów, także tych z niepełnosprawnością intelektualną i słabowidzących.

Po zakończeniu Projektu i upowszechnieniu ostatecznej wersji Programu, będzie on upowszechniony w szkołach na Pomorzu i nie tylko. Wpłynie na jakość prowadzonej edukacji morskiej i – jako profesjonalna, wartościowa baza wiedzy i pomocy dydaktycznych – będzie wykorzystywany również przez placówki uczestniczące w Pomorskim Programie Edukacji Morskiej oraz korzystające z oferty zajęć „Błękitnej Szkoły”, organizowanej przez FRUG i Stację Morską w Helu. Zapewni to trwałość Projektu, a jednocześnie podniesie jakość kształcenia i wychowania poprzez wprowadzanie elementów edukacji morskiej, w celu kształtowania kompetencji kluczowych, zarówno w edukacji formalnej, jak i na zajęciach pozalekcyjnych.

Projekt *Bałtyk bez barier – zwiększenie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży poprzez wykorzystanie metod aktywizujących* otrzymał dofinansowanie o wartości 215 807 EUR od Islandii, Liechtensteinu i Norwegii, w ramach Funduszy EOG. Realizując Projekt korzystamy dodatkowo z dofinansowania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku.

Przykładowa karta pracy: Wlewy wody słonej do Bałtyku (Autorzy: Zespół projektowy: „Bałtyk bez barier – zwiększenie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży poprzez wykorzystanie metod aktywizujących”).

Moduł III: Cechy hydrologiczne Bałtyku mające wpływ na jego wrażliwość na oddziaływanie czynników antropogenicznych.

Temat: Hydrologiczne cechy Morza Bałtyckiego

Typ szkoły: szkoła podstawowa, szkoła ponadpodstawowa

WLEWY SŁONEJ WODY DO BAŁTYKU

- **Opis merytoryczny:** Ruch mas wodnych, kierujących słoną wodę z Morza Północnego do Bałtyku nazywamy wlewami. Intensywne wlewy do Bałtyku obserwuje się w czasie silnych wiatrów wiejących z kierunku zachodniego, które tłoczą znaczne ilości słonej, dobrze natlenowanej wody przez Cieśniny Duńskie. Zjawisko to ma charakter epizodyczny i w ostatnich latach obserwuje się je coraz rzadziej, co tłumaczy się zmianami klimatu.
- **Krótki opis doświadczenia:** Doświadczenie polega na sprawdzeniu, w jaki sposób łączy się woda o różnej gęstości (woda słodka i słona). Doświadczenie będzie obrazowało naturalny proces wlewu słonej wody z Morza Północnego do Bałtyku.
- **Materiały potrzebne do przeprowadzenia doświadczenia:**
 - dwa wąskie, szklane naczynia (szklanka, probówka)
 - woda z kranu
 - barwnik spożywczy
 - bagietka lub łyżeczka
 - sól kuchenna
 - biała kartka A3
- **Przebieg doświadczenia:**
 1. Do dwóch naczyń wlej określoną objętość wody z kranu, mniej więcej do połowy wysokości naczynia (temperatura wody w obu naczyniach powinna być taka sama).

2. Do jednego z naczyń z wodą wsyp sól kuchenną w proporcji 2:5 (2 miarki soli i 5 miarek wody) i dodaj kilka kropli barwnika.
3. Bardzo powoli i przy dużym nachyleniu naczynia zacznij wlewać zabarwioną wodę z solą do drugiego naczynia.

4. Odczekaj chwilę, a następnie przyłóż białą kartkę do naczynia jako tło i sprawdź, w której części znajduje się woda słona, a gdzie woda słodka.
 5. Powtórz doświadczenie, przy czym nie dodawaj soli do żadnego z pojemników.
 6. Sprawdź, czy udało się uzyskać ten sam efekt, co w pierwszej części doświadczenia.
- **Uwagi do doświadczenia:** Pamiętaj, by wodę wlewać powoli. Możesz skorzystać ze szklanej bagietki, pęsety lub łyżki, po ściance której będziesz wlewać słoną wodę. Dla zwiększenia efektu możesz też zwiększyć zasolenie wody, zmieniając proporcje na 3:5. Po wlaniu słonej wody, odczekaj chwilę.

dr Anna Kreft

Konsultant ds. diagnozy edukacyjnej, pracy z uczniem zdolnym oraz edukacji przyrodniczej w ODN w Słupsku.

Władysław Hanuszewicz

Konsultant ds. wspomaganiania nauczycieli w zakresie pracy z uczniami niepełnosprawnymi i z zaburzeniami rozwoju w ODN w Słupsku.

Iwona Poźniak

Konsultant ds. edukacji morskiej oraz projektów edukacyjnych w ODN w Słupsku.

Wizyta studyjna w Oslo – zajęcia terenowe

dr hab., prof. nadzw. Zbigniew Sobisz

Herbarium Slupensis SLTC w Słupsku

Regały kompaktowe w Herbarium Slupensis

Skaner w Herbarium Slupensis

1. Herbarium Slupensis SLTC w Słupsku

Herbarium Slupensis SLTC istnieje od 1969 roku. Herbarium w obecnej postaci stanowi dwa uzupełniające się zbiory. Jeden o charakterze dydaktycznym, w którym od 1979 roku gromadzi się florę naczynio-

wą służącą jako materiał dydaktyczny w ramach odbywających się na kierunku biologii zajęć botaniki. Drugi zbiór ma charakter naukowy. Powstał w wyniku połączenia w 1995 roku dwóch zielników. Zdeponowano w nim 70.000 arkuszy zielnikowych, w tym: kolekcja roślin naczyniowych (SLTC-VP) – 55.500 okazów, kolekcja grzybów (SLTC - F) – 2.950 okazów, kolekcja porostów (SLTC - L) – 11.000 okazów i kolekcja mszaków (SLTC - B) – 550 okazów. Alegaty flory naczyniowej pochodzą głównie z terenu Pomorza, ze szczególnym uwzględnieniem flory polskich portów morskich, flory segetalnej, torfowisk i źródlisk.

W 1990 roku do Herbarium Slupensis włączono zbiory porostów, a w 2011 – zbiory grzybów. Zielnik roślin naczyniowych zawiera taksony należące do 158 rodzin oraz 679 rodzajów. Do najliczniejszych zaliczono następujące rodziny: *Asteraceae*, *Poaceae*, *Rosaceae*, *Cyperaceae*, *Fabaceae*, *Brassicaceae* i *Lamiaceae*. Częścią kolekcji jest pochodzący z połowy XIX i początku XX wieku depozyt z Muzeum Książąt Pomorskich w Darłowie, tzw. zielnik darłowski. 1500 arkuszy z lat 1811-1943 jest autorstwa nauczycieli, pastorów, aptekarzy niemieckich, m.in. Ernsta Holzfussa, Hermanna Krausego, Otto Karla, Alfreda Banniera. Większość tych zbiorów pochodzi z Pomorza, ale również z Sudetów, a także z Alp, Macedonii, Capri i Harzu. Ponadto w zbiorach wyróżnia się depozyt Słowińskiego Parku Narodowego w liczbie 900 alegatów. Stanowi on cenny historyczny dokument o florze naczyniowej tej części Pomorza. Integralną część zbiorów stanowi również zielnik dawnego Ogrodu Botanicznego w Sławnie z przełomu XIX i XX wieku w liczbie 78 kart roślin naczyniowych.

W zbiorach Herbarium zgromadzono dotychczas 112 gatunków podlegających ochronie ustawowej, z czego 94 taksony podlegają ochronie ścisłej, a 18 ochronie częściowej. Kolekcja botaniczna Herbarium posiada w swych zbiorach szereg roślin wymarłych i zagrożonych wyginięciem w skali całego kraju, np. *Sagina maritima* (gatunek wymarły – EX) oraz *Carex extensa* i *Pilularia globulifera* – gatunki krytycznie zagrożone – CR. W październiku 2019 roku w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 trzy uczelnie pomorskie: Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Szczeciński i Akademia Pomorska w Słupsku, realizują projekt

pn. „Zintegrowane wirtualne Herbarium Pomorza Herbarium Pomeranicum – digitalizacja i udostępnienie zbiorów herbariów jednostek akademickich Pomorza poprzez ich połączenie i udostępnienie cyfrowe”.

Celem projektu jest digitalizacja i udostępnienie on-line zasobów herbariów pomorskich – Herbarium Gedanensis (UGDA), Herbarium Stetinensis (SZUB) i Herbarium Słupensis (SLTC). W wyniku realizacji projektu 468 000 alegatów zostanie zdigitalizowanych i udostępnionych cyfrowo w Internecie, co umożliwi wszystkim interesariuszom dostęp do zasobów Herbarium Pomeranicum. Obecnie trwają intensywne prace nad skanowaniem alegatów zielnikowych.

2. Najstarsze zbiory zielnikowe w Polsce Północnej

Rośliny trujące z terenu Pomorza w dziewiętnastowiecznych zbiorach pastora Georga Gotthilfa Homanna (1774–1851), „Rodzime rośliny trujące do użytku szkół miejskich i wiejskich. Zbiór mniejszy“ (*Einheimische Giftpflanzen zum Gebrauch für Stadt- und Landschulen. Kleinere Sammlung*, 1811) to zielnik zawierający rośliny z terenu Pomorza, sporządzone przez niemieckiego pastora Georga Gotthilfa Homanna z Budowa. Zielnik stanowi prawdopodobnie część większych zbiorów, które Homann sporządził na początku XIX wieku. Zostały one odnalezione przed kilkunastoma laty w zbiorach Muzeum w Darłowie przez ówczesnego Kierownika Zakładu Botaniki prof. Józefa Misiewicza. Obecnie zielnik przechowywany jest w Herbarium Słupensis SLTC Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Kolekcja roślin trujących została prawdopodobnie sporządzona przez Homanna w celach edukacyjnych. Na ich dydaktyczny charakter wskazuje podtytuł zbioru z 1811 roku: „Rodzime rośliny trujące do użytku szkół miejskich i wiejskich”, a także dopisek na okładce: „własność Średniej Szkoły Żeńskiej w Słupsku nr 17”.

Zbiór mniejszy roślin (zeszyt o wymiarach: 21 x 36 cm) zawiera 28 kart zielnikowych, Karty wykonane zostały z papieru bezdrzewnego ze znakami wodnymi. W zbiorze mniejszym autor umieścił 25 kart z roślinami naczyniowymi i jedną kartę *florilegium* grzyba. Każdą z roślin pastor opatrzył opisem zawierającym jej miejsce występowania, działanie trujące oraz podał odtrutkę w przypadku spożycia przez ludzi lub zwierzęta. Przy niektórych roślinach za pomocą trzech symboli botanicznych określił ich trwałość biologiczną. Do najbardziej trujących roślin z terenu Pomorza Homann zaliczył następujące taksony: szczywól plamisty, zimowit jesienny, wawrzynek wilczełyko, wilczomlecz groszkowy, tojad mocny, życica roczna, bielun dziedzierzawa, lulek czarny, psianka czarna, szalej jadowity i blekot pospolity. W przypadku zatrucia, jako odtrutkę podaje zazwyczaj środki wymiotne, maślankę lub serwatkę, wodę z octem, a także lewatywę z kleiku owsianego lub siemienia lnianego.

dr hab., prof. nadzw. Zbigniew Sobisz

Kierownik Zakładu Botaniki i Ochrony Przyrody Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Karta zielnikowa z 1811 roku – szczywól plamisty *Conium maculatum*

Lulek czarny *Hyoscyamus niger*

Tojad mocny *Aconitum firmum*

Anna Wolikowska, Edyta Romanczuk-Ozdoba

Ogródek u Gryfitów i inne działania proekologiczne w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Słupsku

Dziecko potrzebuje żyć zgodnie z naturą, a nie tylko poznawać przyrodę.

Maria Montessori

Obecnie wiodącą rolą edukacji jest wzrost świadomości młodych ludzi w zakresie zachowania zasobów środowiska przyrodniczego. Przekazywanie wiedzy na temat ekologii i uświadamianie dzieci o wpływie naszych działań na środowisko, nie tylko uczy je wrażliwości, ale także odpowiedzialności za Ziemię. Jest niezbędne, aby kształtować właściwe nawyki, które przełożą się na codzienne zachowania przyjazne naturze.

Dzieci rozpoczynają naukę postaw proekologicznych już w przedszkolu, w szkole następuje dalszy rozwój i pogłębianie w tym zakresie wiedzy. Cały system działań zamyka się, gdy wszystko to przenoszone zostaje na dom rodzinny. Pozwólmy dzieciom działać, wspierajmy je w realizacji pomysłów ratujących planetę. Czasami wystarczy po prostu nie przeszkadzać.

Greta Thunberg, szwedzka nastolatka, na początku szczytu klimatycznego ONZ w Nowym Jorku w 2019, zwracając się do polityków, powiedziała: „Zawodzicie nas, ale nasza generacja bacznie was obserwuje. Jeśli zdecydujecie nadal nas zawodzić, to obiecuję: nigdy wam nie wybaczymy”.

My w „Piątce” bardzo się staramy, aby nasi uczniowie nie wypomnieli nam, że za mało robimy w sprawie ekologii, że zawiedliśmy. U nas edukacja ekologiczna ma uświadomić dzieciom, młodzieży konieczność podjęcia konkretnych działań zapobiegających dalszej

degradacji środowiska. Organizujemy wiele cyklicznych imprez ekologicznych, za każdym razem w inny, innowacyjny sposób. Są to akcje typu: *Dzień Ziemi*, czy *Sprzątanie Świata*. Chętnie organizujemy zbiórki surowców wtórnych: makulatury, elektrośmieci, zakrętek, zużytych baterii, płyt CD, dzięki którym zmniejszy się negatywny wpływ człowieka na środowisko. W tym roku przed naszą szkołą stanął pojemnik – serce – na plastikowe nakrętki. Wspomagamy więc nie tylko środowisko naturalne, ale również potrzebujących – z pieniędzy uzyskanych za nakrętki dofinansowywana jest rehabilitacja niepełnosprawnych dzieci ze szkoły.

Z kolei w ramach Międzynarodowego Dnia Krajobrazu uczniowie biorą udział w akcji „Leśne porządki”, która ma na celu sprzątanie lasu w okolicach Lasku Południowego, a także w akcji sadzenia lasu. Głównym organizatorem jest fundacja Inicjatyw Niekonwencjonalnych „Sub Ventum”, Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” oraz Nadleśnictwo „Leśny Dwór”.

Ponadto w ramach programu *eTwinning* podejmowaliśmy proekologiczne inicjatywy, projekty związane z ekologią w UE. Inną niezwykle ciekawą inicjatywą w naszej szkole był projekt „Szkolne Safari”. To edukacyjna przygoda z parkami narodowymi. Dzieci ze szkół podstawowych w Polsce i w Tanzanii (Afryka) „wyruszają” na safari do parków narodowych, poznają przyrodnicze piękno swoich krajów i przygotowują prezentacje opowiadające o dzikich królestwach – odwiedzanych parkach. Projekt zrealizowaliśmy we współpracy z Krystianem Tyrańskim – podróżnikiem, prezydentem radiowym, twórcą programów edukacyjnych i artystycznych dla dzieci. Projekt zakładał założenie Dziecięcego Parku Narodowego i obserwację przyrody na tym terenie. Do obserwacji i badań przyrodniczych został wybrany niewielki obszar w pobliskim lesie i otrzymał nazwę Dziecięcy Park Narodowy „Leśna Polana”. Uczniowie zorganizowali także zbiórkę funduszy na filtry do wody dla dzieci z Kidongo (Tanzania) oraz na wyprawę dla dzieci z SP w Kwamneke (Tanzania) do Parku Narodowego Saadane.

W naszej szkole kształtowanie postaw proekologicznych idzie w parze z uświadomieniem młodego pokolenia na potrzeby innych i naukę empatii. Do akcji proekologicznych włącza się też Szkolny Klub

Wolontariatu „Pomocna dłoń”. Oprócz porządków wokół terenu szkoły uczestniczył w *Ogólnopolskiej Akcji sadziMY z Prezydentem*. Sadzonki klonów podarowała Fundacja Wspierania Inicjatyw Niekonwencjonalnych „Sub Ventum” i Nadleśnictwo Leśny Dwór. Każde drzewko otrzymało wyjątkowe imię: *dobro, szczęście, miłość, anioł, współpraca, przyjaźń, pomoc, empatia, piękno, zaufanie, radość, troska, współczucie, uśmiech*, tworząc Aleje Dobrych Serc. Członkowie Szkolnego Klubu Wolontariatu sadzili też cebulki żonkili – kwiatów symbolizujących nadzieję w walce z chorobą nowotworową. Kwiaty są ścinane wiosną, a pieniądze uzyskane z ich sprzedaży przekazujemy na słupek hospicjum.

Życie w zgodzie z naturą rozumiemy także jako propagowanie aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu, dlatego nasi uczniowie często uczestniczą w zajęciach w gospodarstwach ekologicznych, na ścieżkach edukacyjnych czy w plenerowych grach edukacyjnych.

Ekologicznych przedsięwzięć w okresie dwudziestu paru lat działalności naszej szkoły jest tak wiele, że nie sposób wszystkich wymienić.

Tereny szkolne, poza oczywistą funkcją edukacyjną, stwarzają możliwość wspólnej pracy rodziców, dzieci i nauczycieli. To nie tylko miejsce do prowadzenia lekcji na świeżym powietrzu, ale również sposób na integrację całej społeczności szkolnej, a także społeczności lokalnej – mieszkańców dzielnicy, sąsiadów szkoły.

Szkoła może się pochwalić własnym ogródkiem – takim z prawdziwego zdarzenia. Pomysł na szkolny ogródek pojawiał się wielokrotnie, aż w roku 2016 przystąpiliśmy do jego realizacji. Okazało się, że jest to przedsięwzięcie bardzo ambitne i wymagające wielu konstruktywnych rozwiązań. Projekt nasadzeń stworzył dla nas nieodpłatnie architekt krajobrazu, pan Rafał Nastalski. Nasze założone cele to:

- nauka produkowania ekologicznej, zdrowej żywności;
- obserwacja organizmów żywych – mały ogród jest siedliskiem owadów i ptaków;
- doskonalenie zdolności technicznych i manualnych poprzez współuczestniczenie w budowie np. domków dla trzmieli, zapylaczy, ptaków, miejsca bezpiecznego zimowania jeży;
- pogłębianie wiedzy poprzez własną obserwację i doświadczenia biologiczne o ochronie zasobów środowiska, m.in. zachowaniu równowagi wodnej, emisji dwutlenku węgla, zmianach klimatu;
- powiązanie praktycznej nauki z przyjemnością przebywania na terenie szkolnym na każdym etapie swojej edukacji;
- kształtowanie szacunku dla świata roślin i zwierząt poprzez zaangażowanie uczniów w prace;
- możliwość prowadzenia zajęć w przestrzeni ogrodowej.

Tworzenie ogródka rozpoczęliśmy od wyznaczenia miejsca i pozyskania funduszy. Niezbędne do realizacji naszych przedsięwzięć środki finansowe i materiały pozyskujemy w wyniku różnorodnych akcji szkolnych, m.in. festynów ekologicznych. Ponadto wspiera nas Rada Rodziców Szkoły. Ważnym partnerem są lokalne firmy, głównie Scania, skąd dostaliśmy skrzynie na warzywa, zbiornik na wodę opadową i drewno na ławki oraz stolik. Pomaga nam także Fundacja Wspierania Inicjatyw Niekonwencjonalnych „Sub Ventum”. Dzięki pozyskanym funduszom postawiliśmy płot i tunele foliowe na warzywa.

Oczywiście nasz „Ogródek u Gryfitów” znajduje się w ciągłej fazie dynamicznego rozwoju. Uczniowie bardzo angażują się w prace ogródkowe, wielu z nich po raz pierwszy ma tu kontakt z ogrodnictwem. Ta fascynacja przekłada się na wiele aspektów szkolnego i pozaszkolnego życia: *rozmowy o zdrowej, ekologicznej żywności, uprawa warzyw jako wspaniały sposób na spędzanie czasu na świeżym powietrzu z rodziną i przyjaciółmi*.

Wielu rodziców przychodzi do ogródka z dziećmi, zwłaszcza w okresie wakacyjnym często angażują się w prace ogródkowe. Poza aspektami edukacyjnymi, ogródek szkolny jest miejscem, w którym przebywanie daje uczniom i ich rodzicom wiele radości. Nasz ogródek to miejsce służące do obserwacji przyrodniczych i meteorologicznych, ale to też miejsce wypoczynku i rekreacji.

Innowacja wspiera również naukę języków obcych – uczniowie samodzielnie przygotowują tabliczki z nazwami roślin w języku polskim, angielskim i niemieckim, a w tym roku także i w języku ukraińskim. Wykonują prezentacje i gazetki tematyczne związane z ogrodnictwem.

Mimo zamknięcia szkół i prowadzenia nauki zdalnej w okresie pandemii szkolny ogródek tętnił życiem. Okazało się, że jest on nam niezbędny jak „oddychanie” i bez niego nie umiemy już żyć. Więc z maseczką na twarzy, z zachowaniem należytej ostrożności wędrowali uczniowie i nauczyciele do ogródka, żeby choć przez chwilę poczuć się „normalnie”. My po prostu kochamy nasz „Ogródek u Gryfitów”. A kiedy dzieci proszą: *chodźmy do ogródka*, a pracę w nim traktują jak dobrą zabawę, relaks i wytchnienie od „normalnych” lekcji, to czujemy, że było warto!

W tym roku szkolnym założyliśmy sad. Na razie jest w nim nasadzonych 11 drzewek owocowych, które otrzymaliśmy od Rady Rodziców Szkoły oraz ponad 20 różnych odmian jabłoni, które udało nam się pozyskać w akcji „Odpad zdasz, drzewko masz!”, w ramach świętowania Dnia Ziemi zorganizowanej przez Fundację EMKA pod patronatem NFOŚiGW. W sadzie odbywać się będą zajęcia dydaktyczne w cieniu drzew, przy dźwiękach przyrody, gdzie nagrodą za pracę podczas lekcji będzie nie ocena tylko owoc.

Apetyt rośnie w miarę jedzenia, więc planów na przyszłość jest wiele, m.in: łąka kwietna – gdzie uczniowie mogą prowadzić obserwacje biologiczne czy strefa dla ptaków i motyli – część ogrodu, na której znajdują się gatunki szczególnie wabiące te zwierzęta.

Edukacja proekologiczna jest częścią szkolnej edukacji prozdrowotnej realizowanej w naszej szkole na wszystkich poziomach nauczania. Stanowi też bardzo ważny element programu profilaktyczno-wychowawczego szkoły. Z tego powodu przystąpiliśmy do Ogólnopolskiego Programu „Szkoła Promująca Zdrowie”. 23 listopada 2021 r. Wojewódzka Kapituła ds. Szkół Promujących Zdrowie przyznała nam Wojewódzki Certyfikat „Szkoły Promującej Zdrowie”. Jest to dla nas ogromne wyróżnienie, radość i powód do dumy.

Anna Wolikowska

Nauczyciel przyrody, geografii i biologii. Od 22 lat pracuje w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 5 w Słupsku. Koordynator projektu Szkoła Promująca Zdrowie, a także koordynator Szkolnego Koła Wolontariatu „Pomocna dłoń”. Współautorka wielu innowacyjnych programów, min.: „Ogródek u Gryfitów”, „Sad u Gryfitów”, Turystyczno-ekologiczny program „Eko-tur”. W swojej pracy próbuje zarazić uczniów pasją do przyrody, środowiska i nauczyć poszanowania dla każdego stworzenia żyjącego na Ziemi. Podczas dodatkowych zajęć uczy młodzież nawigacji na mapach morskich.

Edyta Romanczuk-Ozdoba

Nauczyciel przyrody i biologii. Od 18 lat pracuje w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 5 w Słupsku. Współautorka wielu innowacyjnych programów min. „Ogródek u Gryfitów”, „Sad u Gryfitów”, Turystyczno-ekologiczny program „Eko-tur”.

Magdalena Andziewko

Eko-Szkoła w Bierkowie

WSZYSCY JESTEŚMY STRAŻNIKAMI PRZYRODY – CHROŹMY JĄ

Szkoła Podstawowa im. Wincentego Witosa w Bierkowie od kilku lat bierze udział w projekcie edukacyjnym „EKO-SZKOŁA”, którego adresatami są szkoły i placówki edukacyjne z całej Polski. Ideą przedsięwzięcia jest promowanie postaw proekologicznych i uświadamianie dzieciom od najmłodszych lat, że środowisko przyrodnicze, w którym żyje człowiek jest naszym naturalnym miejscem na Ziemi. Jesteśmy przecież częścią przyrody!

W ostatnich latach nasza szkoła realizowała wiele projektów i przedsięwzięć uświadamiających i poszerzających wiedzę naszych uczniów. W maju 2021 r. uczniowie wspólnymi siłami posiali kwiatną łąkę, która stała się hotelem dla dziko żyjących owadów zapylających. W czerwcu wszedł w życie projekt ekologiczny „Sztuczna wyspa dla kaczki krzyżówki”, w którą zaangażowana była cała społeczność szkolna – uczniowie, nauczyciele, rodzice. Wyspa powstała na stawie koło szkoły, a już we wrześniu uczniowie mogli podziwiać licznie przybyłych pierwszych lokatorów. Mamy nadzieję, że wkrótce będziemy obserwować rodziny kaczek z młodymi.

W pierwszych tygodniach września odbyła się akcja Sprzątanie Świata – „Myślę, więc nie śmieć”. Była to już 28 ogólnopolska edycja. Akcja jest wspólną lekcją poszanowania środowiska, jak i promowania ograniczenia wytwarzania odpadów. Wzięły w niej udział nasze przedszkolaki oraz klasy I-VIII wraz z wychowawcami. Uczniowie zostali uświadomieni, jak w ostatnich latach plastikowe opakowania zdominowały nasze życie i otoczenie. Niestety plastik jest wszędzie – w wodzie, którą spożywamy, w powietrzu, którym oddychamy, a przez to w naszych ciałach. Plastikowe odpady stały się jednym z problemów cywilizacyjnych. Aby z nimi walczyć wystarczy zacząć od siebie, zmieniając swoje nawyki i przyzwyczajenia oraz wdrażając w życie zasadę 5R promującą podstawowe sposoby postępowania z odpadami – z języka angielskiego: REFUSE (odmawiaj) REDUCE (redukuj, ograniczaj), REUSE (użyj ponownie), RECYCLE (segreguj), ROT (kompostuj).

Kolejnym przedsięwzięciem na rzecz ekologii były obchody Światowego Dnia Morza (30.09). Celem było zwrócenie uwagi na to, że morza są wspólnym dobrem, a ochrona środowiska morskiego powinna być przed-

miotem zainteresowania całej ludzkiej społeczności. W tym dniu informowaliśmy naszych uczniów o problemach, z jakimi zmagają się jedno z najmłodszych mórz na świecie – Morze Bałtyckie, które powstało ok. 10 000 lat temu z wód topniejącego lodowca. Nad Bałtykiem położonych jest 9 wysoko uprzemysłowionych krajów i mieszka w nich ponad 85 mln ludzi. Fakt ten ma zdecydowanie negatywny wpływ na jego środowisko.

10 października obchodziliśmy Światowy Dzień Drzewa. Bardzo niepokojący jest fakt, że co minutę znika las naturalny, którego wielkość można porównać do 36 boisk do piłki nożnej, a co 3 lata wycinane są lasy tropikalne o powierzchni Polski. W tym wyjątkowym dniu nasi uczniowie zostali poinformowani, jak ważną rolę w ekosystemie odgrywają drzewa. Są one przecież niezwykle cennym dziełem natury. Zazieleniają krajobraz, dają nam tlen, dostarczają budulca, pożywienia, środków leczniczych. Są symbolem życia, mądrości i piękna. Z tej okazji został także ogłoszony konkurs na najpiękniejsze drzewo ekologiczne, który cieszył się dużym zainteresowaniem. Wpłynęło wiele ciekawych prac, a najbardziej doceniono i wyróżniono nagrodami.

Kolejną ekologiczną akcją była budowa domów dla trzmiela. Pomysłodawcą projektu jest Katarzyna Leończyk – nauczyciel geografii. Działanie to miało na celu zwrócenie uwagi uczniów na występujące w dzisiejszych czasach zjawisko wymierania pszczołich rodzin. Wspólnie odkrywaliśmy, co takiego dzieje się, że tracimy owady zapylające, które wykonują bardzo istotną pracę dla przyrody i ludzi. Jak uratować populację zagrożonych wyginięciem trzmieli? Twórzmy ogrody z roślinami miododajnymi. Zapewniamy trzmielom dogodne miejsca do założenia gniazda w swoich obejściach. Nasi uczniowie zbudowali 28 domków dla trzmieli, które wiosną będą zasiedlone przez królowe tych owadów.

W listopadzie Szkołę Podstawową w Bierkowie odwiedziła Anna Kasprzak, która w bardzo ciekawy sposób zaprezentowała uczniom różne formy ochrony przyrody w Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi”

i omówiła rolę owadów zapylających w przyrodzie. Temat spotkania zaciekał uczniów i przybliżył potrzebę ochrony owadów.

10 listopada obchodziliśmy Międzynarodowy Dzień Jeża. Ten kolczasty ssak jest przecież bardzo pożytecznym zwierzęciem. Jeśli zamieszka w naszym ogrodzie nie musimy się wówczas obawiać o zbiory owoców, a także skutecznie pozbedziemy się ślimaków i uciążliwych owadów. Uczniowie dowiedzieli się również, jak zachęcić jeże do zamieszkania w naszych ogrodach oraz zrobili piękne prace tematyczne.

W styczniu gościliśmy Krzysztofa Nowakowskiego, który przybliżył naszej społeczności szkolnej zagadnienia dotyczące odnawialnych źródeł energii. Dowiedzieliśmy się, że w polskiej strefie Morza Bałtyckiego, dzięki dobrym warunkom wietrznym, powstanie wielka farma wiatrowa – stabilne źródło energii odnawialnej. Od roku 2020 nasza eko-szkoła korzysta z energii pozyskiwanej z paneli fotowoltaicznych. Zbieramy zużyte baterie.

Od kilku lat obchodzimy także urodziny największego dębu w regionie, któremu uczniowie nadali imię – Świętobór. Przygotowywany jest wówczas tort dla mieszkańców lasu, który wraz z leśniczym zawozimy do „jubilatów”.

22 kwietnia przypada Święto Ziemi. Z tej okazji co roku organizujemy eko-konkursy. Uczniowie robili już recyklingowe kapelusze, eko-torby, karmniki dla ptaków.

Nasza szkoła realizuje wiele różnych zadań o tematyce ekologicznej. Wszystkie te akcje mają na celu podniesienie świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży szkolnej. Przed nami jeszcze wiele do zrobienia. Pamiętajmy „Wszyscy jesteśmy strażnikami przyrody, ona nie obroni się sama – chrońmy ją”!

Magdalena Andzielewko

Nauczyciel świetlicy w Szkole Podstawowej im. W. Witosa w Bierkowie.

Jolanta Bajorska

„Lekcja Nieśmiecenia” UCZNIOWIE Z SP W SŁONOWICACH WŚRÓD NAJLEPSZYCH W POLSCE

Edukacja ekologiczna jest bardzo ważnym elementem kształcenia na wszystkich etapach nauczania. Zajęcia z elementami ekologii prowadzone są już w przedszkolu. Zagadnienia związane z klimatem i ochroną środowiska znajdują się w podstawach programowych oraz mieszczą się w ramach programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły. Bardzo popularne są również różne projekty mające za zadanie promowanie zagadnień związanych z ochroną środowiska naturalnego człowieka. Jednym z takich działań ekologicznych jest projekt „Lekcja Nieśmiecenia”. Jest to projekt edukacyjny realizowany przez Fundację Nasza Ziemia we współpracy z firmą Henkel Polska sp. z o.o. Celem projektu jest wspieranie szkół w procesie edukacji ekologicznej związanej z segregacją odpadów.

W pierwszej edycji Ogólnopolskiego projektu „Lekcja Nieśmiecenia”, Szkoła Podstawowa im. Książąt Pomorskich w Słonowicach została jednym z laureatów. Za swoje działania ekologiczne prowadzone na terenie placówki oświatowej, jaką jest szkoła otrzymaliśmy ściankę edukacyjną do segregacji odpadów. Koordynatorem projektu na terenie szkoły była Jolanta Bajorska. W sprawozdaniu z prowadzonych zajęć, poza opisem wszystkich działań, które zachęcały do dbania o naszą planetę, uczniowie – pod nadzorem koordynatora – musieli opisać, jak wykorzystają ewentualną nagrodę. W ten sposób powstał wesoły esej o działaniach ekologicznych prowadzonych w naszej szkole. Oto on:

Na środkowym Pomorzu, wśród lasów i pięknych łąk stoi mała szkoła, a w niej dużo mądrych głów.

Wszyscy w tej szkole wiedzą, że słońce jaśniej świeci, gdy segregujemy śmieci. Więc ważna sprawa, żeby FUNDACJA nam piękne kosze przyznała. One pomogą wszystkim w krzewieniu mądrej myśli: SEGRGACJA WAŻNA SPRAWA, BO TO ZDROWA ZIEMIA CAŁA. Na korytarzu ustawimy kolorowe pudełeczka i każdemu pokażemy, jak zgniatamy plastikowe buteleczki. Przyjdzie mama, tata, babcia – ich też nauczymy zgniatać. Potem wszystkim zaśpiewamy, że użycie pojemników to ważny krok do nadania śmieciom nowego życia. Wiemy już, że „najtrudniejszy pierwszy krok. Za nim innych zrobisz sto. Najtrudniejszy pierwszy gest. Przy drugim już łatwiej jest”. Segregacja śmieci to przecież ważna sprawa. Cały czas świat sprzątamy: baterie zbieramy, nakrętki do serca wrzucamy, stare książki i papier układamy, wszystkie inne śmieci w kolorowe worki wkładamy. „NASZA ZIEMIA” nam pomoże w promowaniu ekologii. Wszystkie dzieci już się cieszą, już nóżkami przebierają, kiedy zestaw otrzymają, kiedy wrzucą pierwszy papier do niebieskiego pojemniczka, do żółtego plastik, a do zielonego szkło. Wszystkim rodzicom i sąsiadom dziękujemy, że nam w działaniach ekologicznych pomagają i o nasze środowisko dbają. My, uczniowie deklarujemy, że działania ekologiczne rozpowszechnimy w radio, telewizji i prasie. Bądźmy razem.

Zgodnie ze złożoną obietnicą Fundacja Nasza Ziemia zamontowała na korytarzu kolorowy zestaw do segregacji śmieci, z którego już teraz wszyscy korzystają.

Obecnie Fundacja Nasza Ziemia ogłosiła II edycję programu „Lekcja Nieśmiecenia”. Więcej informacji

można znaleźć na stronie <https://www.lekcjaniesmiecenia.pl>. Zachęcam do udziału.

Na terenie naszej Szkoły systematycznie prowadzone są liczne działania mówiące o ochronie środowiska i ekologii, ze szczególnym uwzględnieniem segregacji śmieci i zdrowego odżywiania. Dwa lata temu zostaliśmy laureatami ogólnopolskiego konkursu „**Gotuj się na zmiany**”. Wówczas promowaliśmy głównie zagadnienia związane ze zdrowym odżywianiem.

Należy pamiętać, że aby osiągnąć pozytywny rezultat podjętych działań ważna jest nauka w okresie wczesnoszkolnym, która powinna odbywać się w powiązaniu z zabawą i przy współpracy ze środowiskiem lokalnym, a przede wszystkim z rodzicami. Szczególnie widoczne było to podczas nauki zdalnej, kiedy uczniowie – realizując zagadnienia związane z projektem „**Gotuj się na zmiany**” – przygotowywali, wspólnie z rodzicami, swój zdrowy posiłek. W ten sposób udało się zaszczerpić nawyki zdrowego żywienia w rodzinach. Na zdjęciach widzimy dzieci ze swoimi potrawami.

Kolejnym projektem realizowanym w ramach działań ekologicznych będzie utworzenie **tradycyjnego sadu** na terenie przyszkolnym. Już przeprowadzone zostały badania gleby wspólnie z panem Jackiem z Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Koszalinie. Pan Jacek nauczył dzieci pobierać próbki ziemi do badań, pokazał jak wyglądają pąki kwiatowe i liściaste. Następnie dzieci wykonały gałązki wiśni, które zmieniają się w czasie wszystkich pór roku. W tym roku w minisadzie zostaną posadzone drzewka starych odmian wiśni. Na założenie sadu otrzymaliśmy środki z Fundacji BOŚ. Może już niedługo będziemy mogli spróbować pierwsze wyhodowane przez nas wiśnie.

W następnym roku odbędzie się kolejna edycja tego projektu. Więcej informacji na stronie: <https://tradycyjnyasad.pl> Zachęcam do udziału w tym i innych proekologicznych przedsięwzięciach, bo korzyści, jakie wynikają z działalności ekologicznej naszych uczniów są długofalowe – kształtują świadomych i mądrych mieszkańców naszej Planety.

Niech piękny, ponadczasowy tekst Jonasza Kofty towarzyszy nam codziennie i będzie mottem wspólnych działań ekologicznych.

*„Pamiętajcie o ogrodach
Przecież stamtąd przyszliście
W żar epoki użyć wam chłodu
Tylko drzewa tylko liście
Pamiętajcie o ogrodach
Czy tak trudno być poetą
W żar epoki nie użyć wam chłodu
Żaden schron żaden beton”*

Jolanta Bajorska

Nauczycielka z wieloletnim stażem pracy. Obecnie pracuje jako nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej i plastyki w Szkole Podstawowej im. Książąt Pomorskich w Słonowicach. Pełni funkcję eksperta do spraw awansu zawodowego nauczycieli w zakresie pedagogiki, nauczania początkowego, wychowania przedszkolnego, etyki, ekologii, zarządzania, wychowania seksualnego, terapii pedagogicznej. Jej pasją jest turystyka i aktywny wypoczynek. Posiada uprawnienia przewodnika turystycznego po powiecie słupskim i lęborskim. Często można ją spotkać na szlakach w Słowińskim Parku Narodowym.

Katarzyna Nowak

O tym, jak Dzień Ziemi warto obchodzić każdego dnia

Od ponad pół wieku obchodzimy Międzynarodowy Dzień Ziemi znany też pod nazwą Światowego Dnia Ziemi. Jak mało które inne święto niecodzienne (Dzień Pizzy, Dzień Naleśnika, itp.), dzień 22 kwietnia wydaje się mieć głębokie uzasadnienie i wymaga naszej uwagi, nie tylko raz w roku. Zgodnie ze swoją ideą, Dzień Ziemi ma służyć promowaniu postaw proekologicznych, których celem jest uświadamianie politykom i obywatelom, jak ważne jest otaczanie ochroną ziemskiego ekosystemu¹. Mając na uwadze doniesienia dotyczące stanu naszej planety, niepokojące dane statystyczne, czy namacalne i odczuwalne przez nas wszystkie zmiany klimatyczne, mogłoby się wydawać, że w obecnej sytuacji każdy dzień powinien być dniem poświęconym ziemi.

Powszechnie wiadomo, że instytucje oświatowe, nauczyciele, wychowawcy odgrywają ogromną rolę w procesie edukowania młodych ludzi w zakresie ekologicznym. Działania proekologiczne są jednym z głównych zadań współczesnych szkół. Nauczyciele mierzą się z tym wyzwaniem na różne sposoby. W niniejszym artykule chciałabym podzielić się doświadczeniami i praktykami, jakie mają miejsce w II Liceum Ogólnokształcącym w Chojnicach, w którym jestem nauczycielem języka angielskiego.

Tematy proekologiczne są regularnie realizowane na lekcjach języka angielskiego w ramach podstawy programowej. Co roku omawiając dział *Świat przyrody* na każdym poziomie, poruszana jest tematyka związana z ochroną środowiska, kształtująca postawy mające na celu – oprócz rozszerzania słownictwa na określony temat oraz doskonalenia umiejętności językowych czytania, słuchania, mówienia i pisania – także zwiększenie poziomu świadomości ekologicznej młodzieży. Oprócz standardowych ćwiczeń zawartych w podręczniku warto jest bardziej skupić się na tak istotnych zagadnieniach. Jednym ze sposobów wartych, w mojej opinii, wspomnienia jest projekt *Planet Earth Project*. Projekt realizowany w parach zakładał przygotowanie prezentacji na temat: *Sposoby ochrony i pomocy Ziemi*. O ile forma była stosunkowo dowolna – czy

Prace projektowe uczniów

1. https://pl.wikipedia.org/wiki/Dzień_Ziemi (dostęp: 09.03.2022)

to wypowiedź ustna, czy nagrany materiał video, czy przygotowane ulotki – o tyle treść miała traktować o przyczynach problemu, jego wpływu na środowisko, podawać przykłady i metody radzenia sobie z nim z własnej okolicy w postaci zdjęć. Zwłaszcza ostatni punkt jest wart podkreślenia, ponieważ miał zmobilizować uczniów do przyjrzenia się swojej lokalnej społeczności, a jednocześnie zniechęcić do wykorzystywania powszechnie dostępnych materiałów choćby z internetu. Po dwóch tygodniach samodzielnej lub konsultowanej z nauczycielem pracy, uczniowie w czasie lekcji przedstawili swoje prezentacje. Muszę przyznać, że efekty przerosły najśmielsze oczekiwania. Po raz kolejny okazało się, że młode pokolenie jest nie tylko niezwykle kreatywne, ale także uważne i wrażliwe, potrafi zauważyć zagrożenia, jakie sami stwarzamy swym lekkomyślnym zachowaniem, a jednocześnie szuka rozwiązań, promuje trend *zero-waste*, jazdę na rowerze i zachowania proekologiczne.

Jako nauczycielka języka angielskiego podczas lekcji staram się korzystać z różnych materiałów. Od ponad roku niezawodny jest film dokumentalny *Księżę William: Na ratunek planecie*. Jego dłuższe lub krótsze fragmenty czy sam zwiastun skutecznie angażuje uczniów w lekcję, jest aktualny i doskonale wpasowuje się w każdy rodzaj lekcji na tematy proekologiczne. Nie bez znaczenia jest też udział Księcia czy Księżnej Cambridge, Sir Davida Attenborough – przekonują oni, że wszyscy, bez względu na pozycję społeczną, narodowość czy wiek, musimy walczyć o przyszłość Ziemi. To, co jest dodatkowym atutem i przemawia za tym, by zaadaptować właśnie ten program w czasie lekcji z dowolnym podręcznikiem i dowolną grupą językową to obraz zaangażowanych w misję ratowania planety brytyjskich uczniów – pokazują oni, że nawet stosunkowo młodzi ludzie mogą i potrafią przejąć odpowiedzialność i aktywnie działać na rzecz nas wszystkich. Podobnym sposobem jest przywołanie postaci Greta Thunberg – wystarczy odwołać się do kilku fragmentów jej znanych przemówień, aby skłonić uczniów do wyrażenia swoich pomysłów, opinii i pozwolić im zainspirować się do działań we własnym zakresie. Przytaczanie tych zaledwie kilku autorytetów może ożywić każdą lekcję i zmotywować uczniów nie tylko do pogłębionej i zintensyfikowanej nauki języka angielskiego, ale także do włożenia wysiłku, by zatrzymać zmiany klimatyczne i zapobiec katastrofie ekologicznej.

Z ogromną dumą mogę stwierdzić, że działania proekologiczne są podejmowane nie tylko na poziomie

poszczególnych grup, ale w całej naszej szkole. Plakaty nawołujące do sortowania śmieci, odpowiednio podpisane kosze, akcje promujące sadzenie lasu, coraz większa ilość stojaków na rowery od kilku lat na stałe są wpisane w obraz szkoły. Natomiast w ubiegłym roku z inicjatywy pani Aleksandry Kamińskiej-Nowaczyk uczniowie, a także nauczyciele języka angielskiego oraz wychowania fizycznego podjęli wyjątkowe wyzwanie o nazwie *The World Is Not Perfect. Neither Are We*. Uczniowie zostali poproszeni o pozбиieranie śmieci w lesie/parku/wzdłuż ścieżki/etc. oraz zrobienie zdjęć pozбиieranych worków i opisanie ich liczbą. Po podliczeniu wszystkich worków angiści zostali zobowiązani do wykonania wybranych przez siebie ćwiczeń fizycznych, np. pompek, przysiadów, pajacyków, podciągnięć na drążku, itp., a wuefści do wyrecytowania słówek z angielskiego. W rezultacie zebrano 36 worków, po czym do pracy przystąpili nauczyciele. Nie było to najprostsze zadanie, wymagało wyjścia z własnej strefy komfortu, pokazania siebie spoza szkolnej strony, jednak zdecydowanie było warto. Efekty tych starań zostały nagrane, a zmontowany film umieszczony na stronie internetowej naszej szkoły. Ogólnie projekt spotkał się z wielkim entuzjazmem, wymagał zaangażowania nie tylko ze strony uczniów, ale także nauczycieli. Jest to o tyle istotne, że pokazuje, że wszyscy mamy takie same obowiązki względem Ziemi, że wszyscy musimy się włączyć w działania, że wszyscy stoimy po tej samej stronie. Warto dodać, że ogłaszając projekt zwrócono uwagę, by zebrane śmieci zabezpieczyć w śmietniku, aby śmieciobrania nie powtarzać.

Podsumowując – jest mnóstwo sposobów, aby przypominać uczniom o Dniu Ziemi. Jednak tym, co szczególnie powinniśmy mieć na uwadze jest to, by wspomniane podczas realizacji takich lekcji czy projektów postawy, nie zostały zapomniane i aby każdy z nas czuł, jak istotne jest to zadanie i jak ważne jest jego wykonanie tu i teraz, bez odkładania na potem – nie tylko raz w roku, ale każdego dnia.

Katarzyna Nowak

Asolwentka filologii angielskiej na Uniwersytecie Gdańskim (2002). Obecnie nauczyciel dyplomowany języka angielskiego w II LO w Chojnicach, doradca metodyczny języka angielskiego w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, członek PTP w Bydgoszczy. Uczestniczyła w pracach nad tłumaczeniem „Zrozumieć postmodernizm: sceptycyzm i socjalizm od Rousseau do Foucaulta” S.H.R. Hicks’a (2016) oraz „Myślenie krytyczne i indoktrynacja” H. Siegel’a (2019).

Agnieszka Olszewska

Ratujmy pszczoły!

DZIAŁANIA EKOLOGICZNE W SZKOLE PODSTAWOWEJ W ŚWIERCZACH

W ostatnich latach pojawił się na świecie (w tym również i w Polsce) niepokojący problem spadku populacji pszczoł. Przyczyną ich globalnego i śmiertelnego zagrożenia jest człowiek i jego ingerencja w naturalne środowisko przyrodnicze, w którym pszczoły żyły od milionów lat. Zanieczyszczone powietrze, zmiany warunków klimatycznych, karczowanie lasów, coraz mniej łąk, stosowanie toksycznych środków ochrony roślin w rolnictwie – to tylko niektóre przyczyny tego zjawiska. Problem jest znacznie bardziej złożony.

Światowe organizacje biją na alarm, aby ratować ten ginący gatunek. Szacuje się, że blisko 1/3 żywności na świecie i aż 90% owoców zawdzięczamy pszczołom, które zbierając pożywienie zapylają kwiaty, a z nich z kolei powstają owoce i nasiona. I na tym polega najwyższa wartość pszczoł, które przenosząc pyłek wpływają na ilość i jakość plonów. Bez nich byłaby niemożliwa uprawa owoców, również i w naszym polskim sadownictwie, które przez lata było powodem do dumy. Aby powstał kilogram miodu pracowita pszczoła musi zebrać nektar z około 4 milionów kwiatów, poruszając się przy tym ze średnią prędkością 24 km/h, wykonując 20 tysięcy lotów i pokonując dystans 40 tysięcy kilometrów!!!. Z tej wiedzy wywodzi się tradycyjne polskie przysłowie: „być pracowitym jak pszczoła”.

Zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat roli tak pożytecznych owadów w całym ekosystemie może spowodować zatrzymanie tego postępującego i zastraszającego procesu.

W Szkole Podstawowej w Świerczach, gdzie pracuję od kilku lat, działa Szkolne Koło Ligi Ochrony Przyrody zajmujące się edukacją ekologiczną dzieci i młodzieży. Staramy się kształtować u uczniów właściwe postawy wobec środowiska, z uwzględnieniem specyfiki najbliższego regionu. Poprzez różne działania uzmysławiamy uczniom, iż wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za przyrodę, gdyż jesteśmy jej integralną częścią. W ramach naszego koła LOP organizujemy między innymi wiele tematycznych konkursów cieszących się zainteresowaniem uczniów, np.: „Turniej wiedzy ekologicznej”, „Mój prezent dla Ziemi”, „Ekologiczna ozdoba bożonarodzeniowa”, „Jesienny zielnik”. Zauważyłam, że w pracach plastycznych i na plakatach często pojawiają się motywy ula i pszczoł. Spostrzeżenie to zainspirowało mnie do przedsięwzięcia, jakim było przybliżenie społeczności szkolnej (uczniom i nauczycielom) życia pszczoł, ich roli w środowisku przyrodniczym oraz powstawaniu pszczelich produktów.

Temat jest mi bardzo bliski, gdyż przyroda i ekologia towarzyszyły mi od najmłodszych lat. Moi rodzice i dziadkowie zawodowo oraz naukowo zajmowali się badaniem i uprawą roślin oraz hodowlą zwierząt. Kultuwując rodzinne, ekologiczne tradycje, prowadzę od kilku lat przydomową pasiekę pszczelą. Przyglądając się fascynującemu życiu tych owadów i wiedząc, jak wielkie jest ich znaczenie dla środowiska natural-

nego i ludzi, chętnie dzielę się swoją wiedzą. Podczas spotkań, za pomocą prezentacji multimedialnej przedstawiam pszczołę miodną, jej budowę i cechy charakterystyczne, zwracając uwagę na części ciała, które ułatwiają wykonywanie zadań specjalnych, np.: żądło, koszyczki pyłkowe, złożone oczy. Przybliżyłam również strukturę rodziny pszczelej – matka, trutnie, robotnice. Przekazuję informacje na temat zadań wykonywanych przez poszczególnych członków roju oraz przedstawiam fotografie i własne oryginalne nagrania z pasieki.

Jako ciekawostkę podam, iż dźwięki wydawane przez pszczoły są inspiracją do komponowania unikatowej muzyki elektronicznej przez kompozytora brytyjskiego, a jednocześnie pszczelarza Bioni Sampa, którego kompozycje prezentowane są na wielu festiwalach filmowych świata. Muzyk występuje zawsze w kombinezonie pszczelarza².

Prezentując uczniom rozwój pszczół, opowiadam o różnych pracach, które wykonują one na poszczególnych etapach swojego krótkiego życia (trwa ono zaledwie od 4 do 24 tygodni). Najwięcej emocji wśród uczniów wywołuje demonstracja stroju i wyposażenia pszczelarza oraz produktów pszczelich – miodu, kitu pszczelego, propolisu, wosku. Uczestnicy z przyjemnością degustują różnego rodzaju miody, również wachają i z zaciekawieniem dotykają przyniesionych przeze

mnie pszczelich produktów. Uczniowie i nauczyciele są wyraźnie zainteresowani tematem, zadając wiele pytań na temat sekretnego życia pszczół. Świadczy to o obranym właściwym kierunku edukacji.

Zachęcam innych nauczycieli do podejmowania wraz z uczniami wspólnych działań na rzecz ochrony życia pszczół. My założyliśmy szkolny ogródek, sadzimy drzewa, krzewy, kwiaty oraz zioła. Ponadto inspirujemy dzieci i młodzież do uprawy miododajnych roślin we własnych ogrodach, na tarasach, czy choćby balkonach.

Warto rozważyć – przypisywany Albertowi Einsteinowi – cytat: „Pszczoła jest podstawą życia na Ziemi, a gdy nie ma pszczół, nie ma też pożywienia dla człowieka. Jeżeli wyginą pszczoły, ludzkość przeżyje jeszcze tylko cztery lata”³. Ekspertki obliczają, że przy utrzymaniu obecnych tendencji pszczoły mogą całkowicie zniknąć do 2035 roku⁴. **Nie pozwólmy na to!!! Zatrzymajmy pszczoły na naszej Planecie!!!**

Netografia:

1. <http://www.uratujpszczoled.pl/> (dostęp: 16.05.2022)
2. <https://kopalniawiedzy.pl/Bioni-Samp-pszczoły-dźwięki-muzyka-elektroniczna-Hive-Synthesiser-zespół-masowego-giniecia-pszczoły-miodnej-CCD,27677> (dostęp: 16.05.2022)
3. <https://www.modr.mazowsze.pl/doradztwo-pdr/ekologia-i-srodowisko/pszczelarstwo/1273-pszczoły-gina-masowo> (dostęp: 16.05.2022)
4. <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/pszczoły-gatunek-ktory-potrzuje-wsparcia.html> (dostęp: 16.05.2022)

Agnieszka Olszewska

Logopeda, oligofrenopeda, terapeuta pedagogiczny, terapeuta SI, trener umiejętności społecznych w Szkole Podstawowej w Świerczach. Autorka książek: „Wystów się! Ćwiczenia dla osób z afazją, niepełnosprawnością intelektualną i trudnościami w komunikacji językowej”, „Gimnastyka słuchu i języka. Ćwiczenia słuchowe utrwalające artykulację głosek szeregu szumiącego”. Z pasji i zainteresowania pszczelarzka, członkini Szkolnego Koła Ligi Ochrony Przyrody.

Edyta Magińska

Wychowawczy i edukacyjny potencjał survivalu

Rozwój cywilizacji i cyfryzacji sprawił, że zatraciliśmy się w pogoni za wszelakim dobrem. Żyjemy w świecie pełnym wygod, z których często nawet nie zdajemy sobie sprawy. Wykształciliśmy mechanizmy pozwalające przetrwać w „buszu” miejskim, ale zatraciliśmy umiejętność obcowania z przyrodą. Z jednej strony – umęczeni pędem życia i technologią, uciekamy z zatłoczonych miast na łono natury, z drugiej zaś – nie bardzo umiemy spędzać tam wolny czas, nie wiemy co mamy robić, brak nam pomysłów na odprężające działania. I tu z pomocą przychodzą firmy, które organizują różnego rodzaju wyjazdy survivalowe.

Czym właściwie jest Survival?

Czy jest to sposób na życie, czy nowy trend? Według wielu opracowań i definicji survival to pokonywanie trudno dostępnych i niebezpiecznych terenów, związane z samodzielnym zdobywaniem pożywienia, traktowanym jako sport, rozrywka, forma przygody oraz element szkolenia żołnierzy jednostek specjal-

nych. Survival jest sztuką przetrwania w trudnych warunkach, jako rodzaj samoratownictwa, radzenia sobie w warunkach ekstremalnych. To również forma zdobywania ogromnej wiedzy o naturze i szacunku do przyrody. Przeżycie w warunkach natury musi być poparte wiedzą o roślinach, zwierzętach, terenie w jakim się znajdziemy, umiejętnością nawigowania, posługiwania się kompasem lub mapą.

Survival a szkoła

Czym jest dzisiejszy świat? Jakie wartości są ważne? Czego uczy młodego człowieka? Gdybyśmy zapytali młodzież: jak zdobyć wodę nie mając dostępu do kranu?, jak rozpalić ognisko bez zapalek?, jak przygotować posiłek z tego, co dała nam natura? – to odpowiedź zapewne byłoby wzruszenie ramion.

Czy survival może być metodą na wszechstronny rozwój młodego człowieka? Moim zdaniem zdecydowanie tak. Dziś niewiele osób potrafi pracować z mapą w terenie, posługiwać się kompasem i wiedzą przyrodniczą. Wprowadzenie survivalu do różnych ścieżek edukacyjnych, ukierunkuje młodego człowieka na rozwój zdolności społecznych, sportowych, rekreacyjnych i przyrodniczych.

Na początku warto – w ramach lekcji przyrody, geografii czy wychowania fizycznego – organizować zajęcia w terenie, podczas których młodzież dowie się: jak zrobić własny kompas, mapę, jak odszukać kierunek, co zrobić, jak zabłądzimy, nauczyć się jak znajdować wodę w terenie, jak zrobić filtr do wody z kawałka materiału, jak poznać i odszukać rośliny jadalne, itp.

Lekcje wychowania fizycznego to idealny czas, aby przekazać dzieciom podstawową wiedzę o survivalu, a zajęcia w terenie mogą stać się bezpiecznym poligonem doświadczalnym. Organizując wyjścia na świeże powietrze, podczas których możemy ćwiczyć różne umiejętności survivalowe przyczyniamy się także do niwelowania negatywnych skutków czasu pandemii (m.in.: otyłość, depresje, wycofanie społeczne, nieumiejętność utrzymywania relacji rówieśniczych). Wprowadzenie elementów survivalu podnosi atrakcyjność naszych zajęć, otwiera nowe horyzonty, stwarza okazję do nabywania praktycznych, przydatnych w życiu umiejętności. Organizując zajęcia w te-

renie, rozbudzi w młodym człowieku kreatywność, nauczymy pracy w zespole, stworzymy warunki do pokonywania swoich słabości i barier, do rozwijania pasji i rozbudzania zainteresowań. Survival realizowany w grupie rówieśniczej przyczyni się do wszechstronnego rozwoju ucznia.

Z moich doświadczeń

Nigdy nie byłam zuchem czy harcerzem, ale jako dorastająca nastolatka zetknęłam się z survivaliem, który bardzo pozytywnie wpłynął na dalszy mój rozwój. Dziś jestem nauczycielem wychowania fizycznego i instruktorem survivalu. Swoją przygodę z survivaliem rozpoczęłam 2 lata temu, która zainspirowała mnie do wdrożenia w pracy zawodowej metod aktywizujących uczniów do wielu praktycznych działań. Od wielu lat współorganizuję wyjazdy letnie i zimowe na terenie całej Polski, w której uczestniczą dzieci i młodzież – od 7 do 17 roku życia. Celem tych obozów jest przygotowanie młodego człowieka do bycia samodzielnym, odpowiedzialnym i zaradnym w życiu. Zauważam, że poprzez dobrą zabawę, podział obowiązków i naukę,

dzieci świetnie się integrują, uczą współpracy w zespole, tworzą grupy, które są odpowiedzialne za wiele działań. Zbudowanie szałasów, nazbieranie drewna na opał, przygotowanie wspólnego posiłku, opracowanie trasy – to działania, które uczą odpowiedzialności za drugiego człowieka, a tym samym mają wpływ na relacje i więzi międzyludzkie. Praca z młodzieżą podczas takich wyjazdów otwiera mnie na wiele nowych doświadczeń i wciąż inspirowuje.

Bibliografia / netografia:

1. Chris McNab, 101 Porad Survivalu, Wyd. Vesper, 2015
2. <https://encyklopedia.pwn.pl/> (dostęp: 15.05.2022)
3. <https://pl.wikipedia.org/> (dostęp: 15.05.2022)

Edyta Magińska

Nauczyciel wychowania fizycznego w Szkole Podstawowej nr 1 w Słupsku z 17-letnim stażem pracy. Instruktor survivalu, pływania, gimnastyki kompensacyjno-korekcyjnej.

JEDNOSTKA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych

76-200 Słupsk, ul. Poniatowskiego 4a
tel./fax 59 842 98 29
e-mail: pkds@pomorskieparki.pl
<https://dolinaslupi.pl/>

Oddział Zespołu
w Słupsku
Park Krajobrazowy
„Dolina Słupi”

Co robimy?

CZYNNA OCHRONA:

- Ochrona mokradeł
- Ochrona ryb wędrownych
- Ochrona płązów
- Ochrona nietoperzy

EDUKACJA:

-> Konkursy:

- Konkurs „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski
- Konkurs Wiedzy o Ochronie Przyrody i Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi”
- Konkurs plastyczno-literacki „Na mapie jest takie miejsce”

-> **Centrum edukacji ekologicznej** w siedzibie Parku
– wystawa przyrodnicza

-> **Aplikacja na telefon** „Słupia – rzeka wiedzy”

-> **Cykliczne imprezy edukacyjne:** noc nietoperzowa, wystawa grzybów, spacer krajobrazowy, dni otwarte

TURYSTYKA:

- Ścieżki przyrodnicze
- Szlak kajakowy
- Szlak rowerowy

Irena Czyż

Cyberzaburzenia i cyberuzależnienia ZJAWISKO, UWARUNKOWANIA, PROFILAKTYKA

Kolejna, XVI Konferencja z cyklu „Zdrowie dzieci i młodzieży” pt. „Cyberzaburzenia i cyberuzależnienia. Zjawisko, uwarunkowania, profilaktyka” przeszła do historii. Przypomnijmy, pierwsza z tego cyklu konferencja odbyła się 13 kwietnia 2005 r. i dotyczyła diagnozy stanu zdrowia dzieci i młodzieży regionu słupskiego. Kolejno, każdego roku, podczas konferencji omawiane były inne aspekty zdrowia młodych ludzi, najbardziej aktualne w danym czasie. I tak, w bieżącym roku 22 marca, w Słupskim Inkubatorze Technologicznym, omawiane były zagadnienia związane z cyberzaburzeniami i cyberuzależnieniami. Organizatorami konferencji byli: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku i Starostwo Powiatowe w Słupsku. Patronat honorowy nad konferencją objęli: Mieczysław Struk – Marszałek Województwa Pomorskiego oraz Małgorzata Bielang – Pomorski Kurator Oświaty. Wśród uczestników (ponad 150 osób) byli: dyrektorzy, nauczyciele, pedagodzy, pielęgniarki szkolne, kuratorzy sądowi, wizytatorzy oraz pracownicy samorządowi.

Podczas spotkania prelegenci poruszyli m.in. problem wpływu technologii cyfrowych na funkcjonowanie mózgu dziecka i nastolatka, zwrócili uwagę na diagnozowanie cyberzaburzeń u ludzi młodych, a także przeanalizowali zależności pomiędzy cyberuzależnieniem a używaniem substancji psychoaktywnych. Na koniec dyskutowano o tym, jak wesprzeć dzieci i młodzież w dobie cyfryzacji życia wynikającej z pandemii.

Zdaniem dr hab. Mariusza Jędrzejko, prof. Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, skala problemu związanego z cyberzaburzeniami oraz cyberuzależnieniem jest coraz większa. Porównując wszystkie zaburzenia, które dotyczą młodych ludzi, to problem cyberzaburzeń i cyberuzależnień jest tym najszybciej rozwijającym się. Dotyczy on co dziesiątego rodzica i jednej trzeciej młodego pokolenia. To nie technologia jest zła, ale sposób, w jaki z niej korzystamy – stwierdził Pan Profesor.

Do czynników sprzyjających uzależnieniu należą m.in.:

- przyzwolenie dorosłych na wielogodzinne spędzanie czasu przed komputerem (opiekunowie niejednokrotnie czują się wówczas zwolnieni ze swych obowiązków wobec dzieci, bywają zadowoleni, że ich podopieczni „bezpiecznie” i w zasięgu ich wzroku spędzają popołudnia oraz wieczory),

- zaniechania opiekuńczo-wychowawcze rodziców, pozostawianie dzieciom dużej swobody oraz na co dzień brak kontroli i właściwej organizacji czasu wolnego swoich pociech,
- łatwość dostępu (dzieci mogą korzystać z komputera oraz internetu w domu, w szkole, u znajomych, niemalże wszędzie, bo choćby poprzez telefon komórkowy).

Nadużywanie, przecenianie komputera, tabletu lub smartfona oraz niekontrolowana, wielogodzinna aktywność dziecka przed ekranem, niewątpliwie jest prostą drogą do uzależnienia. Niepokój dorosłych powinny wzbudzić przede wszystkim:

- spędzanie przez młodego człowieka każdej wolnej chwili w internecie,
- zamykanie się dziecka w swoim pokoju,
- osłabienie więzi rodzinnych (konflikty, niechęć w stosunku do rodziców, drażliwość, podenerwowanie, kłótność),
- obojętność oraz uchylanie się od obowiązków domowych, szkolnych oraz innych, którymi dotychczas dziecko się zajmowało,
- zaniechanie lub zerwanie dotychczasowych relacji z koleżankami lub kolegami,
- funkcjonowanie w odrealnionym, wirtualnym świecie (przestaje mieć znaczenie to, co dawniej było dla dziecka istotne w realnej rzeczywistości),
- rezygnacja z alternatywnych form wypoczynku lub spędzania czasu wolnego (np. spotkań z przyjaciółmi, uprawiania sportu, zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych),
- pojawienie się nowych, niepokojących zachowań, które mogą być związane ze szkodliwymi oddziaływaniami w internecie (agresywnymi grami, filmami, przemocą, nagabywaniem, itp.),
- napięcie nerwowe występujące w przypadku braku możliwości dostępu do komputera i sieci,
- próby ograniczenia czasu spędzanego przed komputerem kończące się niepowodzeniem,
- zaburzenia sfery emocjonalnej (mogą one być związane z przeciążeniem informacyjnym oraz ze zmianą trybu życia, wielogodzinną – w tym też nocną – aktywnością przed komputerem),
- objawy fizjologiczne (zacerwienie i ból oczu, pogorszenie wzroku, dolegliwości pleców, przedramion, ramion, dłoni, głowy, senność).

Uzależnienie może doprowadzić do wielu dolegliwości, a nawet chorób, zaburza ono ponadto funkcjonowanie dziecka, a przede wszystkim bardzo niekorzystnie wpływa na nieukształtowaną jeszcze psychikę oraz osobowość młodego człowieka. Do najbardziej charakterystycznych skutków uzależnienia od elektroniki i internetu można zaliczyć:

- niskie poczucie własnej wartości (ukształtowane m.in. wskutek ciągłej dezaprobaty ze strony innych),
- obojętność lub wrogość w relacjach rodzinnych, unikanie kontaktów z domownikami (zabierają oni cenny czas, który można spędzić ze smartfonem lub przed komputerem, poza tym dziecko nie przyjmuje do wiadomości, że jest uzależnione, twierdzi, iż jest bezpodstawnie o to oskarżane),
- zanik kontaktów z rówieśnikami w wyniku izolacji od nich oraz nieumiejętności nawiązywania nowych relacji,
- utrata dotychczasowych zainteresowań,
- zmiany zachowania nasilone szczególnie mocno w sytuacji kontaktów z cyberprzemocą, materiałami pornograficznymi, itp. (apatia, depresje, rozdrażnienie, zniechęcenie, pobudzenie, przemoc fizyczna, werbalna, brak wrażliwości na to, co odczuwają inni),
- osłabienie siły woli oraz motywacji do podejmowania jakiegokolwiek wysiłku niezwiązanego z działaniami na smartfonie lub komputerze,
- nieradzenie sobie z lękiem, złością, nudą, smutkiem, samotnością oraz innymi trudnymi emocjami,
- spadek sprawności psychicznej (przemęczenie, rozkojarzenie, trudności z koncentracją uwagi na wszystkim, co nie jest związane z aktywnością w cyberprzestrzeni),
- problemy w szkole (w kontaktach z innymi, ale też z nauką – zaniebywanie obowiązków, pogorszenie ocen, brak promocji do następnej klasy),
- zaburzenia rytmu dobowego (dziecko nie dosypia w nocy),
- zaniedbania higieniczne oraz żywieniowe (osoba uzależniona nie ma czasu, by w sposób szczególnie tym się zajmować),
- choroby somatyczne.

Rodzice muszą mieć świadomość, że problem niezauważony lub bagatelizowany narasta i może doprowadzić do nieodwracalnych skutków. Wychowawcy, nauczyciele, pedagodzy mają obowiązek reagowania w przypadku zaobserwowania zagrożenia, zaś w sytuacji ucznia dotkniętego uzależnieniem lub cyberprzemocą, konieczne jest natychmiastowe uzmysłowienie tego jego rodzicom. Szkoła powinna wskazać także na możliwe formy pomocy, a w szczególności zalecić podjęcie specjalistycznej terapii, by możliwe było właściwe i jak najszybsze rozpoczęcie procesu zdrowienia ucznia uzależnionego, czy też narażonego na przemoc płynącą z internetu.

Prof. Jędrzejko założył w Józefowie pierwszy i jedyny w Polsce Ośrodek Wsparcia dla Dzieci i Dorosłych z zaburzeniami i uzależnieniami, który leczy cyberzaburzenia. Często trafiają do niego dzieci i młodzież, która wykazuje już głębokie zaburzenia.

Podczas konferencji zwrócono uwagę na to, że aby praca z dziećmi i młodzieżą miała sens, aby terapia mogła przynieść oczekiwany skutek, potrzebne są zmiany zachowań w najbliższym otoczeniu – w domu. Jeżeli wymagamy od dziecka, aby przy obiedzie nie siedziało z telefonem w ręku, to sami musimy się tak zachowywać.

Agnieszka Taper w swoim wystąpieniu skupiła się na tzw. cyfrowych dzieciach – ich charakterystyce oraz modelowaniu relacji dzieci-technologie cyfrowe. Dla młodych ludzi cały świat jest w mediach społecznościowych (Facebook, Messenger, TikTok, Instagram, Snapchat, Omegle, Chatroulette). Stąd nowe zagrożenia: sexting, cyberprzemoc, nadmierna otwartość, brak zahamowań, patostreamerzy, szkodliwe treści, fake newsy i inne.

Prelegentka zwróciła uwagę na higienę cyfrową, przytoczyła wskazania WHO (2019) w tym zakresie:

- dzieci poniżej 1 roku życia i w pierwszym roku życia nie powinny być w ogóle eksponowane na ekran;
- dla dzieci w wieku od 2 do 4 lat czas przed ekranem, zawsze pod kontrolą osoby dorosłej, nie powinien przekraczać 1 godziny dziennie, im mniej, tym lepiej;
- dla dzieci w wieku od 5 do 17 lat czas przed ekranem nie powinien przekraczać 2 godzin dziennie, im mniej, tym lepiej.

Rodzice/opiekunowie powinni pamiętać o ważnych zasadach dotyczących higieny cyfrowej:

- sen nastolatka to 8-10 godzin dziennie,
- ustal zakres godzin spędzonych przed ekranem w dni szkolne i w dni wolne od nauki,
- najpierw obowiązki, potem rozrywka,
- telefon poza pokojem w nocy (z dala od łóżka),
- wyłączone powiadomienia,
- w trakcie nauki wycisz telefon.

Wariant optymalny, według Agnieszki Taper, to:

- 3-4 dni w tygodniu – do 1,5 godziny dziennie – tylko pod kontrolą, koniec o godz. 20.00;
- klasy 0-3 szkoły podstawowej – 5-6 dni w tygodniu – do 2 godzin dziennie; filtr rodzicielski, koniec o godz. 20.00;
- klasy 4-6 szkoły podstawowej – 1 dzień w tygodniu bez TC, filtr rodzicielski, maksymalnie 2,5 godziny dziennie, koniec o godz. 21.00.

Podstawą domowej edukacji medialnej powinno być: ustalenie zasad korzystania z TC, stosowanie filtrów rodzicielskich, nauczanie dziecka netykiety, aplikacje adekwatne do wieku dziecka, dbałość o higienę cyfrową.

Czy problem cyberzaburzeń w podobnej skali występuje w regionie słupskim i czy istnieje zależność między występowaniem cyberuzależnień a używaniem substancji psychoaktywnych – o tym w swoim wystąpieniu zastanawiała się Anna Blok – specjalistka psychoterapii uzależnień. Do Poradni Leczenia Uzależnień w Centrum Zdrowia Psychicznego w Słupsku trafiają głównie młodzi ludzie uzależnieni lub ryzykownie używający substancje psychoaktywne. Rzadko zgłaszają się pacjenci z samym problemem cyberuzależnień. Natomiast w trakcie zbierania wywiadu, stawiania diagnozy, można u nich zaobserwować współwystępowanie innych uzależnień, np. internet, hazard, gry offline, online. Większość użytkowników substancji psychoaktywnych swoją wiedzę i informacje na temat substancji czerpie przede wszystkim z internetu – ze stron dedykowanych tematyce substancji psychoaktywnych (fora internetowe, kanał YouTube, blogi). U większości, pierwsze użycie substancji było zazwyczaj poprzedzone pić alkoholu lub paleniem tytoniu. Osoby mające problem z cyberuzależnieniem częściej miały doświadczenia z marihuaną, częściej przyjmowały również leki psychotropowe i uspokajające. Wnioski te nie upoważniają jednak do postawienia tezy o zależnościach między cyberuzależnieniem a uzależnieniem od substancji psychoaktywnych – stwierdziła Anna Blok.

1 kwietnia 2020 roku Centrum Zdrowia Psychicznego w Słupsku przystąpiło do realizacji programu pilotażowego, mającego na celu przetestowanie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej, opartej na centrach zdrowia psychicznego, w aspektach: organizacji, finansowania, jakości oraz dostępności do świadczeń opieki zdrowotnej. O realizacji programu i jego głównych założeniach opowiedziała w swoim wystąpieniu Małgorzata Jarystow, kierowniczka Centrum Zdrowia Psychicznego w Słupsku. Program pilotażowy zakłada odejście od modelu psychiatrii stacjonarnej (azyłowej) na rzecz świadczeń udzielanych w warunkach ambulatoryjnych, w miejscu zamieszkania pacjenta.

Ostatnim punktem konferencji był panel dyskusyjny „Wsparcie dzieci i młodzieży w dobie cyfryzacji życia wynikającej z pandemii”. Zaproszeni goście stwierdzili, że pandemia covid-19 dotknęła praktycznie wszystkie sfery życia. Wizja przyszłości, polegająca na cyfryzacji edukacji, wydarzyła się praktycznie z dnia na dzień, a od tych procesów nie ma odwrotu. Pandemia przyspieszyła rewolucję cyfrową w obszarze edukacji i na rynku pracy. W procesie globalnej cyfryzacji powinniśmy upatrywać wiele zalet, jednak wszystkie udogodnienia i wsparcia otrzymywane z sieci niosą również zagrożenia, w wyniku czego narastają problemy mające wpływ na społeczne funkcjonowanie człowieka. Znacząca część rodziców nie ma świadomości,

z jaką siłą i intensywnością współczesne technologie cyfrowe i zawarte w nich treści, oddziałują na dzieci i nastolatki. Edukacja rodziców w tym zakresie, szczególnie poszerzanie praktycznych kompetencji, jest wymogiem czasu. Mechanizmy cyberzaburzeń, w przeciwieństwie do większości uzależnień od substancji, są uleczalne. Wymagają bardzo konsekwentnego postępowania, a następnie modelowania relacji dziecko – cybernarzędzia. Jest wielce prawdopodobne, że ucieczki dzieci i nastolatków w cyberświat są następstwem coraz słabszych i nieregularnych więzi społecznych pomiędzy nimi, a ich rodzicami. Im większa atomizacja członków rodziny, tym większe ryzyko cyberzaburzeń.

Do podstawowych przyczyn rozwoju cyberprobleatów uczestnicy dyskusji zaliczyli: zbyt szybkie wprowadzanie dziecka do cyfrowego świata, dostarczanie dziecku treści i wzorów medialnych zbyt trudnych dla jego percepcji, niezrozumiałych psychospołecznie i emocjonalnie, zbyt długie przebywanie przed i z cybertechnologiami, brak alternatywnych form aktywności, zanik ruchu, brak hobby, jednoobszarowe zainteresowania, niski poziom kompetencji rodziców w zakresie edukacji medialnej, presja rynku na kupowanie dzieciom nowych cybertechnologii. W świecie cyfrowym cyberzaburzenia są rzeczywistością i są rodzajem zaburzenia psychicznego. Wszystkie stany lękowe, niepewność pozycji w grupie rówieśniczej, kłopoty w relacji z rodzicami oraz niepowodzenia osobiste i edukacyjne, zwiększają ryzyko ucieczki w sieć, a tym samym wystąpienie cyberzaburzeń.

Na zakończenie spotkania wszyscy jego uczestnicy podkreślili zgodnie, że stacjonarna konferencja na temat nadużywania urządzeń cyfrowych oraz mediów, po długim okresie izolacji spowodowanej pandemią, była okazją do spotkania w realnym (nie wirtualnym) świecie. Dała możliwość spotkania znajomych nauczycieli, a tym samym była szansą na odbudowywanie zaburzonych relacji międzyludzkich.

Bibliografia:

Mariusz Z. Jędrzejko, Agnieszka Taper, Tomasz Kozłowski, Cyberzaburzenia cyberuzależnienia, Wyd. Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, 2020

Irena Czyż

Konsultant ds. promocji zdrowia i aktywności sportowej oraz przedmiotów przyrodniczych w ODN w Słupsku. Organizator i koordynator wszystkich konferencji z cyklu „Zdrowie dzieci i młodzieży”.

Władysława Hanuszewicz

Inauguracja Specjalistycznego Centrum Wspierającego Edukację Włączającą w Nowym Dworze Gdańskim

Miałam przyjemność uczestniczyć w konferencji pt. „Szanuj, czuj, włącz się, edukuj, wychowuj...” promującej utworzenie pilotażowego modelu Specjalistycznego Centrum Wspierającego Edukację Włączającą w Nowym Dworze Gdańskim. Spotkanie odbyło się 28 kwietnia 2022 r. w Żuławskim Ośrodku Kultury. W inauguracji projektu wzięli udział: m.in. Tomasz Szczotka – Dyrektor Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. Ireny Sendlerowej w Nowym Dworze Gdańskim, Małgorzata Bielang – Pomorski Kurator Oświaty, Agnieszka Pietryka – kierownik projektu oraz główny ekspert ds. procedur i realizacji projektów grantowych w Ośrodku Rozwoju Edukacji, Dariusz Majorek – dyrektor Oddziału PFRON w Gdańsku. Licznie przybyli też przedstawiciele władz samorządowych, dyrektorzy i pracownicy szkół, przedszkoli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, jednostek organizacyjnych powiatu nowodworskiego, placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli z Gdańska, Elbląga i Słupska, a także przedstawiciele placówek kształcenia specjalnego z województwa pomorskiego. Głównym celem konferencji było zaprezentowanie utworzonego przez powiat nowodworski, Specjalistycznego Centrum Wspierającego Edukację Włączającą (SCWEW). Model SCWEW powstał w wyniku prac zespołów Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Ośrodka Rozwoju Edukacji, we współpracy m.in. z przedstawicielami szkół ogólnodostępnych, placówek kształcenia specjalnego, organów prowadzących, placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, uczelni, organizacji pozarządowych oraz przedstawicieli partnerów społecznych.

Celem nowej instytucji jest m.in. promowanie idei edukacji włączającej oraz wsparcie szkół ogólnodostępnych w doskonaleniu tego procesu. Uroczystego otwarcia konferencji dokonał Jacek Gross – Starosta Nowodworski, który przywitał wszystkich gości i przedstawił główne założenia realizowanego przez powiat grantu. Następnie głos zabarała Małgorzata Bielang – Pomorski Kurator Oświaty, która odczytała list od Przemysława Czarnka – Ministra Edukacji i Nauki. Pani Kurator poinformowała, iż SCWEW w Nowym Dworze Gdańskim jest jedynym, który powstał na terenie województwa pomorskiego. Podkreśliła, że edukacja włączająca jest przyszłością naszego systemu i dlatego nie można traktować jej przedmiotowo, ważne jest zatem propagowanie jej idei w społeczeństwie.

Część merytoryczną otworzyło wystąpienie prof. dr hab. Beaty Jachimczak pn.: „Nie taki diabeł straszny jak go malują”, w którym prelegentka odniosła się do problemu osób niepełnosprawnych ruchowo i ich ograniczeń, w kontekście wciąż jeszcze obecnych barier w najbliższym otoczeniu. Kolejnym prelegentem był prof. dr hab. Amadeusz Krause, którego wystąpienie miało tytuł „Edukacja włączająca – krytyczne myślenie – osoby niepełnosprawne intelektualnie i ich postrzeganie przez społeczność lokalną”. Leszek Dowgiałło bardzo obrazowo przedstawił zagadnienie pn. „Ucieczka czy krzyk o pomoc”, ukierunkowując uwagę uczestników na sposób udzielenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej osobom z niepełnosprawnościami i ich rodzinom. W programie konferencji znalazły się też wystąpienia: Agnieszki Pietryki pn.: „SCWEW – od Modelu do praktyki edukacyjnej” oraz Małgorzaty Borowskiej-Leszczyszyn pn.: „SCWEW z perspektywy koordynatorów szkolnych”. Zwieńczeniem części merytorycznej była prezentacja pt.: „Specjalistyczne Centrum Wspierające Edukację Włączającą w działaniu”, którą omówiły nauczycielki – specjalistki z nowoutworzonego Centrum w Nowym Dworze Gdańskim. W końcowej części spotkania wystąpili: Dariusz Majorek – dyrektor Oddziału PFRON w Gdańsku oraz Iwona Zaborowska – kierownik merytoryczny OWiT w Nowym Dworze Gdańskim. Prelegenci skupili się na centrach informacyjno-doradczych dla osób z niepełnosprawnością. Nowością w systemie jest Ośrodek Wsparcia i Testów (OWiT), który został utworzony przez powiat w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Ireny Sendlerowej w Nowym Dworze Gdańskim. Konferencję zakończyła Barbara Ogródowska – Wicestarosta Nowodworska, która podziękowała wszystkim za przybycie i wspólnie spędzony czas. Podziękowała zespołowi specjalistów za przygotowanie konferencji, a młodym artystom za wspaniałą oprawę. Wyraziła również nadzieję, iż realizacja pilotażowego modelu SCWEW skutecznie zaowocuje i efekty tegoż działania przyczynią się do podniesienia jakości współpracy pomiędzy placówkami oświatowymi.

Władysława Hanuszewicz

Nauczyciel konsultant ds. wspomaganie nauczycieli w zakresie pracy z uczniami niepełnosprawnymi i z zaburzeniami rozwoju.

dr Kinga Mielczarek

Matura z języka polskiego w roku 2023 i 2024 – wymagania egzaminacyjne

W roku 2023 i 2024 egzamin ósmoklasisty oraz egzamin maturalny będą przeprowadzane na podstawie wymagań egzaminacyjnych, a nie – jak miało to miejsce do roku 2020 włącznie – na podstawie wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Zmiana ta wynika przede wszystkim z konieczności dostosowania wymagań egzaminacyjnych do specyfiki kształcenia związanej z epidemią SARS-CoV-2.¹

Zmiany na liście lektur obowiązkowych. Pozycje usunięte

Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Jan Kochanowski, psalmy, w tym <i>Psalm 13</i> , <i>Psalm 47</i>	Arystofanes, <i>Chmury</i>
William Szekspir, <i>Romeo i Julia</i>	Wergiliusz, <i>Eneida</i> (fragmenty)
Bolesław Prus, <i>Z legend dawnego Egiptu</i>	François Rabelais, <i>Gargantua i Pantagruel</i> (fragmenty)
Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i> (tom I – <i>Jesień</i>)	Wybrane utwory poetyckie z romantycznej literatury europejskiej, w tym wybrane wiersze angielskich poetów jezior
Stefan Żeromski, <i>Rozdziobią nas kruki, wrony...</i>	Jorge Luis Borges, wybrane opowiadania
Witold Gombrowicz, <i>Ferdydurke</i> , (fragmenty)	Janusz Głowacki, <i>Antygona w Nowym Jorku</i>
Józef Mackiewicz, <i>Droga donikąd</i> (fragmenty)	Wybrane eseje Jerzego Stempowskiego
Antoni Libera, <i>Madame</i>	Wybrane teksty z aktualnych numerów miesięczników oraz kwartalników literackich i kulturalnych
Ryszard Kapuściński, <i>Podróże z Herodotem</i> (fragmenty)	
Wybrane wiersze następujących poetów: Kazimiera Iłakowiczówna, Halina Poświatowska, Jan Polkowski	
Powojenna piosenka literacka – wybrane utwory Wojciecha Młynarskiego oraz wybrane teksty Kabaretu Starszych Panów, a także utwory w wykonaniu Ewy Demarczyk	

Zmiany na liście lektur obowiązkowych. Pozycje przeniesione z poziomu podstawowego na poziom rozszerzony

Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Zygmunt Krasiński, <i>Nie - Boska komedia</i>	Zygmunt Krasiński, <i>Nie - Boska komedia</i>
Homer, <i>Odyseja</i> (fragmenty)	Homer, <i>Odyseja</i> (fragmenty)
Wybrane wiersze następujących poetów: Józefa Czechowicza, Tadeusza Gajcego, Mirona Białoszewskiego	Wybrane wiersze następujących poetów: Józefa Czechowicza, Tadeusza Gajcego, Mirona Białoszewskiego

1. Patrz: Wymagania egzaminacyjne obowiązujące na egzaminie maturalnym w roku 2023 i 2024 <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wymagania-egzaminacyjne-obowiazujace-na-egzaminie-maturalnym-w-roku-2023-i-2024> (dostęp: 06.04.2022)

**Lista lektur obowiązkowych w latach
szkolnych 2022/2023 i 2023/2024
(zgodna z wymaganiami
egzaminacyjnymi)**

Poziom podstawowy

- Biblia, w tym fragmenty *Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleeta, Pieśni nad Pieśniami, Księgi Psalmów, Apokalipsy św. Jana*
- Jan Parandowski, *Mitologia*, część I *Grecja*
- Homer, *Iliada* (fragmenty)
- Sofokles, *Antygona*
- *Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu* (fragmenty)
- *Legenda o św. Aleksym* (fragmenty)
- *Lament świętokrzyski* (fragmenty)
- *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią* (fragmenty)
- *Pieśń o Rolandzie* (fragmenty)
- Gall Anonim, *Kronika polska* (fragmenty)
- Dante Alighieri, *Boska Komedia* (fragmenty)
- Jan Kochanowski, *Odprawa posłów greckich*
- Piotr Skarga, *Kazania sejmowe* (fragmenty)
- Jan Chryzostom Pasek, *Pamiętniki* (fragmenty)
- William Szekspir, *Makbet*
- Moliere, *Skąpiec*
- Adam Mickiewicz, *Konrad Wallenrod, Dziady cz. III*
- Juliusz Słowacki, *Kordian*
- Bolesław Prus, *Lalka*
- Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*
- Henryk Sienkiewicz, *Potop*
- Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*
- Stanisław Wyspiański, *Wesele*
- Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*
- Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu, Ludzie, którzy szli*
- Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*
- Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*
- Albert Camus, *Dżuma*
- George Orwell, *Rok 1984*
- Sławomir Mrożek, *Tango*
- Marek Nowakowski, *Raport o stanie wojennym* (wybrane opowiadanie), *Góra „Edek”* (z tomu *Prawo prerii*)
- Jacek Dukaj, *Katedra* (z tomu *W kraju niewiernych*)
- Andrzej Stasiuk, *Miejsce* (z tomu *Opowieści galicyjskie*)
- Olga Tokarczuk, *Profesor Andrews w Warszawie* (z tomu *Gra na wielu bębenkach*)
- Ponadto z zakresu szkoły podstawowej:
- Ignacy Krasicki, bajki
- Adam Mickiewicz, *Dziady cz. II, Pan Tadeusz*
- Juliusz Słowacki, *Balladyna*.

Poziom rozszerzony

- Homer, *Odyseja* (fragmenty)
- Arystoteles, *Poetyka, Retoryka* (fragmenty)

- Platon, *Państwo* (fragmenty)
- św. Augustyn, *Wyznania* (fragmenty)
- św. Tomasz z Akwinu, *Summa teologiczna* (fragmenty)
- Michel de Montaigne, *Próby* (fragmenty)
- William Szekspir, *Hamlet*
- Juliusz Słowacki, *Lilla Weneda*
- Zygmunt Krasiński, *Nie-Boska Komedia*
- realistyczna lub naturalistyczna powieść europejska (Honoré de Balzac, *Ojciec Goriot* lub Charles Dickens, *Klub Pickwicka*, lub Mikołaj Gogol, *Martwe dusze*, lub Gustaw Flaubert, *Pani Bovary*)
- Stanisław Wyspiański, *Noc listopadowa*
- Franz Kafka, *Proces* (fragmenty)
- Michał Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*
- Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*
- Bruno Schulz, wybrane opowiadania z tomu *Sklepy cynamonowe*
- Tadeusz Konwicki, *Mała Apokalipsa*
- Sławomir Mrożek, wybrane opowiadania

Inne lektury obowiązkowe (zgodne z podstawą programową), do których również można się odwołać

Poziom podstawowy

- William Szekspir, *Romeo i Julia*
- Bolesław Prus, *Z legend dawnego Egiptu*
- Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (tom I – *Jesień*)
- Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony...*
- Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (fragmenty)
- Józef Mackiewicz, *Droga donikąd* (fragmenty)
- Antoni Libera, *Madame*
- Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem* (fragmenty)

Poziom rozszerzony

- Arystofanes, *Chmury*
- Wergiliusz, *Eneida* (fragmenty)
- François Rabelais, *Gargantua i Pantagruel* (fragmenty)
- Jorge Luis Borges, wybrane opowiadanie
- Janusz Głowacki, *Antygona w Nowym Jorku*

**Egzamin maturalny
z języka polskiego od 2023 roku**

I. Część ustna

– bez określania poziomu egzaminu

Czas trwania egzaminu – 30 minut

- 15 minut – przygotowanie do odpowiedzi
- 15 minut – wypowiedzi monologiczne oraz rozmowa z komisją egzaminacyjną

Zadania na egzaminie

- Zestaw składający się z dwóch zadań

Liczba punktów – 30 punktów

Elementy egzaminu

- Wypowiedzi monologowe zdającego dotyczące zadań z wylosowanego zestawu egzaminacyjnego.
- Rozmowa z zespołem przedmiotowym.

Opis zestawu zadań egzaminacyjnych. Zestaw zadań składa się z dwóch zadań:

Zadanie 1.

Zawiera zagadnienie sprawdzające znajomość treści i problematyki lektury obowiązkowej – zamieszczonej w podstawie programowej na poziomie podstawowym do realizacji w całości lub we fragmentach – i tworzenie wypowiedzi na jej temat z uwzględnieniem wybranego kontekstu. Uczeń z **listy puli pytań jawnych** – ogłoszonych przez dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej².

Zadanie 2.

Dotyczy zagadnienia związanego z literaturą lub innymi dziełami sztuki albo językiem.

II. Część pisemna – poziom podstawowy

Czas trwania egzaminu – 240 minut

Charakter egzaminu – przedmiot obowiązkowy

Liczba punktów – 60

Zadania na egzaminie:

- zamknięte: wyboru wielokrotnego, prawda/fałsz, na dobieranie
- otwarte: z luką, krótkiej odpowiedzi
- rozszerzonej odpowiedzi
- wypracowanie.
- **Część 1.** Obejmuje zestawienie dwóch tekstów na zbliżony temat oraz zadań dotyczących tych tekstów – uczeń może uzyskać 10 punktów,
- **Część 2.** Zawiera zadania sprawdzające wiadomości i umiejętności z zakresu historii i teorii literatury oraz języka – 15 punktów,
- **Część 3.** Zawiera dwa tematy wypracowania do wyboru. Nie jest określona forma gatunkowa wypowiedzi – 35 punktów.

2. Komunikat dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 1 września 2021 r. w sprawie listy jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego w roku 2023. Aneks 2023 (25 lutego ukazał się projekt aneksu do Komunikatu, w którym wykreślone zostały pytania do lektur pominiętych w wymaganiach egzaminacyjnych) https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/komunikaty/Aneks_EM_Komunikat_o_egzaminie_ustnym_z_j%C4%99zyka_polskiego_Formu%C5%82a%202023.pdf (dostęp: 06.04.2022)

Zadania w części 1.**Język polski w użyciu:**

- dotyczą poszczególnych tekstów zamieszczonych w arkuszu egzaminacyjnym, a także wymagają skonfrontowania tych tekstów
- sprawdzają umiejętności z zakresu języka/retoryki (środków językowych)
- łączą wymagania z różnych obszarów podstawy programowej, np. rozumienie tekstu i zagadnienia językowe (np. środki retoryczne)
- mogą zawierać odniesienia do innych utworów (cytaty), wymagające zderzenia treści/przesłania cytatu z sensami zamieszczonego w arkuszu egzaminacyjnym tekstu lub tekstów.

Zadania w części 2.**Test historycznoliteracki**

W tej części znajdują się co najmniej 2 zadania egzaminacyjne dotyczące każdej z wymienionych poniżej grup okresów literackich:

- **starożytność** (antyki i Biblia) – **oświecenie** – za rozwiązanie wszystkich zadań będzie można uzyskać maksymalnie 5 pkt;
- **romantyzm** – **Młoda Polska** – za rozwiązanie wszystkich zadań dotyczących tych okresów będzie można uzyskać maksymalnie 6 pkt;
- **20-lecie międzywojenne** – **współczesność** – za rozwiązanie wszystkich zadań dotyczących tych okresów będzie można uzyskać maksymalnie 4 pkt;

Taki przydział punktów będzie w tych dwóch latach (tj. 2023 i 2024) stały.

Wypracowanie³

Zdający samodzielnie tworzy wypracowanie na wybrany przez siebie temat, nie krótsze niż **300 wyrazów**. W każdym temacie są wskazane **4 elementy**, które zdający **musi** uwzględnić w wypracowaniu, tj.:

- dwa utwory literackie, w tym jeden wskazany jako obowiązkowy w liście lektur zamieszczonej w arkuszu egzaminacyjnym,
- dwa konteksty pogłębiające rozumienie omawianych utworów do wyboru spośród: historycznoliterackiego, teoretycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego⁴.

3. Zachęcam do zapoznania się materiałami dodatkowymi pn. *Kontekstowe czytanie utworu literackiego* https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/materialy_dodatkowe/20220113%20Materia%C5%82y%20dodatkowe%201_Konteksty.pdf dostęp online 06.04.2022

4. Warto podkreślić, że uczeń nie musi odwoływać się do dwóch różnych kontekstów, mogą być to dwa konteksty z tej samej kategorii

Na egzaminie maturalnym **na obu poziomach** maturzysta jako lekturę obowiązkową będzie mógł przywołać:

1. lekturę z poziomu podstawowego lub rozszerzonego z listy lektur obowiązkowych, zamieszczonej w wymaganiach egzaminacyjnych,
2. lekturę wskazaną jako obowiązkową w podstawie programowej w zakresie podstawowym lub rozszerzonym, która nie została wpisana do wymagań egzaminacyjnych.

Przykładowe tematy⁵

Temat 1: Podróżowanie jako sposób na poznanie świata i samego siebie. W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej
- innego utworu literackiego
- wybranych kontekstów.

Temat 2: Miłość – inspiruje, ale czasem podcina skrzydła. W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej
- innego utworu literackiego
- wybranych kontekstów

Część pisemna – poziom rozszerzony

Czas trwania egzaminu – 210 minut

Charakter egzaminu – przedmiot nieobowiązkowy

Liczba wyrazów – 500

Liczba punktów – 35

Zadania na egzaminie: Wypracowanie

5. Patrz: Arkusz pokazowy – Egzamin maturalny z języka polskiego. Poziom podstawowy https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/materialy_dodatkowe/pokazowe/Polski_PP/MPOP-P2-100-2203.pdf dostęp online 06.04.2022

Przykładowe tematy⁶

Temat 1: Gry z historią. Opowieść o przeszłości w dziełach literatury polskiej. Omów tematy, problemy, sposoby kreowania świata przedstawionego. W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

Temat 2: *Kształtowanie własnej tożsamości [...] wiąże się z poczuciem odkrywania „ja” i własnego miejsca na świecie, poczuciem bycia całością oraz tworzeniem fundamentów do dalszego rozwoju. Poszukiwanie tożsamości jest jednym z najistotniejszych i najtrudniejszych zadań w ciągu całego życia człowieka. To, kim się czujemy, z jakimi wartościami się utożsamiamy, wpływa na nasze wybory życiowe, pełnione funkcje w społeczeństwie, wchodzenie w nowe role i determinuje naszą przyszłość.* (Miroslaw Babiarz, Paweł Garbuzik)

Tożsamość jednostki. Rozważ, jaką rolę w fabule dzieła literackiego pełni kreacja bohatera literackiego. Punktem wyjścia do rozważań uczyn fragment tekstu Miroslawa Babiarza oraz Pawła Garbuzika.

W pracy odwołaj się do:

- *Hamleta* Williama Szekspira
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

6. Patrz: Arkusz pokazowy – Egzamin maturalny z języka polskiego. Poziom rozszerzony https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/materialy_dodatkowe/pokazowe/Polski_PR/MPOP-R0_100_2203.pdf (dostęp: 06.04.2022)

dr Kinga Mielczarek

Doradczyni metodyczna nauczycieli języka polskiego, nauczycielka dyplomowana w II Liceum Ogólnokształcącym im. A. Mickiewicza w Słupsku, MIE Expert Microsoft.

CK CENTRALNA
KOMISJA
EGZAMINACYJNA

Centralna Komisja Egzaminacyjna

udostępnia materiały informacyjno-szkoleniowe:

1. Kontekstowe czytanie utworu literackiego
2. Funkcjonalne wykorzystanie utworów literackich w wypracowaniu
3. Kompetencje literackie i kulturowe w wypracowaniu na poziomie rozszerzonym
4. Argumentacja w wypracowaniu maturalnym
5. Erudycyjność w wypracowaniu maturalnym
6. Analiza wypracowania na poziomie rozszerzonym
7. Notatka syntetyzująca

Ze strony: <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/materialy-dodatkowe/materialy-informacyjno-szkoleniowe/>

Tatiana Słojka

Nauczycielskie warsztaty rękodzieła

Sztuka filcowania należy do najstarszych w dziedzinie włókiennictwa. Jej początki sięgają tysiące lat p.n.e. W Polsce, jak i w całej Europie, filc rozpowszechnił się między XII-XVII w. Aktualnie obserwujemy powrót do mody filcowych wyrobów, które cieszą się coraz większą popularnością. Własnoręcznie wykonane dekoracje są z pewnością oryginalne i niepowtarzalne, a technika filcowania nie wymaga posiadania specjalnych umiejętności, pozwala w nieskomplikowany sposób rozwijać swój potencjał artystyczny, tworząc przy tym unikatowe przedmioty.

Rozróżnia się dwie podstawowe techniki filcowania: na mokro, z użyciem ciepłej wody i mydła oraz na sucho. Filcowanie na sucho polega na nakłuwaniu wełny chesankowej specjalną igłą do filcowania w celu nadania jej pożądanego kształtu.

Warsztaty z wykorzystaniem tej techniki cieszą się dużym zainteresowaniem nauczycieli różnych specjalności wszystkich etapów edukacyjnych. W tym roku szkolnym odbyło się kilka edycji, między innymi o tematyce bożonarodzeniowej i wielkanocnej. Każdy uczestnik własnoręcznie wykonał pracę, co sprawiło mu ogromną radość i dało satysfakcję. Wspaniałe krasnale, zające, kury i baranki powędrowały do domów wraz z uczestnikami artystycznych warsztatów.

Zachęcam wszystkich zainteresowanych nauczycieli do spróbowania swoich sił w sztuce rękodzielniczej, które będą inspiracją do kreatywnych zajęć z uczniami. W nowym roku szkolnym w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku znajdziecie Państwo bogatą ofertę warsztatów, między innymi: filcowanie na sucho i mokro, malowanie na tkaninach, robienie mydła, papieroplastyka, mozaika. Będzie to okazja do spotkania i wspólnych działań artystycznych.

Tatiana Słojka

Konsultant ds. nauczania kreatywnego i wspomaganie nauczycieli języków obcych w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku. Ekspert w zakresie prowadzenia warsztatów rękodzielnictwa.

Katarzyna Rydzewska

Europejski wymiar edukacji zawodowej w Zespole Szkół Ekonomicznych w Słupsku

Erasmus+

Projekt współfinansowany w ramach programu Unii Europejskiej Erasmus+

Słupski Ekonomik to szkoła z bogatą tradycją, a jednocześnie nowoczesna i otwarta na wdrażanie europejskich standardów kształcenia, wielokulturowość oraz międzykulturową edukację. Nauczyciele Ekonomika to nauczyciele o wysokich kwalifikacjach zawodowych, którzy realizując strategię „uczenia się przez całe życie” stale podejmują różne wyzwania zawodowe i edukacyjne. Takim wyzwaniem był projekt mobilności kadry pedagogicznej szkoły pt. *“Profesjonalni, Otwarci, Nowocześni i Aktywni, czyli rozwój kompetencji kadry ZSE, w celu podniesienia jakości pracy szkoły”*, współfinansowany ze środków programu Erasmus+. Projekt realizowany był w terminie od 30 września 2020 roku do 30 marca 2022 r., a jego wartość wyniosła **28 221 EURO**. W ramach projektu 10 nauczycieli zrealizowało zagraniczne mobilności w Hiszpanii i we Włoszech. Należy jednak podkreślić, że projekt dotyczył całej społeczności Ekonomika. Nauczyciele po powrocie ze szkoleń i obserwacji chętnie dzielili się wiedzą i doświadczeniem ze swoimi kolegami i koleżankami z pracy oraz wspólnie wdrażali i upowszechniali rezultaty projektu. Wszystkie podjęte działania projektowe były ważnym elementem procesu umiędzynarodowienia edukacji w ZSE i wynikały z Europejskiego Planu Rozwoju Szkoły. Dzięki nim możliwe jest dostosowywanie kształcenia zawodowego do wymogów europejskiego rynku pracy oraz wzmocnienie jakości pracy szkoły.

Nauczyciele Ekonomika zrealizowali kursy i szkolenia w Hiszpanii oraz obserwacje typu job shadowing we Włoszech. W Hiszpanii kursy prowadzone były w takich miastach jak: Malaga, Walencja i Barcelona. Nauczyciele zdobywali tam wiedzę oraz rozwijali umiejętności z zakresu nowoczesnych metod kształcenia, stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych, wykorzystania grywalizacji w edukacji oraz rozwijali kompetencje z zakresu edukacji wielokulturowej i międzykulturowej. Natomiast job shadowing nauczyciele zrealizowali we Włoszech, w Grugliasco w prowincji Turyn. Nauczyciele Zespołu Szkół Ekono-

micznych im. Stanisława Staszica byli gośćmi we włoskiej szkole, w Istituto Tecnico Industriale „E Majorana”. Jest to szkoła mająca bardzo duże doświadczenie w realizacji projektów Erasmus+ oraz będąca ekspertem w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukacji. W tej placówce polscy nauczyciele mieli możliwość obserwacji swoich kolegów podczas realizacji zadań zawodowych. Wymieniali się doświadczeniem i spostrzeżeniami, dzielili wiedzą i uczyli od siebie nawzajem. Dzięki obserwacjom prowadzonym we włoskiej szkole nauczyciele rozwinęli kompetencje w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych, poznali europejskie standardy nowoczesnego nauczania, w tym w międzykulturowych klasach, nawiązali przyjaźnie z nauczycielami z włoskiej szkoły, które w przyszłości mamy nadzieję zaowocują kolejnymi wspólnymi projektami. Ponadto doświadczenie job shadowingu wzmocniło nauczycieli w zakresie lepszego zrozumienia różnorodności kulturowej, poczucia tolerancji i otwartości na zmiany. We Włoszech nauczyciele rozmawiali o polskim i włoskim systemie edukacji, organizacji szkolnictwa branżowego oraz strategiach pracy z młodzieżą w krajach europejskich. Każdy uczestnik mobilności miał przydzielonego mentora z organizacji partnerskiej, który umożliwił nauczycielowi „śledzenie” jego pracy. Uczestnicy projektu po powrocie do kraju zaangażowali się we wdrażanie i upowszechnianie zdobytej wiedzy i umiejętności. Powstały nowe, otwarte zasoby edukacyjne, zrealizowano projekt związany z opracowaniem koncepcji gry edukacyjnej, powstały rekomendacje dotyczące metod pracy z uczniami, w tym ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi, zorganizowano lekcje otwarte, spotkania zespołów przedmiotowych, konkursy, debatę „Czy warto uczyć się przez całe życie”, przeprowadzono zajęcia wychowawcze na temat „Mobilność dla sukcesu”, powstała nowa koncepcja dzielenia się wiedzą między nauczycielami oraz stworzenia dla uczniów narzędzia przydatnego w procesie samokształcenia, zorganizowano festiwal

Nowoczesnych metod uczenia się. Realizacja wszystkich mobilności wzmocniła działania szkoły związane z edukacją włączającą, szczególnie istotną w odniesieniu do zwiększającej się liczby obcokrajowców w szkole.

Wszystkie działania zrealizowane w ramach ww. projektu przyczyniły się do prowadzenia dobrej, otwartej na wielokulturowość edukacji, stosującej eksperymentalne metody kształcenia, innowacje, nowatorskie rozwiązania w erze cyfrowej, propagującej europejskie wzorce zachowań i standardy nauki. Przyczyniły się do wzrostu jakości pracy szkoły. Dzięki wysokim kompetencjom kadry, uczniowie ZSE będą lepiej przygotowani do funkcjonowania na europejskim rynku pracy i do pełnienia różnych ról w społeczeństwie wielokulturowym. Dodatkowo nauczyciele swoją postawą nieustannego poszukiwania wiedzy i nowych rozwiązań w edukacji propagują odpowiednie wzorce zachowań i motywują swoich uczniów do jeszcze większego zaangażowania w pracę oraz własny rozwój, nie tylko zawodowy, także społeczny. A tak o korzyściach z udziału w mobilnościach mówią sami ich uczestnicy:

Maria Rój-Krupińska – nauczycielka języka polskiego oraz koordynatorka projektów mobilności uczniów w ZSE: *Udział w kursie w Madrycie był świadomym wyborem i wynikał z potrzeby nabywania umiejętności wykorzystywania różnorodności kulturowej w procesie edukacji. Zależało mi zarówno na wiedzy teoretycznej, poznaniu metod pracy niwelujących problem wykluczenia w środowisku uczniowskim, jak i praktycznej: zastosowaniu ciekawych i skutecznych rozwiązań w pracy z młodzieżą wymagającą wsparcia. W międzynarodowym środowisku udało się odbyć wiele ciekawych i inspirujących rozmów. Różnorodne zadania w czasie zajęć pozwoliły mi wzbogacić warsztat pracy na lekcjach języka polskiego i języka hiszpańskiego dla cudzoziemców. Wnioski ze szkolenia wykorzystuję przede wszystkim w edukacji międzykulturowej. Udział w kursie w Barcelonie był wyjątkowym doświadczeniem w mojej pracy zawodowej. Jestem nauczycielem, który skupia się przede wszystkim na metodach aktywizujących ucznia i tych, które będą kształciły jego kreatywność. To był główny temat szkolenia. Intensywność i różnorodność wykonywanych zadań, praca w grupie międzynarodowej, wymiana doświadczeń pozwoliły mi na wzbogacenie warsztatu pracy. Szkolenie wzmocniło przede wszystkim moją motywację do pracy i zainspirowało mnie do nowych wyzwań.*

Agata Pawłowska – nauczycielka języka angielskiego, z-ca koordynatora projektów mobilności kadry w ZSE: *Moja mobilność w Walencji dała mi możliwość poznania nauczycieli z innych krajów i wymiany doświadczeń. Jako anglista zawsze cieszę się, gdy mogę*

prowadzić rozmowy w języku angielskim, a podczas tego kursu okazji do rozmów było mnóstwo, zarówno w czasie zajęć jak i podczas integracyjnego wyjazdu poza miasto, kiedy to wspólnie z innymi uczestnikami gotowaliśmy paellę. Tematem kursu w Walencji były technologie informacyjno-komunikacyjne w edukacji. Zdobyta tam wiedzę wykorzystuję podczas prowadzonych przeze mnie lekcji, które urozmaicam użyciem takich aplikacji jak: Canva, Vocaroo, Edpuzzle, Genially oraz innych narzędzi internetowych. Oprócz podnoszenia kompetencji zawodowych mogłam też realizować swoją pasję, którą jest podróżowanie. Walencia to piękne miasto, pełne zabytków, urokliwych miejsc, gdzie szerokie piaszczyste plaże robią wrażenie, a pyszna hiszpańska kuchnia urzeka smakami i różnorodnością potraw.

Joanna Gumienna – nauczycielka przedmiotów zawodowych branży ekonomiczno-administracyjnej w ZSE: *W ramach programu Erasmus+ miałam przyjemność wziąć udział w dwóch kursach: ICT w nauczaniu i uczeniu się oraz Gamifikacja w edukacji, które odbyły się w Hiszpanii; pierwszy w Madrycie a drugi w Walencji. Oba szkolenia trafiły w sedno trapiących mnie zawodowych bolączek. Pierwsza z nich, to jak mówić do uczniów, aby słuchali mnie aktywnie. Druga – co zrobić, aby uczniom chciało się uczyć. Ponieważ młodzież posługuje się językiem cyfrowym, czyli chętnie obcuje ze światem za pośrednictwem komputera, konieczna wydała mi się umiejętność przekazywania i utrwalania wiedzy w ten właśnie sposób. Natomiast jeśli chodzi o motywację, to młodzi ludzie nie mają z nią problemu, gdy godzinami grają w gry. Stąd próba wykorzystania mechanizmów stosowanych przy projektowaniu gier w celu zaktywizowania grupy do nauki. Bezpośrednią korzyścią z nabytych w Hiszpanii wiedzy i umiejętności było przeprowadzenie szeregu kursów z użycia technologii komputerowych w edukacji dla uczniów w ramach tygodnia Explory oraz dla nauczycieli naszej szkoły, a także wprowadzenie na lekcjach elementów grywalizacji. Osobiście wydaje mi się jednak, że większe znaczenie ma bagaż doświadczeń, z którym wróciliśmy z tej podróży. Oto z pozycji nauczyciela, fachowca w swojej dziedzinie, w której niewiele rzeczy jest nas w stanie zaskoczyć, zostaliśmy postawieni w roli ucznia. Musieliśmy opanować częściowo nową materię i to w języku angielskim, a nie rodzimym, a przecież większość z nas – uczestników programu, nie jest filologami. Uczyliśmy się, a nie nauczaliśmy, byliśmy odpytywani, a nie pytaliśmy, siedzieliśmy w ławkach, a nie staliśmy przy tablicy i rzutniku. Ta zmiana perspektywy zaowocowała dużo lepszym uświadomieniem sobie sytuacji ucznia – bo coś wiedzieć, a odczuć to na własnej skórze, to zupełnie inny wymiar zrozumienia. Nie do przecenienia są również kontakty*

z ludźmi innych krajów i kultur, zderzenie z inną rzeczywistością klimatyczno-geograficzno-historyczno-językową oraz wymiana doświadczeń pedagogicznych z nauczycielami z innych państw. Nieformalne rozmowy przy kawie, wspólne zwiedzanie muzeów popołudniami, konieczność poradzenia sobie w codziennych sytuacjach, które za granicą urastają do rangi wyzwania – te wszystkie okoliczności sprawiają, że z każdego zagranicznego wyjazdu wracam z szerszym spojrzeniem, jaśniejszym umysłem i większą otwartością na drugiego człowieka, co uważam za szczególnie cenne w pracy nauczyciela, obcującego na co dzień z tak delikatną materią, jaką jest dziecko i nastolatek. Dodam również, że mnie osobiście takie podróże zawsze ładują niesamowitą energią, co ma także swoje przełożenie na pracę zawodową – od września wykonałam osobiście oraz ze swoimi wychowankami i uczniami kilkadziesiąt działań, poza „czystą” sferą nauczania.

Urszula Bogdanowicz – nauczycielka przedmiotów zawodowych branży handlowej i spedycyjno-logistycznej w ZSE: *Oczywistym jest, że wszyscy lubimy gry, więc dlaczego nie zastosować ich w edukacji? Współcześnie powinniśmy mieć świadomość, że wiedza się rozrosła, co oznacza, że tradycyjne metody uczenia się tracą na efektywności i mogą nudzić użytkowników gier. Biorąc pod uwagę fakt, że przeciętny gracz spędza około 12 lat na graniu, należy dostosować się do wymagań współczesnego świata i odnaleźć wspólny język z nadchodzącym pokoleniem, w przeciwnym razie zostaniemy w tyle. Dlatego właśnie zdecydowałam się na udział w kursie „Gamifikacja”, a także dlatego, że jak wiemy podróże kształcą. Podróże, zwłaszcza te zagraniczne, wymagają od nas pewnej odwagi, działania wbrew różnym obawom i lękom. Mogą one dotyczyć sposobu podróżowania, czy choćby tego, czy będziemy w stanie odnaleźć się w innej rzeczywistości, porozumieć się z miejscowymi i poradzić sobie w różnych niecodziennych sytuacjach. Podróże kształtują naszą osobowość. Uczą nas otaczającego świata i ludzi, ale też odsłaniają nas przed nami samymi. Tego wszystkiego my nauczyciele chcemy uczyć młodzieży w nowoczesnej szkole kształcącej się i podróżującą po świecie.*

Magda Zolotar – nauczycielka geografii: *Zrealizowane mobilności dały mi szansę na rozwinięcie swojego światopoglądu, nowego spojrzenia na świat i innych ludzi. Nawiązałam nowe znajomości, podszkoliłam język, pogłębiłam swoją wiedzę i umiejętności dotyczące nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz metod nauczania. Poznałam nową kulturę.*

Anna Jachurska – nauczycielka przedmiotów zawodowych branży ekonomiczno-administracyjnej w ZSE: *Dzięki mobilności zawodowej poszerzyłam swoją wiedzę w zakresie edukacji międzykulturowej i wielokulturowej, która jest tak potrzebna w dzisiejszych czasach. Miałam możliwość obserwować pracę nauczycieli w innym kraju, porównać system edukacji i wyciągnąć wnioski do dalszej pracy. Przebywanie w innym, obcojęzycznym środowisku pozwala na rozwijanie komunikatywności w innym języku niż macierzysty. Dzięki temu stajemy się bardziej otwarci na nieznaną i uczymy się tolerancji.*

Powyższe wypowiedzi to tylko fragmenty refleksji i przemyśleń niektórych uczestników mobilności kadry. Wszyscy nauczyciele – uczestnicy projektu, w badaniu ankietowym wykazali 100% zadowolenie ze zrealizowanych działań. Świadczy to o tym, że podejmowane aktywności przyniosły pozytywne efekty i należy podejmować nowe inicjatywy, które przyczynią się do rozwoju pracy szkoły. Głęboko wierzymy, że projekty mobilności współfinansowane ze środków Unii Europejskiej umożliwiają wszechstronny rozwój wszystkich ich uczestników z korzyścią dla organizacji jaką jest szkoła, ale także z korzyścią dla partnerów zaangażowanych w projekt. Ponadto są ważne z punktu widzenia promocji miasta i regionu. Dlatego już planujemy kolejne działania i zachęcamy do podobnych działań wszystkich uczestników procesu edukacji.

Katarzyna Rydzewska

Nauczyciel przedmiotów zawodowych w Zespole Szkół Ekonomicznych w Słupsku od 2003 r. Koordynator projektu mobilności kadry Profesjonalni, Otwarci, Nowocześni, Aktywni, czyli rozwój kompetencji kadry ZSE w celu podniesienia jakości pracy szkoły.

Magdalena Warzocha

Doradztwo zawodowe w mojej szkole

Jestem nauczycielem z dwunastoletnim stażem. Dotychczas pracowałam jako nauczyciel edukacji przedszkolnej, wczesnoszkolnej, oligofrenopedagog i terapeuta pedagogiczny. Po otrzymaniu propozycji prowadzenia zajęć z doradztwa zawodowego w klasach VII-VIII zaczęłam zastanawiać się nad tym, czy taki przedmiot jest potrzebny i jaki jest jego zasadniczy cel i w czym może pomóc uczniom?

Moje wątpliwości bardzo szybko rozwiali sami uczniowie. Duża część z nich kompletnie nie wiedziała jaką ścieżkę zawodową chciałaby obrać po skończeniu szkoły podstawowej. Inni mieli mgliste wyobrażenie o swoim przyszłym zawodzie, często nie zdając sobie sprawy z realiów i konsekwencji takiego wyboru.

Zaczęłam analizować swoją własną drogę edukacyjną i stwierdziłam, że też nie była taka prosta. Po skończeniu szkoły podstawowej, rozpoczęłam naukę w pięcioletnim Technikum Żywności i Gospodarstwa Domowego w pobliskiej Łodzi. Kierunek ten wybrałam, ponieważ moją pasją było i jest gotowanie. Ku własnemu zaskoczeniu jednak nie poszłam dalej w tym kierunku, gdyż wybrałam studia pedagogiczne. Podczas dalszej ścieżki edukacji zorientowałam się, że bardziej niż ukończony kierunek technikum, interesuje mnie praca z dziećmi i ich sposób patrzenia na świat. Nigdy nie żałowałam swojej decyzji i nieco krętej ścieżki edukacyjnej. Zawsze w zanadrzu miałam dodatkowy zawód, co moim zdaniem czyni mnie atrakcyjniejszą na rynku pracy. W przypadku utraty zatrudnienia w szkole mogę zmienić szybko zawód na ten wyuczony w technikum. Kilkanaście lat temu podejmując taki wybór nie zdawałam sobie sprawy z tych wszystkich możliwości, bo nie było takiego przedmiotu jak doradztwo zawodowe. Decyzję podejmowałam z rodzicami, na podstawie doświadczeń znajomych. Owszem marzenia są ważne, ale w obecnych czasach należy również brać pod uwagę nasycenie rynku danymi specjalizacjami, warto również osobiście spotkać się z reprezentantami zawodów, aby zobaczyć, jak to wygląda z punktu widzenia praktyka.

Pierwsze zajęcia miałam z klasą VIII. Młodzież okazała się bardzo otwarta i komunikatywna. Ustaliłam, że około 80% uczniów wiedziało, gdzie chcą się uczyć po ukończeniu szkoły podstawowej – miało pojęcie, jak ma dalej wyglądać ich ścieżka edukacji. Pozostałe 20% nie wiedziało czym kierować się przy wyborze szkoły lub było niezdecydowane co do swoje-

go wyboru. Podobnie wyglądała sytuacja w klasie VII, gdzie uczniowie jeszcze nawet często nie zdawali sobie sprawy, jak wygląda dalsza ścieżka edukacji, nie wiedzieli też co chcą dalej robić w życiu. W sumie pierwsze lekcje z tymi klasami ograniczały się do luźnych rozmów, próby oceny zarówno wiedzy uczniów, jak i ich dojrzałości i wyborów życiowych.

Ostatecznie musiałam od samego początku ułożyć program w oparciu o indywidualne zainteresowania moich uczniów w taki sposób, aby optymalnie pomóc im w tym poważnym wyborze. W swojej pracy opierałam się głównie na artykułach z internetu. Stwierdziłam, że najlepszym sposobem na prowadzenie lekcji z zakresu doradztwa zawodowego będzie forma luźnej rozmowy, a także dyskusji. Aby uczniowie mogli bliżej zapoznać się z praktycznymi aspektami niektórych zawodów (tych bardziej według nich atrakcyjnych), nawiązałam kontakt z niektórymi grupami zawodowymi. Moim celem było zaproszenie reprezentantów na lekcje w naszej szkole. Ostatecznie wybór padł na fryzjera, fotografa, lekarza weterynarii, spedytora, policjanta i pisarza. Ponadto zwiedziliśmy aptekę, zakład produkcyjny i firmę transportowo-usługową. Pomysł okazał się niezwykle trafiony – młodzież miała do pracowników bardzo dużo pytań. Po tych „praktycznych” lekcjach uczniowie opowiadali mi, że poznając bliżej specyfikę poszczególnych zawodów było im łatwiej dokonać właściwego wyboru, czasami odrzucali swoje pierwsze pomysły i wybierali zupełnie coś innego. Duży wpływ na te lekcje mieli też sami reprezentanci tych zawodów, którzy w dużej mierze odpowiadali na pytania uczniów (czasami nawet śmieszne czy wręcz niedorzeczne). Ważnym aspektem było też obserwowanie samego rynku pracy, sprawdzanie nasycenia poszczególnymi zawodami i specjalizacjami. Tutaj dużą pomoc kolejny raz stanowił internet będący źródłem wciąż aktualizowanych danych. Problemem było też to, iż młodzież często nie wiedziała że poszczególne zawody wymagają dalszego, często kilkuletniego kształcenia w ramach specjalizacji.

Po roku pracy z młodzieżą, w oparciu o powyższe, pozytywne doświadczenia, mogę jednoznacznie stwierdzić, że lekcje z przedstawicielami zawodów, zwiedzanie miejsc pracy są znacznie korzystniejsze niż sama teoria. Młodzieży potrzebna jest pomoc w podejmowaniu tak ważnych i trudnych decyzji.

Magdalena Warzocha

Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej nr 2 im. Bolesława Chrobrego w Miastku.

Mariusz Domański

Eduinnowacje XXI wieku Budowanie partnerstwa – rola rodzica w szkole

W tym artykule poruszę istotny aspekt nowoczesnej szkoły (o którym dużo się pisze, zaś mam wrażenie, że mało robi), a mianowicie: rola rodzica w szkole. Jako pedagodzy musimy pamiętać, iż pierwszymi nauczycielami i wychowawcami dziecka są jego rodzice. Zarówno Konstytucja RP, jak i szereg innych aktów prawnych oraz parafowanych przez nasz kraj rozwiązań międzynarodowych, stanowi, że rodzice są głównymi wychowawcami swoich dzieci i to oni mają podstawowe prawo do tego, by kształtować swoich „wychowanków”, zgodnie z własnym systemem wartości i priorytetami wychowawczymi. Z kolei głównym partnerem rodziców w tych działaniach powinna być szkoła. Szkoła, która odpowiada za kształtowanie uniwersalnych wartości oraz pielęgnowanie tradycji i poszanowanie dziedzictwa kulturowego¹. Oznacza to, że oba wymienione podmioty powinny nieustannie szukać dróg porozumienia, pól realnego współdziałania oraz możliwości partnerstwa. Ważne jest tylko, by szkoła i rodzina były zgodne co do kierunku, w którym stymulują rozwój dziecka i wzajemnie się w tym wspierały. Do tego jednak niezbędne jest współdziałanie między nimi.

Dobre kontakty rodziców ze szkołą dziecka mogą z jednej strony wpłynąć pozytywnie na uczestnictwo młodych ludzi w procesie edukacji, z drugiej zaś – powinny otworzyć nowe możliwości rozwojowe dla osób, które już dawno ukończyły naukę, a w tej chwili, dzięki sąsiadującej szkole, mogą rozwijać kolejne kompetencje przydatne do jakościowo lepszego funkcjonowania w swoim życiu².

By jednak zacząć rozmowę o partnerstwie, należy określić relacje podmiotów, które miałyby ze sobą współpracować. Szereg badań przeprowadzonych w ciągu ostatnich lat potwierdza, że dla większości rodziców szkoła nie jest miejscem przyjaznym, że nie czują się w niej zbyt dobrze i odwiedzają ją jedynie wtedy, gdy muszą. Postawa taka zyskała sobie nawet specjalną nazwę i określa się ją jako „bierność proszkolna rodziców”, a jej podstawy upatruje się między innymi w postępującej pauperyzacji nauczycieli, w rosnącym konsumpcjonizmie, zmianie stylu

życia rodziny oraz permanentnym niezaspokajaniem wzajemnych oczekiwań, czy wręcz wzajemną głuchotą nauczycieli i rodziców³. Istnieje jednak jeszcze jeden powód, na który zwrócił uwagę prof. Aleksander Nalaskowski⁴, pisząc o tym, że w szkole wszystko musi być „dydaktyczne”, a rodzice traktowani są jak uczniowie. W efekcie również rodzice podporządkowują się określone stereotypowi zachowań – najpierw z pewną bojaźnią obserwują działania pań sprzątających, po wejściu do klasy szybko uciekają do tylnych rzędów, a kiedy nauczyciel zadaje pytania – większość milczy. Dodatkowy słabym punktem uczestnictwa rodziców w życiu szkoły jest ich współpraca ze sobą. Udział rodziców w działaniach na rzecz swoich dzieci sprowadza się więc albo do kontaktu z nauczycielami, albo do występowania w imieniu swojego dziecka⁵. Na ogół nie podejmują współdziałania z innymi rodzicami – bo przecież organizacja wycieczki, studniówki czy nawet pomalowanie klasy, to w dalszym ciągu praca na rzecz nauczycieli i uczniów, a nie swojej rodzicielskiej społeczności.

Ważnym zadaniem nowoczesnej szkoły jest przygotowanie nauczycieli do zmiany zachowań wobec rodziców i współdziałania z nimi. Cele te można zrealizować proponując szkoleniowe rady pedagogicznej, których zadaniem i efektem będzie:

- przekonanie nauczycieli, że szkoła powinna inicjować i tworzyć właściwy klimat współpracy,
- wypracowanie różnorodnych sposobów włączenia rodziców w życie szkoły,
- wybranie i przygotowanie konkretnego planu działania na rzecz rodziców⁶.

Wychowawcy w swoich planach działań wychowawczych powinni priorytetowo traktować kontakty z rodzicami. Niezwykle ważne jest też ustalenie ram i sposobów komunikowania się, z zachowaniem poszanowania przestrzeni prywatnej obu stron. Budowanie dobrych relacji z rodzicami może nastąpić między innymi poprzez:

3. Dobrzyńska J., Szkoła i dom rodzinny. Wspólne cele i wzajemne zobowiązania, „Wychowawca” nr 131, Kraków 2003

4. Nalaskowski A., Rodzice-szkoła utopia współpracy? „Wychowawca”, nr 9, Kraków 2001

5. Stańczak M., Współpraca środowiska szkolnego i rodzinnego w opinii nauczycieli z małych szkół wiejskich, „Forum Oświatowe” 27/2015.

6. Muszyńska Ł.: Rodzice i nauczyciele, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1985.

1. Hajduk Ł., Szkoła w lokalnym środowisku. Pomiedzy networkingiem a alienacją, „Hejnał Oświatowy”, Kraków 2018.

2. Zeller P., Promocja szkoły w środowisku lokalnym, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2006.

- a) zawiadamianie rodziców o ważnych wydarzeniach z życia klasy w formie listowej. Podobnie, zawiadamianie w formie listowej o zebraniach klasowych czy oczekiwanej pomocy w konkretnej sprawie. Serdeczny list, zastępujący „suchą” notatkę w dzienniczku ucznia, odsłania wspólny dla nauczycieli i rodziców cel – troskę o ucznia, stawia nauczyciela w roli sprzymierzeńca w wychowaniu;
- b) zadbanie o poznanie się rodziców przybyłych na zebranie, o możliwość swobodniejszych rozmów w grupach, przy herbacie;
- c) wprowadzenie na zebraniach form aktywizujących rodziców np.: praca w grupach nad rozwiązaniem konkretnych problemów, nad planem wycieczek czy organizacją imprez⁷.

Istotny jest również sposób przekazania przez nauczyciela rodzicom negatywnych informacji o ich dziecku, stanowi to często przyczynę rodzicielskich urazów. Aby temu zapobiec, tzw. trudne rozmowy dokonywane być muszą w sposób „bezurazowy”, według prawidłowej komunikacji; warto pamiętać, że krytykujemy konkretne zachowania ucznia, a nie osobę dziecka. Należy zadbać, aby przekazywanie informacji odbywało się w odpowiednim miejscu i czasie, przeprowadzanie rozmów w całkowitym spokoju.

Ważne jest również niepodważanie wiary opiekunów w to, że mimo wszystko są dobrymi rodzicami

7. Walc W., Szluz B., Rodzina szkoła środowisko lokalne współczesne wyzwanie, KORAW, Rzeszów 2011.

i – co chyba najistotniejsze – to niepodawanie gotowych rozwiązań, lecz wspólne dochodzenie do nich⁸.

Trudne sytuacje pojawiają się, kiedy po drugiej stronie zastajemy oponenta przekonanego o swojej racji i braku potrzeby dialogu, który najchętniej zastąpiłby oceną, pouczeniem i wydawaniem poleceń. Często wynika to z braku wiedzy, ale też z pewnej postawy wyższości lub jakiejś formy arogancji. Dialog w takiej sytuacji jest trudny, o ile w ogóle jest możliwy. Stąd warto poznać, a następnie praktykować działania zachęcające rozmówcę do współpracy. Zaczniemy od skupienia się na tym, co może przeszkodzić nam w procesie budowania platformy współpracy i woli zrozumienia⁹:

- nasze reakcje,
- emocje,
- stanowiska,
- korzyści,
- pozycja negocjacyjna¹⁰.

Radzenie sobie w trudnych sytuacjach z innymi wspierają rozmaite narzędzia i procedury. Podstawowa to aktywne słuchanie. Pozwala ono, z jednej strony na okazywanie rozmówcy szacunku i akceptacji, co niwe-

8. Muszyńska Ł., Rodzice i nauczyciele, instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1985.

9. Cedro A., Klótnia na zgodę: jak się spierać, żeby się zrozumieć, Wydawnictwo Charaktery, Kielce 2017.

10. Haeske U., Konflikty w życiu zawodowym: mediacja i trening w rozwiązywaniu problemów, Jedność, Kielce 2005

Tabela: *Aktywne słuchanie*

Aktywne słuchanie JEST	Aktywne słuchanie NIE JEST
<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaniem własnych uczuć i reakcji (kiedy uważnie wsłuchuję się w siebie); • aktywnym zwróceniem się ku rozmówcy (nachylenie ciała w kierunku rozmówcy, ale bez naruszania jego obszaru prywatności); • parafrazowaniem – upewnianiem się, że zrozumiałem prawidłowo; • moim oddziaływaniem na rozmówcę – to w jaki sposób słucham, wpływa na mojego rozmówcę; • otwartością na inny, niż mój własny punkt widzenia; • używaniem zachęcających zwrotów dla podtrzymania rozmowy (tak, naprawdę, niemożliwe, mhm, aha...); • utrzymaniem ciągłego, jednak nie nachalnego kontaktu wzrokowego; • koncentracją uwagi na tym, co ma do powiedzenia rozmówca; • w jakimś sensie aktywnością całego organizmu (nie słucham uszami, ale całym sobą). 	<ul style="list-style-type: none"> • zbyt szczegółowym (nachalnym) wypytywaniem; • brakiem reakcji; • okazją na znalezienie przykładów nieprawidłowego działania (myślenia) naszego rozmówcy; • obojętnym milczeniem; • skupieniem wyłącznie na tych fragmentach rozmowy, które potwierdzają naszą tezę i nasze przekonania; • mimowolnym rejestrowaniem informacji; • czynnością bierną; • wyłącznie czynnością narządu słuchu; • pretekstem do wyłapania fragmentów wypowiedzi, które potem posłużą nam do oceny drugiej osoby; • pretekstem do popisowywania się własną elokwencją, filozofią życiową, poglądami na świat; • sposobem na wyczekanie momentu, w którym sami będziemy mogli coś powiedzieć.

luje postawę napastliwości i agresji, z drugiej – umożliwia kontrolę poziomu emocjonalnego rozmowy. Techniki aktywnego słuchania to:

- **Odzwierciedlanie** – mówimy rozmówcy, jakie naszym zdaniem są jego odczucia. Pomocne w odzwierciedlaniu są takie sformułowania, jak: „Mam wrażenie, że... (np. gniewasz się na mnie)”, „Wydaje mi się, że... (np. jesteś zły)”, „Wygląda na to, że... (np. bardzo cieszy Cię ta nagroda)”.
- **Parafrazowanie** – ta technika służy nam upewnieniu się, że dobrze zrozumieliśmy wypowiedź nadawcy, w parafrazowaniu powtarzamy innymi słowami sens usłyszanej wypowiedzi. Na przykład: „Chcesz powiedzieć, że (np. dyrektor nakrzyczał na ciebie przy innych nauczycielach)”, „O ile dobrze zrozumiałem (np. pan X nie dotrzymał swojego zobowiązania)”, „Chodzi o to, że... (np. nie masz ochoty na to spotkanie)”, „Z tego co mi mówisz, rozumiem, że... (np. cieszy cię ta wycieczka)”.
- **Klaryfikacja** – pomaga skupić się na najważniejszym. Prosimy rozmówcę, aby skoncentrował się na sprawie najbardziej dla niego istotnej, ważnej. Na przykład pytamy: „Która z tych spraw jest dla ciebie najważniejsza?”, „Co w całym tym wydarzeniu było dla ciebie najistotniejsze?”.

Każda z powyższych technik ogranicza napastliwość i pozwala przejąć kontrolę nad poziomem emocjonalnym rozmowy¹¹. Wystarczy być konsekwentnym.

W poprawnej komunikacji niezwykle istotne jest aktywne słuchanie (*patrz tabela str. 64*).

Budowanie dobrych relacji między placówką oświatową a rodzicami nie jest sprawą łatwą, ale bardzo potrzebną do prawidłowego funkcjonowania społeczności szkolnej.

11. Bochno E., Rozmowa jako metoda oddziaływania wychowawczego, Wydaw. Impuls, Kraków 2004.

Mariusz Domański

Dyrektor II Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza w Słupsku, szkoły w Rankingu Liceów „Perspektywy” oraz Rankingu STIM. II Liceum notowane jest w prestiżowym Rankingu Szkoła Kompetencji Przyszłości, a także Microsoft Showcase Schools oraz Szkoły w Chmurze Microsoft. Nauczyciel dyplomowany z 24-letnim stażem pracy pedagogicznej. Absolwent studiów podyplomowych: Ewaluacja w edukacji oraz Zarządzanie zasobami ludzkimi. Ukończył Pomorską Akademię Liderów Edukacji 2020. Od 2018 roku Ekspert Microsoft Innovative Educator. Trener w programie „Aktywna Edukacja” organizowanym przez CEO oraz ORE. Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli.

eMOCJE w GŁOWIE

– nowy projekt edukacyjny UNICEF Polska

Problemy psychiczne należą do jednych z głównych przyczyn chorób wśród nastolatków, a połowa wszystkich zaburzeń psychicznych ma swój początek przed ukończeniem 14. roku życia. Aby zadbać o profilaktykę zdrowia psychicznego, UNICEF Polska przygotował wyjątkowy projekt edukacyjny. Każda szkoła (podstawowa, ponadpodstawowa, inne placówki zajmujące się edukacją dzieci i młodzieży) w Polsce może bezpłatnie wziąć w nim udział.

We współpracy z ekspertami, UNICEF Polska przygotował zestaw materiałów edukacyjnych skierowanych do

nauczycieli, rodziców/opiekunów oraz uczniów, które przybliżą tematykę zdrowia psychicznego młodzieży i pomogą w zaplanowaniu zajęć dydaktycznych. Warto skorzystać:

- Materiały video dla nauczycieli, rodziców/opiekunów oraz uczniów – 4 filmy-wywiady z psychologiem na temat zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży,
- Przewodnik dla nauczyciela o zdrowiu psychicznym wraz ze scenariuszami zajęć oraz atrakcyjnym komiksem dla uczniów (materiały przewidziane dla nauczycieli pracujących z uczniami w grupie wiekowej 10-14 lat),
- Poradnik dla nauczyciela „Dziecko pod wpływem traumy” z praktycznymi wskazówkami dotyczącymi pracy z uczniami, którzy doświadczyli traumy uciekając z ogarniętej wojną Ukrainy.

Aby wziąć udział w projekcie wystarczy zgłosić placówkę na stronie: <https://unicef.pl/wspolpraca/wspolpraca-z-placowkami-edukacyjnymi/akcje-edukacyjne/emocje-w-glowie>

Ze strony: <https://unicef.pl/wspolpraca/wspolpraca-z-placowkami-edukacyjnymi/akcje-edukacyjne/emocje-w-glowie>

Agata Szklarkowska

XXVIII Pomorska Wiosna Literacka

Szanowni Państwo,

Ogromnie się cieszymy (my – bibliotekarze Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Słupsku), że możemy zaprosić Państwa do udziału w XXVIII Pomorskiej Wiosnie Literackiej. Cieszymy się, gdyż po dwóch latach wirtualnych zmagani, powracamy do „żywych” spotkań z Wiosennymi Gośćmi. Wiemy, że spotkania zdalne gromadzą przed monitorami imponujące liczby uczestników, nic nie zastąpi jednak możliwości uczestniczenia w literackiej uczcie, jaką jest żywe spotkanie z ulubionym autorem ulubionej lektury. Doceniamy więc i realizujemy obie formy spotkań, ale kochamy spotkania na żywo.

Ostatnie dwa lata pandemii doświadczyły nas w sposób szczególny, nigdy tak wiele osób nie przeżyło takiego niepokoju o los swoich bliskich i tak nagłej izolacji od swoich środowisk – szkolnych, koleżeńskich, rodzinnych czy zawodowych. Świat zobaczyliśmy z innej perspektywy, nauczyliśmy się wiele o sobie, poczuliśmy, co jest w życiu naprawdę ważne. Niestety ostatnie tygodnie nie dają nam szansy na uspokojenie myśli, oddech czy relaks po intensywności okłopotandemicznych przeżyć – wręcz przeciwnie. Dalecy więc ciągle od powrotu do normalności (cokolwiek to w obecnych czasach może znaczyć), choć nie tracący nadziei na rychłe zakończenie tragicznych wydarzeń, których doświadczają nasi sąsiedzi – Ukraińcy, a które wpływają mocno także na nas, szukamy pocieszenia, ukojenia, wyjaśnienia, refleksji lub po prostu ujścia dla emocji i przeżyć w literaturze.

Dzięki Wiosennym Gościom kwietniowy tydzień pozwoli nam – bibliotekarzom, nauczycielom, uczniom i mieszkańcom Pomorza, na wyjątkową okazję zanurzenia się w literaturze będącej nieocenioną inspiracją dla rozwoju wyobraźni, kształtowania postaw, rozwoju empatii i wrażliwości oraz nauki o życiu i świecie. Pragniemy wesprzeć bibliotekarzy szkolnych i nauczycieli w działaniach wychowawczych i dydaktycznych opartych na promocji czytelnictwa oraz bezpośrednim kontakcie uczniów z książką i jej autorem. „Myślę, więc czytam”, to hasło, które patronuje Pomorskiej Literackiej Wiosnie – niech będzie naszą nadzieją i inspiracją.

A oto goście XXVIII Pomorskiej Wiosny Literackiej:

Lucja Dudzińska – poetka, wydawca, redaktorka dwóch serii wydawniczych, animatorka kultury – pomysłodawczyni i organizatorka wielu ogólnopolskich akcji literackich, konkursów, wystaw, prezentacji oraz warsztatów. Autorka dziewięciu książek poetyckich (w tym trzech dwujęzycznych). Wyróżniana i nominowana z tytułu książki roku 2013, 2016, 2018, a wcześniej laureatka wielu ogólnopolskich konkursów poetyckich. Inicjatorka i kuratorka ogólnopolskiej Grupy Literacyjnej Na Krechę. Fundatorka i prezes FONT...

Jolanta Nitkowska-Węglarz – ur. 1952 w Słupsku; dziennikarka, pisarka, reporterka, bajkopisarka; absolwentka polonistyki Uniwersytetu Gdańskiego i dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego. Jej książki dla dzieci są lekturami w wielu szkołach Środkowego Pomorza. Przez 30 lat pracowała w redakcjach regionalnych gazet, drukowała również w *Polityce*, *Przeglądzie Tygodniowym*, *Prawie i Życiu*, *Gazecie Wyborczej*. Jej „reportaże historyczne” cieszyły się ogromną popularnością i uznaniem ze względu na tematykę i rzetelność dokumentacyjną – wypełniały liczne luki w historii regionu, głównie dwudziestego wieku. Największą popularnością wśród czytelników cieszą się pisane przez wiele lat baśnie pomorskie...

Agata Marzec – „słupszczanka, absolwentka II LO w Słupsku (klasy o profilu przyrodniczym) oraz polonistyki w Akademii Pomorskiej. Pracuje jako nauczycielka języka polskiego, bibliotekarka i instruktorka fitness. Od najmłodszych lat z pasją czytała książki i poświęciła im większość swojego czasu wolnego. Wielbicielka Virginii Woolf, Fiodora Dostojewskiego i Brunona Schulza. Debiutowała zbiorem opowiadań „Reminiscencje” w roku 2016...”

Daniel Odija – „prozaik, scenarzysta komiksowy, dziennikarz, animator kultury. Autor zbiorów opowiadań *Szklana huta* i *Przezroczyście głowy* oraz powieści *Ulica*, *Tartak*, *Niech to nie będzie sen*, *Kronika umarłych* i najnowszej *Pusty przelot*. Publikował m.in. w „Tygodniku Powszechnym”, „Gazecie Wyborczej”, „Playboyu” oraz antologiach literatury współczesnej. Laureat wielu nagród literackich, dwukrotnie nominowany do Literackiej Nagrody Nike...”

Mariusz Szczygiel – „reporter, pisarz. Od 1990 r. związany z „Gazetą Wyborczą”. Oprócz Hanny Krall najczęściej przekładany z żyjących polskich reporterów; jego książki zostały wydane w 21 krajach. Za „Gottland” zdobył Europejską Nagrodę Książkową 2009, a w Polsce Nike Czytelników. Zdobywca tytułu Dziennikarz Roku 2013 w konkursie Grand Press. Za „Nie ma” zdobył podwójną Nagrodę Nike 2019 (w wyborze jury i czytelników). Debiutował w wieku 16 lat w tygodniku „Na przełaj”...”

Marcin Pałasz – „urodzony w 1971 r. Autor książek i słuchowisk dla dzieci. Mieszka i pracuje we Wrocławiu. Członek Polskiej Sekcji IBBY. Nominowany do nagrody w konkursie Książka Roku 2004 Polskiej Sekcji IBBY za książkę „Straszyć nie jest łatwo”. Laureat wyróżnienia w konkursie na literacką nagrodę im. Kornela Makuszyńskiego w roku 2007 za książkę „Wakacje w wielkim mieście”. W 2008 r. otrzymał nominację do nagrody literackiej im. Kornela Makuszyńskiego za książkę „Licencja na zakochanie”...”

Małgorzata Swędrowska – „przyjaciółka dzieci i książek, pedagogka, trenerka, wykładowca. Pisze książki dla dzieci oraz publikacje dla nauczycieli i bibliotekarzy. Twórczyni koncepcji czytania wrażeniowego. Twórczyni koncepcji czytania wrażeniowego, czyli sposobu na inicjowanie spotkań czytelniczych w grupie przedszkolnej i wczesnoszkolnej, łączących przeżycie tekstu literackiego z ruchem, rytmem, rymem i emocjami. Animatorka warsztatów literackich i spotkań z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym i przedszkolnym, popularyzatorka literatury dziecięcej na licznych warsztatach dla dorosłych...”

Switłana Bresławska – „ukraińska pisarka, krytyk literacki, tłumaczka. Prezes Oddziału Narodowego Związku Pisarzy Ukrainy w Iwano-Frankiwsku. Autorka książek poetyckich: *Dwa kroki do raj* (2015), *Przekroczyć próg* (2015), *W dół głową* (2016), *Ty* (2017), *Kilku głosami* (2019), książki literacko-krytycznych artykułów *Z księgi odzewów i propozycji* (2018), książki nowel *Wszystkie faworyty króla* (2019). Redaktorka antologii *My – z 90-tych. Znalezione pokolenie* (2017) i literacko-historycznego almanach *Urodziliśmy się w wielkiej godzinie* (2017), dwujęzycznej antologii *Apostołowie XX stulecia: los Ukrainy w poezji* (2020), autorka projektu tłumaczenia na język polski książki *Książę rosy* Tarasa Melnyczuka (2020) (tłumaczenie na język polski obu książek – K. Burnat)...”

Więcej informacji o literatach znajduje się na naszej stronie internetowej: www.pbw.slupsk.pl

W imieniu bibliotekarzy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Słupsku, zapraszam Państwa do wspólnego tworzenia i przeżywania wydarzeń literackich w dniach XXVIII Pomorskiej Wiosny Literackiej.

Agata Szklarkowska

Dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Słupsku.

Beata Łapa

„Piosenka jest dobra na wszystko”

LECZNICZE DZIAŁANIE DŹWIĘKU I MELODII W PRACY Z DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ I RUCHOWĄ

Muzykoterapia to złożony proces terapeutyczny, stosowany bardzo często w pracy z dziećmi, w celu zredukowania zaburzeń psychosomatycznych. Ta jakże wymowna forma muzyki staje się ważnym elementem każdego dnia mojej pracy z dzieckiem niepełnosprawnym. Czy istnieje lepsza metoda od tej, która poprzez dźwięk leczy zaburzone struktury ludzkiego mózgu?

Wszystko dzieje się za sprawą niezliczonych dźwięków i melodii, szeregu tonacji i zróżnicowanych instrumentów, które – jak znakomity lek – działają na chore miejsca naszego organizmu. Dzieci niepełnosprawne uwielbiają muzykę pod każdą postacią – wyrażają się w tańcu, śpiewie i dobrze czują się z instrumentem w dłoni. Wychowanie muzyczne to integralna część edukacji, która pozwala uczniom w niebywały sposób zaprezentować siebie, swoje emocje, ale również ujawnić ukryte talenty, dodać odwagi w drodze do osiągnięcia wymarzonego celu.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Biskupa z Miry św. Mikołaja w Żukowie to miejsce, w którym uczniowie poprzez śpiew, taniec oraz grę na instrumentach chętnie realizują swe zainteresowania muzyczne. I jak się okazuje, aby rozwijać zamiłowanie do muzyki, niepotrzebna im jest znajomość nut czy porządek harmoniczny. Moi wychowankowie muzykę potrafią wyczarować i prezentować w szczególny sposób, a dzieje się to za sprawą odpowiednio dobranych metod i form aktywności muzycznej.

Prekursorami w wychowaniu poprzez muzykę byli: C. Orff, E. Dalcroze i Z. Kodaly, jednak dla mnie największą inspiracją były niezwykle sposoby na aktywne słuchanie muzyki Batii Strauss, polegające na łączeniu słuchania muzyki z różnymi formami aktywności podejmowanymi przez dziecko. Te formy to przede wszystkim: proste zabawy rytmiczne połączone z melorecytacją lub śpiewem, zabawy rytmiczno-ruchowe, gra na instrumentach, opowieści ruchowe z elementami dramy lub pantomimy.

Korzystając z wiedzy i doświadczenia znawców tej dziedziny, prowadzę w szkole zespół wokально-instrumentalny „Pozytywka”, z którym od początku roku szkolnego 2021/2022 realizuję innowację pedagogiczną „Piosenka jest dobra na wszystko”. To właśnie dzięki piosence docieram do dzieci, które przez swą niepełnosprawność nie zawsze mogą się w pełni realizować muzycznie. Odpowiedni tekst i ciekawa melodia gwarantują pozytywne emocje. Uczniowie już po tych kilku miesiącach wspólnych zajęć tworzą zgrany i bardzo zaangażowany zespół.

Codziennie, podczas porannych spotkań w świetlicy, witam moich podopiecznych muzyką. Wykorzystuję własny program zajęć „Dzień dobry, Muzyko!”. Każdego dnia pomaga mi on budować lepsze relacje w grupie, ale przede wszystkim jest dostosowany do możliwości i potrzeb dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi (np. z niepełnosprawnością ruchową, z afazją, niesłyszących, słabosłyszących i słabowidzących).

Wychowankowie naszego Ośrodka co roku angażują się w działania realizowane w ramach kulturalnych projektów edukacyjnych. Jednym z nich był projekt „Aktywne słuchanie muzyki”, dzięki któremu pozyskaliśmy fundusze na zakup instrumentów perkusyjnych djembe. Zdają świetnie egzamin w piosenkach wykonywanych przez zespół wokально-instrumentalny. Ponadto, już po raz drugi, nauczyciele wspólnie z uczniami realizują działania międzynarodowego projektu edukacyjnego: „Z kulturą mi do twarzy”.

Cała społeczność szkolna jest zaangażowana w działania na rzecz promowania i rozwijania muzycznych uzdolnień naszych wychowanków. Przy współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury i Sportu oraz Centrum Kultury Spichlerz w Żukowie mogliśmy zorganizować 28 kwietnia br. I Przegląd Piosenki Pozytywnej pt. „Co nam w duszy gra?”. Z uwagi na tragiczną sytuację w Ukrainie, postanowiliśmy zmienić pierwotną koncepcję tej imprezy. Do udziału w przeglądzie zaprosiliśmy dzieci z Domów Dziecka z Ukrainy, aktualnie przebywające w Powiatowym Centrum Młodzieży w Garczynie. Ten trudny dla nich czas chcieliśmy umilić pozytywnym brzmieniem muzyki, piosenki i tańca.

Nasze spotkanie miało charakter imprezy edukacyjno-kulturalnej oraz integracyjnej. Najpierw zaprezentowali się wychowankowie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. Biskupa z Miry św. Mikołaja w Żukowie, angażując do wspólnej zabawy pięćdziesięcioro przybyłych gości z Ukrainy. Atmosfera spotkania sprzyjała integracji dzieci. Na koniec przeglądu młodzi Ukraińcy wraz z opiekunami wykonali hymn swojego kraju. Całe wydarzenie było współfinansowane ze środków Powiatu Kartuskiego, dzięki czemu mogliśmy nie tylko zorganizować przegląd, ale również przekazać dzieciom przebywającym w Powiatowym Centrum Młodzieży w Garczynie sprzęt sportowy. Ponadto znaleźliśmy sponsorów, którzy podarowali artykuły papirnicze, przybory szkolne, plecaki oraz gry, zaś nasi wychowankowie przekazali sadzonki kwiatów, samodzielnie wyhodowane specjalnie na tę okazję.

Zgodnie z koncepcją muzykoterapii, pragnęliśmy zastosować lecznicze działania dźwięków i przekazać je tym, którzy najbardziej potrzebują wsparcia, bo muzyka nie tylko „łagodzi obyczaje”, ale też „jest lekiem na całe zło”.

Beata Łapa

Absolwentka studiów na kierunku Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej na wydziale Edukacji artystycznej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Nauczycielka z 14-letnim stażem pracy w gimnazjum i szkole podstawowej. Aktualnie pracuje z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Biskupa z Miry św. Mikołaja w Żukowie, prowadząc zajęcia z kreatywności muzycznej.

Małgorzata Chudzińska, Danuta Grzechnik

Wojewódzki Konkurs Ekologiczny OTO NASZE SŁODZIAKI – MAŁE I DUŻE PSIAKI

Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Kobylnicy już od 2013 roku jest organizatorem Wojewódzkiego Konkursu Ekologicznego, któremu niezmiennie patronuje Wójt Gminy Kobylnica. Najważniejsze cele tego przedsięwzięcia to: promocja Światowego Dnia Ziemi; propagowanie wśród dzieci i ich rodziców działań proekologicznych; rozwijanie ekspresji twórczej uczniów poprzez działalność plastyczną i literacką; promowanie twórczych dokonań młodych artystów oraz rozbudzanie zainteresowań tematyką przyrodniczą. Konkurs jest skierowany do dzieci z oddziałów przedszkolnych i klas I-III.

Pierwsza edycja przebiegła pod hasłem „Czarodziejskie drzewa”, druga: „Ptaki-cudaki”, trzecia: „Kwiaty polskie”. Tematem czwartej edycji były „Owady, owadziki, owadziska”, piątej: „A teraz ryby mają głos”, szóstej: „Te, co skaczą i pełzają, a w siódmej królowały koty. Tegoroczna, VIII edycja odbyła się pod hasłem „Oto nasze słodziaki – małe i duże psiaki”. Temat intrygujący i zarazem stwarzający duże możliwości twórczej inwencji miłośnikom zwierząt, a w szczególności tym, którzy kochają psy. Zadaniem uczestników konkursu było przygotowanie prac w kategoriach: I – praca plastyczna, II – praca przestrzenna, III – wiersz.

Na konkurs nadesłano 107 prac, wykonanych różną techniką, których poziom był bardzo wysoki. Uczestnicy wykazali się pomysłowością i dużym zaangażowaniem oraz pokazali, jak bardzo kreatywnie można ponownie użyć śmieci. Wykorzystanie odpadów, jako

twórczego tworzywa plastycznego i stworzenie czegoś zupełnie nowego (np. z kawałka używanego papieru, plastikowej butelki, kawałka zardzewiałego drutu), dało im nowe życie w procesie przetwórstwa artystycznego i zostało podniesione do rangi dziecięcej sztuki. Mniejsze i większe pupile, patrzące na świat ufnymi oczami, te o krótkiej i te o długiej sierści są efektem dziecięcej wyobraźni oraz umiejętności dokonywania wnikliwej obserwacji zwierzęcych zachowań. Dziecięca wrażliwość została także zaprezentowana w krótkich, rymowanych strofach, często zabawnych i bardzo osobistych. Treść utworów wskazywała na przywiązanie uczestników konkursu do swoich domowych psiazków i troskę o nie.

Wyniki konkursu przedstawiają się następująco:

Kategoria – praca plastyczna:

- I miejsce: **Kaja Lellek** – SP Przywidz i **Adrianna Kozak** – przedszkole „Pluszowy Zakątek” w Kobylnicy,
- II miejsce: **Hanna Curyło** – Przedszkole „Pluszowy Zakątek” w Kobylnicy i **Lilia Kaczmarczyk** – SP Kończewo,
- III miejsce: **Hanna Tomaszewicz** – SP Kończewo i **Oliwier Dacka** – SP Przywidz,
- wyróżnienia: **Filip Jurczyk** – SP Przywidz, **Aleksandra Kuźniar** – Przedszkole „Pluszowy Zakątek” w Kobylnicy, **Szymon Pacucha** – SP Kończewo, **Oliwia Grzybowska** – SP Kwakowo, **Hanna Tataczycka** – SP Kończewo, **Nikodem Drabik-Miszuk** – SP nr 1 Słupsk.

Kategoria – praca przestrzenna:

- I miejsce: **Mikołaj Olszewski** i **Antonina Kalinowska** – SP Przywidz,
- II miejsce: **Stanisław Suchocki** i **Aleksandra Kuźniar** – Przedszkole „Pluszowy Zakątek” w Kobylnicy,
- III miejsce: **Amelia Walukiewicz** – SP Kończewo, **Jakub Szachraj** – SP Przywidz,
- wyróżnienia: **Liliana Dacka** – SP Przywidz, **Nadia Ciszczon** – SP Kobylnica, **Maria Mondrezewska** – SP Kobylnica, **Adrianna Kozak** – Przedszkole „Pluszowy Zakątek” w Kobylnicy, **Filip Jurczyk** – SP Przywidz, **Alex Herbasz** – SP Przywidz.

Kategoria – wiersz:

- I miejsce: **Nikola Halman** – SP Przywidz,
- II miejsce: **Piotr Kłobuch** – SP Kończewo,
- III miejsce: **Amelia Imilkowska** – SP Kobylnica i **Aleksandra Kuźniar** – Przedszkole „Pluszowy Zakątek” w Kobylnicy,
- wyróżnienia: **Magdalena Simonowicz** – SP Kończewo, **Adrianna Kozak** – Przedszkole „Pluszowy Zakątek” w Kobylnicy, **Nikodem Drabik-Miszuk** – SP nr 1 Słupsk.

Laureaci konkursu zostali obdarowani nagrodami zakupionymi ze środków przekazanych przez sponsorów, którzy towarzyszą nam od pierwszej edycji. Należą do nich: Urząd Gminy w Kobylnicy, Zarząd Banku Spółdzielczego w Sławnie, Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”, Zarząd PGK w Słupsku, Nadleśnictwo Leśny Dwór, Wodociągi w Słupsku, Wydawnictwo MAC, Gminne Centrum Kultury i Promocji w Kobylnicy. Serdecznie dziękujemy za okazaną pomoc.

Wszystkim zwycięzcom gratulujemy i dziś już zapraszamy do udziału w kolejnej edycji, która będzie przebiegała pod hasłem „Sekrety sowy, mądrej głowy”.

Małgorzata Chudzińska

Nauczyciel dyplomowany o specjalizacji edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna, bibliotekarz. Absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku. Jest długoletnim pracownikiem w Szkole Podstawowej im. Kornela Makuszyńskiego w Kobylnicy. Organizując konkursy ekologiczne realizuje swoje pasje.

Danuta Grzechnik

Nauczyciel dyplomowany o specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna, absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku, ukończyła studia podyplomowe w zakresie Diagnostyka i terapia pedagogiczna. Pracuje w Szkole Podstawowej im. K. Makuszyńskiego w Kobylnicy. Jej pasją jest grafika komputerowa.

Joanna Orłowska, Albin Orłowski

Jak poznajesz to rozumiesz Jak rozumiesz to szanujesz

Taka sentencja rozpoczyna publikację o charakterze popularnonaukowym „Człowiek a przyroda” Joanny i Albina Orłowskich. Poruszono w niej zagadnienia z zakresu geografii fizycznej, która zajmuje się badaniem wybranych elementów przyrodniczych przestrzeni geograficznej. Obserwowane zjawiska i procesy mają swoje odbicie w relacjach przyczyn i skutków. Składowe geografii fizycznej to: litosfera, hydrosfera, atmosfera, biosfera. Podbudową jest wiedza z zakresu astronomicznych podstaw geografii. W opracowaniu zaprezentowano różne składowe geografii fizycznej mające wspólną wagę problemu. Ukazano procesy, które oddziałują na siebie w kilku sferach jednocześnie. Na przykład: powstawanie rzeźby krasowej to oddziaływanie hydrosfery i litosfery, powstawanie torfu czy węgla kamiennego to biosfera, hydrosfera, atmosfera i litosfera. Zwrócono uwagę na czynniki i procesy endogeniczne (wewnętrzne) i egzogeniczne

(zewewnętrzne) – symbolicznie ilustrują to zdjęcia na tytułowej stronie publikacji.

Celem wydawnictwa było zaprezentowanie niezwykłych zjawisk i form, jak i uwrażliwienie na zmiany zachodzące w środowisku, w którym żyjemy. Postępowanie człowieka nie zawsze ma charakter zrównoważonego rozwoju. Publikacja na 132 stronach; jest bogato ilustrowana kolorowymi zdjęciami, wykresami i schematami, które w znacznym stopniu ułatwiają zrozumienie zachodzących zmian w środowisku przyrodniczym. Posłużono się przykładami z Polski, jak i spoza kraju.

Zbiór przykładów czynników i procesów rzeźbotwórczych jest skierowany do młodzieży szkolnej, studentów, nauczycieli nauk przyrodniczych oraz miłośników przyrody. W treści zawarta jest też namiastka wiedzy z zakresu fizyki, chemii, historii i matematyki. Autorzy kierowali się zasadą korelacji wiedzy geograficznej z wiedzą z innych nauk. Opracowanie zawiera kilka zadań o charakterze problemowym. Na przykład: *dlaczego największe opady śniegu są w Himalajach latem?*, *dlaczego na równiku, w ciągu roku nigdy nie jest dzień równy nocy?*, *jakie warunki muszą spełniać maszyny pracujące w głębokiej kopalni rud miedzi w Polkowicach?*, *dlaczego zwiększona ilość opadów na Ziemi powoduje zmniejszenie ilości metanu i dwutlenku węgla w atmosferze?*

W opracowaniu zaprezentowano przykłady degradacji środowiska, wskazując jednocześnie, w jaki sposób można było zapobiec kataklizmom. Wskazano przykłady, jak dochodzi do katastrof ekologicznych i jakie są ich skutki, np. zalanie kopalni soli w Wapnie czy osuszenie Jeziora Aralskiego. Zwrócono szczególną uwagę na miejsca atrakcyjne turystycznie, a mogące być zagrożeniem dla życia, np.: pobyt nad Morzem Martwym oraz w rejonie solfatarów i wulkanów we Włoszech.

Zachwianie równowagi w przyrodzie to nie tylko niszcząca działalność człowieka doprowadzająca do zanieczyszczenia wód, powietrza i łąd. Przyczynami niezrównoważonego rozwoju przyrody na Ziemi są też naturalne procesy, o których należy pamiętać i o nich jest również mowa w publikacji.

Część opracowania dotyczy obszarów Pobrzeży i Pojezierzy Południowobałtyckich, a szczególnie zagadnienia ochrony brzegu morskiego, genezy wydm i kopalin użytecznych (bursztyn, torf, piasek, żwir oraz węgiel brunatny). Zamieszczono mapę woj. pomorskiego z podziałem na jednostki fizycznogeograficzne.

Opisane przykłady czynników i procesów rzeźbotwórczych poszerzą wiedzę o zachodzących zmianach wokół nas, ułatwią dostrzec i zrozumieć przyczynę i skutki zjawisk.

Joanna Orłowska

Dydaktyk geografii i turystyki w szkole średniej i wyższej, autorka i współautorka artykułów specjalistycznych, podręczników z zakresu hotelarstwa i przewodników turystycznych. Współautorka programów i strategii rozwoju turystyki oraz planów przestrzennego zagospodarowanie Pomorza. Od 2007 r. ministerialny rzeczoznawca ds. opiniowania podręczników szkolnych z zakresu obsługi ruchu turystycznego i hotelarstwa. Pilot wycieczek oraz przewodnik turystyczny.

Albin Orłowski

Dydaktyk geografii na różnych poziomach kształcenia. Nauczyciel akademicki, autor prac naukowych z zakresu hydrogeologii i geologii czwartorzędu na Pomorzu oraz skryptów do zajęć z astronomicznych podstaw geografii. Ministerialny rzeczoznawca do spraw opiniowania podręczników z zakresu geografii. Przewodnik turystyczny i pilot wycieczek. Pomysłodawca i współautor wytyczania szlaków pieszych i rowerowych na Pomorzu oraz autor i współautor przewodników turystycznych.

Chór powstał w 1980 r. przy dawnej Szkole Podstawowej Nr 5 w Słupsku. Obecnie działa przy II Liceum Ogólnokształcącym im. Adama Mickiewicza w Słupsku. Założycielką, a jednocześnie dyrygentką chóru jest znakomita nauczycielka muzyki i wspaniały pedagog Lilianna Zdolińska. Chór jest laureatem wielu głównych nagród w ogólnopolskich i międzynarodowych konkursach i festiwalach.

40 lat minęło... Jubileusz Chóru Fantazja ze Słupska

Koncert jubileuszowy. 04.06.2022 r.

Więcej informacji na temat historii, pracy i sukcesów chóru w kolejnym „Informatorze Oświatowym”.

Dorota Iwanowicz

Niezwykłe Bieszczady

Na okładce książki „Zanim wyjedziesz w Bieszczady” (Kraków, 2019) czytamy „Dwóch najslawniejszych leśników w Polsce i kulturoznawca konfrontują nasze wyobrażenia o krainie studenckich wypadów, hipisów i dzikiej natury z prawdziwym obrazem Bieszczadów – obszaru wysiedleń, zapomnianej wojny domowej, uciekinierów politycznych, watah wil-

ków, ciekawskich niedźwiedzi i surowych praw natury. Poznajemy losy pustelników, PRL-owskich watażków, dezertów rodzinnych i ludzi chcących uciec przed miastem do lasu zatopionego w dymie kopających reort. Autorzy zabierają nas w prawdziwe Bieszczady. Zarówno te, które są obiektem naszych marzeń o zielonej enklawie, jak i do miejsca, o którym nie mieliśmy pojęcia. Zanim ruszymy w Bieszczady, rzuciwszy wszystko na zawsze lub tylko na chwilę, powinniśmy je poznać.”

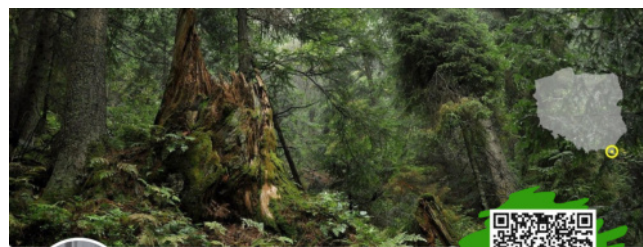
Autorami tej niezwykłej książki są Kazimierz Nóżka i Marcin Scelina – leśnicy z Nadleśnictwa Baligród oraz Maciej Kozłowski – kulturoznawca, historyk i pisarz, który z lekkością przenosi na papier opowieści leśników i niezwykle plastycznie opowiada o historii, ludziach i przyrodzie Bieszczad.

Na 382 stronach snuje się opowieść o pięknie dzikiej natury, w której toczy się (nie)zwykłe życie ludzi i zwierząt. Książka składa się z 3 części, a każda z nich zawiera kilka rozdziałów, których tytuły intrygują i zachęcają do czytania. Kilkakrotnie wracałam do rozdziału pt. „Smak poziomek z ciepłym mlekiem”. To niezwykle ciepła i sugestywna opowieść o życiu i zwyczajach maleńkiej wsi Żłobek, położonej przy bocznej drodze, dochodzącej do Wielkiej Pętli Bieszczadzkiej, w której toczyło się dzieciństwo i dorastanie Kazimierza Nóżki. Niekończące się wypasanie krów, niedziele naznaczone drogą do kościoła i pracą przy pasiekach, nauka przy lampie naftowej, cotygodniowe wizyty handlarza obwoźnego, uroki i trudy mroźnych, śnieżnych zim, życie sąsiedzkie pełne obowiązków (kopanie ziemniaków, żniwa, omłoty), ale też wspólnego kosztowania nowoczesności poprzez oglądanie

serialu „Czterej pancerni i pies” czy testowania syrenki – polskiej myśli technicznej XX wieku.

„Grzesiu, czemu ty nie śpisz?” – to słowa rozpoczynające rozdział pt. „Czy zwierzęta mają słupy ogłoszeniowe”, ale to także początek nagrania z Bieszczad, które 15 stycznia 2019 roku w ciągu kilku godzin stało się hitem w internecie. Jego autorem jest Kazimierz Nóżka. Inny, równie słynny jego kadr pochodzi z Bożego Narodzenia 2017 r., na którym widać i słysząc, jak ratuje on przed atakiem watahy wilków niedźwiedzię Agę i dwójkę jej małych synów: Grzesia i Lesia. Nagrania te to jedynie mały wyimek wielu filmów o cudach natury, zarejestrowanych i udostępnionych przez Kazimierza Nóżkę i Marcina Scelinę. Zainteresowanych przyrodą Bieszczad zachęcam do odwiedzenia fanpage’a Nadleśnictwa Baligród na Facebooku, który – z wielką pasją i niestrudzeniem – prowadzą ci wspaniali leśnicy. Na zdjęciach i filmach można tu podglądać życie i piękno bieszczadzkiego lasu. Codziennie wrzucane są nowe filmiki zwierząt nagrane przez leśników lub fotoruśki. Można też sprawdzić swą wiedzę przyrodniczą, próbując odgadnąć nazwę rośliny, znajdującej się na zdjęciu wykonanym przez botanika Marcina Scelinę. Profil ma wielu sympatyków (dane z 07.06.2022 – 235 857 polubień i 260 467 obserwujących), do których i ja należę.

Przedemną lekturą dwóch kolejnych opowieści o niezwykłej przyrodzie i historii bieszczadzkiej krainy: „Zanim wyjedziesz w Bieszczady. Przystanek jezioro” oraz „Zanim wyjedziesz w Bieszczady. Nocny pociąg”. Już dziś wiem, że czas spędzony z tymi książkami będzie miłym uzupełnieniem moich tegorocznych wakacji.

Nadleśnictwo Baligród, Lasy Państwowe
@NadleśnictwoBaligródLasyPaństwowe - Społeczność

Dorota Iwanowicz

Konsultant ds. informacji pedagogicznej i kompetencji cyfrowych w ODN w Słupsku. Pasjonatka podróży i górskich wycieczek.

✧ ✧ TEMATYCZNE ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE ✧ ✧

Na podstawie kartoteki zagadnieniowej PBW w Słupsku

KLIMAT I EKOLOGIA

Wydawnictwa zwarte

- Kształtowanie odpowiedzialności za środowisko naturalne w przedszkolnej edukacji przyrodniczej / Kinga Pietrasik-Kulińska, Szuba Dorota. – Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2017. - 32 s.
- Metodyka edukacji społeczno-przyrodniczej w przedszkolu i na pierwszym etapie edukacyjnym - ćwiczenia / Beata Pitula, Barbara Grzyb, Monika Morgała. – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2021. – 218 s.
- Nauczyciel - uczeń w przestrzeniach życia i edukacji : dobre praktyki / redakcja naukowa Anna Borzęcka, Agnieszka Twaróg-Kanus. - Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2021. - 261 s.
- Pitula Beata, Barbara Grzyb Barbara, Morgała Monika. Metodyka edukacji społeczno-przyrodniczej w przedszkolu i na pierwszym etapie edukacyjnym - ćwiczenia. - Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2021. - 240 s.
- W dziką stronę : rozmowy o edukacji przyrodniczej / [red. Agnieszka Gaszyńska, Małgorzata Świderek]. – Łódź: Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”, 2016. – 168 s.

Artykuły z czasopism

- (Nie) bądź zielony, czyli jak zostać Ekobohaterem. Scenariusz zajęć świetlicowych / Barszczowska Marta // Świetlica w Szkole. - 2021, nr 2, s.12-13
- Akcja „sprzątanie świata” - scenariusz zajęć edukacyjnych / Smoleń Anna // Biblioteka w Szkole. - 2021, nr 7-8, s.56-58
- Czym skorupka za młodu nasiąknie... - akcje ekologiczne i czytelnicze z udziałem najmłodszych czytelników / Musiał Małgorzata // Biblioteka w Szkole. - 2021, nr 7-8, s.52-55
- Edukacja ekologiczna w książkach dla dzieci / Engler Maria // Remedium. - 2021, nr 9, s.14-15
- Edukacja globalna - Czym skorupka za młodu... Pożytki edukacyjnej wychowawczej akcji „Sprzątanie świata” / Obuchowska Joanna // Życie Szkoły. - 2020, nr 7, s.46-50
- Edukacja klimatyczna / Rzeżutka-Wróblewska Weronika // Dyrektor Szkoły. - 2021, nr 11, s.57-58
- Ekologiczny wzór dla uczniów / Kaleta Włodzimierz // Dyrektor Szkoły. - 2021, nr 4, s.18-20
- Jak Franek i Ala chcieli pomóc roślinom i co z tego wynikało. Zaczynamy przygodę z kompostowaniem odpadów. [ekologia] / Naworyta Agnieszka // Bliżej Przedszkola. - 2021, nr 7-8, s.112-114
- Jak kontakt z naturą wpływa na zdrowie i rozwój dzieci? / Karpińska Iwona // Wychowanie w Przedszkolu. - 2021, nr 7, s.59-63

- Jestem młodym ekologiem. Scenariusz zajęć rozwijających kompetencje kluczowe w świetlicy / Turska Marta // Świetlica w Szkole. - 2020, nr 3, s.26-27
- Kształcenie kompetencji / Rzeżutka-Wróblewska Weronika // Dyrektor Szkoły. - 2021, nr 11, s.59-60
- Leśne laboratorium pod chmurką, czyli jak atrakcyjnie zagospodarować przestrzeń edukacyjną w ogrodzie przedszkolnym / Bukowińska Agnieszka // Wychowanie w Przedszkolu. - 2021, nr 2, s.11-16
- Międzynarodowy Dzień Matki Ziemi / Kolarska Aneta // Świetlica w Szkole. - 2021, nr 3, s.25
- Ochrona środowiska naturalnego w Polsce w świetle danych statystycznych / Górka Kazimierz // Aura. - 2021, nr 1, s.3-5
- Plastikowa epidemia / Melosik Iwona // Biologia w Szkole. - 2020, nr 2, s.6-10
- Promieniowanie oraz hałas w Polsce w świetle danych statystycznych / Górka Kazimierz // Aura. - 2021, nr 10, s.18-20
- Segregacja to (nie)trudna sprawa. [Biuletyn Eko-edukacyjny nr 8] // Przyroda Polska. - 2021, nr 8, s.10
- Straty z tytułu zanieczyszczenia środowiska / Żylicz Tomasz // Aura. - 2020, nr 3, s.18-19
- Szanuj zieleń. Scenariusz zajęć świetlicowych / Moroń Aleksandra // Świetlica w Szkole. - 2021, nr 2, s.19
- Wierzę w młodzię. Jeśli uda się nam dobrze wykształcić młodych, z czasem zmieni się podejście do spraw klimatu. Z dr. Andrzejem Kassenbergiem, ekologiem, rozmawia Halina Drachal // Głos Nauczycielski. - 2021, nr 31-32, s.10-11
- Wpływ zanieczyszczenia powietrza na zdrowie środowiskowe człowieka - aspekt ekonomiczny / Bednarz Hubert, Szaluś Piotr // Aura. - 2021, nr 7-8, s.2-5
- Współczesne wyzwania w ochronie przyrody / Kapuściński Ryszard // Przyroda Polska. - 2020, nr 1, s.22-23
- Wykorzystanie i ochrona powierzchni ziemi w Polsce w świetle danych statystycznych / Górka Kazimierz // Aura. - 2021, nr 4, s.13-15
- Zanieczyszczenia i ochrona powietrza w Polsce w świetle danych statystycznych / Górka Kazimierz // Aura. - 2021, nr 6, s.10-12
- Zarządzanie szkołą przyjazną dla klimatu / Fazlagić Jan // Dyrektor Szkoły. - 2021, nr 5, s.26-29

EDUKACJA ARTYSTYCZNA

Wydawnictwa zwarte

- Copik Ilona. Kompetencje medialne ucznia - uczestnika kultury w świetle wymagań zawartych w podstawie programowej z języka polskiego. W: Edukacja medialna w dobie współczesnych zmian kulturowych, społecznych

- i technologicznych / redakcja naukowa Agnieszka Ogonowska, Grzegorz. - Kraków : „Impuls”, 2016, s.31-50
- Kozina Irma. Plastyka, historia sztuki. Lewińska Beata. - Warszawa : Ośrodek Rozwoju Edukacji, - 2019, s.129
 - Pietrasik-Kulińska Kinga, Szuba Dorota, Stańdo Jacek. Ekspresja artystyczna dzieci młodszych z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych. - Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2017, s.33
 - Sobierańska Dorota, Radwańska Marta. Edukacja artystyczna w edukacji najmłodszych uczniów szkoły podstawowej. – Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2015, s. 127

Artykuły z czasopism

- Arteterapia - terapeutyczna moc sztuki / Waleriańczyk Anna // Wychowanie w Przedszkolu. - 2021, nr 8, s.6-10
- Bawię się sztuką. Kreatywnie, czyli twórczo / Olszewska Margareta // Życie Szkoły. - 2018, nr 12, s.44-48
- Czarno-biały świat. Zajęcia rozwijające kompetencje kluczowe w świetlicy / Krasówka Beata // Świetlica w Szkole. - 2021, nr 6, s.28
- Edukacja artystyczna i kulturalna we współczesnym dyskursie pedagogicznym / Przeremska Violetta // Wychowanie Muzyczne. - 2019, nr 3, s.6-13
- Edukacja artystyczna źródłem kompetencji społecznych / Kozłowski Tomasz // Dyrektor Szkoły. - 2019, nr 4, s.14-16
- Ile ścisłej nauki kryją w sobie dzieła sztuki? / Jakubowska Alina // Życie Szkoły. - 2017, nr 1, s.43-48
- Interdyscyplinarna edukacja przez sztukę od najmłodszych lat / Mincheberg Małgorzata // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. - 2019, nr 2, s.3-13
- Jak sztuka znajduje malucha? Rozmowa z Agatą Feliksową-Igiel / Kamińska Kinga, **Lyskawińska** Marta // Życie Szkoły. - 2017, nr 3, s.2-4
- Kształcenie kompetencji interkulturowych na lekcjach języka polskiego. O książce Katherine Marsh Chłopiec znikąd / Mucha-Iwaniczko Klaudia // Języki Obce w Szkole. - 2021, nr 1, s.73-79
- Literatura wobec innych sztuk / Wysłouch Seweryna // Język Polski w Szkole Podstawowej. - 2019, nr 1, s.11-23
- Rozmowy z uczniami o kulturze (5). Sztuka w obliczu wojny i zagrożeń totalitarnych / Sławińska Monika // Wychowanie Muzyczne. - 2020, nr 4, s.68-74
- Rozmowy z uczniami o kulturze (6). Gdzie jest granica? Wątki religijne w sztuce współczesnej / Sławińska Monika // Wychowanie Muzyczne. - 2021, nr 1, s.50-57
- Rozmowy z uczniami o kulturze (7). Jak kochają artyści? Odcienie miłości w sztuce / Sławińska Monika // Wychowanie Muzyczne. - 2021, nr 3, s.63-68
- Społeczna rola muzyki na przykładzie wybranych projektów artystyczno-edukacyjnych / Darlak Grażyna // Wychowanie Muzyczne. - 2018, nr 3, s.13-24
- Sztuka - co daje nam kontakt z nią? / Goetz Magdalena // Polonistyka. - 2017, nr 4, s.29-31
- Sztuka jako narzędzie do poznawania praw biologii - międzynarodowy projekt STEAM realizowany za pomocą platformy eTwinning / Ordza Tomasz // Biologia w Szkole. - 2021, nr 4, s.44-47
- Tematy integrujące muzykę i plastykę / Hoffman-Lipska Ewa, Smoleńska-Zielińska Barbara, Wasilewska-Żarnowska Danuta // Wychowanie Muzyczne. - 2019, nr 2, s.41-46
- Uczeń klasy I jako odbiorca i twórca sztuki. O kształtowaniu kompetencji kulturowych i artystycznych / **Łapot-Dzierwa** Kinga // Nauczanie Początkowe. Kształcenie zintegrowane. - 2016, nr 1, s.31-42
- Van Gogh i inni, czyli fizyka spotyka sztukę / Waławczyk Marta, Waławczyk Zofia // Fizyka w Szkole. - 2021, nr 1, s.26-27
- Wychowanie przez sztukę / Jarmuszkiewicz Anna, Nowak Katarzyna // Remedium. - 2017, nr 10, s.2-4
- Wyobraźnia muzyczna i jej rola w sztuce odtwórczej / Baraniuk Małgorzata // Wychowanie Muzyczne. - 2020, nr 4, s.38-43
- Wyobraźnia w ruchu - warsztaty literacko-plastyczne / Pejkowska Agnieszka // Biblioteka w Szkole. - 2021, nr 9, s.37
- Zajęcia edukacyjne towarzyszące wystawie a odbiór sztuki współczesnej przez dzieci przedszkolne i wczesnoszkolne / Sztorc Agata // Edukacja. - 2018, nr 2, s.43-60

Wybrała:

Jolanta Janonis

Wydział Informacyjno-Bibliograficzny
Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku

INFORMATOR OŚWIATOWY NR 2/2022 ISSN 1505-0904

ZESPÓŁ REDAKCYJNY: Dorota Iwanowicz, Irena Czyż, Renata Kołosowska, Ewa Misiewicz, Iwona Poźniak, Bożena Żuk

WSPÓŁPRACA: Mariusz Barański, Władysława Hanuszewicz, Joanna Kierul-Cieślak, Dorota Czapiewska, Anna Kreft, Joanna Pawlak-Jęczewska, Wioletta Pająk, Katarzyna Rodziewicz, Justyna Szczypek-Bogdanowicz, Agata Szklarkowska, Marzena Tuliszka, Marek Wróblewski

SKŁAD KOMPUTEROWY I DRUK: Miejska Biblioteka Publiczna w Słupsku

KOREKTA: Ewa Misiewicz, Dorota Iwanowicz, Anna Sobczyk

WYDAWCA: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, ul. Poniatowskiego 4a, tel/fax sekretariat: 59 84-23-567, doskonalenie: 502 644 975, www.odn.slupsk.pl; e-mail: wydawnictwo@odn.slupsk.pl

NAKLAD: 300 egz.

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za poglądy i opinie Autorów zamieszczonych tekstów. Zastrzegamy sobie prawo do skracania tekstów i do nadawania im własnych tytułów. Materiały prosimy przysyłać e-mailem: wydawnictwo@odn.slupsk.pl

Stoniecznych wakacji!

